

ספר

מדרשי הזהר

לקט שמואל

פירושי הזהר

מהתנא האלקי רבי שמעון בר יוחאי זי"ע

שנאמרו בדרך הפשט על תורה נביאים
כתובים המפוזרים בספרי הזהר, תקוני
זהר, ובזהר חדש

ספר שמות

מסודר על סדר הפרשיות

עם מראה מקומות, ביאור, ותורה אור

נסדרו בעזהש"י החונן לאדם דעת על ידי
שמואל באמו"ר הרה"צ הרב ר' יהושע פאלק זצ"ל קיפניס

ברוקלין ניו יארק הי' תשנ"ח לפ"ק

הספר נדפס לזכות את הרבים ונחלק בחינם לכל דורש ומבקש

זיהלצי"ב

מדרשי הזהר

דקט שמואל

פירושי הזהר

מהתנא האלקי רבי שמעון בן יוחאי זי"ע

שנאמרו בדרך הפשט על תורה נביאים וכתובים
המפוררים בזהר, תקוני זהר, ובוהר חדש

חלק ראשון

על התורה

מסודר על סדר הפרשות

עם מראה מקומות, ביאור, ותורה אור

נסדרו בעזרה"ת החוגגן לאדם דעת על ידי

שמואל באאמור"ר הרח"צ הרב ר' יהושע פאלק זללה"ת קיפנים

פעיה"ק ירשלים תובביא

שנת תשי"ז לפ"ק

בעזרה"ת

מדרשי הזהר לקט שמואל

פירושי הזהר

מהתנא האלקי רבי שמעון בן יוחאי זי"ע

שנאמרו בדרך הפשט על תורה נביאים וכתובים
המפורזים בספרי הזהר, תקוני זהר, ובזהר חדש

חלק ראשון
על התורה

מסודר על סדר הפרשיות ועליהם נלוו:

מראה מקומות:

בו צוינו המקורות בספרי הזהר וכן מקורות הפוסקים בתנ"ך המובאים בהזהר.

ביאור:

ביאור וליבון דברי הזהר והעתקו בלשון הקודש להקל על הלומדים שאינם
רגילים בלשון הזהר.

תורה אור:

השוואות מאמרי הזהר עם מאמרי רז"ל הנזכרים בתלמוד בבלי וירושלמי
ועוד עם הערות והארות.

כל אלה חוברו יחד בעזרה"ת החונן לאדם דעת על ידי

שמואל באאמ"ר הרה"צ הרב ר' יהושע פאלק זללה"ה קיפניס

הרב דשכונת בתי הורגשטיין והסביבה בפעיה"ק ירושלים תו"ב

מלפנים הרב דערי אברוטש נארינסק באוקריינה

מנהל הועד לעזרת הרבנים פליטי הגולה בארה"ק מנהל אוצר הפוסקים

פעיה"ק ירושלים תובב"א

שנת תשי"ז לפ"ק

זיהלצי"ב

מדרשי הזהר

לקט שמואל

פירושי הזהר

מהתנא האלקי רבי שמעון בן יוחאי זי"ע

שנאמרו בדרך הפשט על תורה נביאים וכתובים
המפוזרים בזהר, תקוני זהר, ובוהר חדש

חלק ראשון

על התורה

מסודר על סדר הפרשיות

עם מראה מקומות, ביאור, ותורה אור

נסדרו בעזרה"ת החוגגן לאדם דעת על ידי

שמואל באאמ"ר הר"צ הרב ר' יהושע פאלק זללה"ה קיפנים

פעיה"ק ירשלם תובג"א

שנת תשי"ז לפ"ק

בעזה"ת

מדרשי הזהר לקט שמואל

פירושי הזהר

מהתנא האלקי רבי שמעון בן יוחאי זי"ע

שנאמרו בדרך הפשט על תורה נביאים וכתובים
המפוזרים בספרי הזהר, תקוני זהר, ובוהר חדש

חלק ראשון
על התורה

מסודר על סדר הפרשיות ועליהם גלו:

מראה מקומות:

בו צוינו המקורות בספרי הזהר וכן מקורות הפוסקים בתנ"ך המובאים בהזהר.

ביאור:

ביאור וליבון דברי הזהר והעתקו בלשון הקודש להקל על הלומדים שאינם
רגילים בלשון הזהר.

תורה אור:

השוואות מאמרי הזהר עם מאמדי רז"ל הנזכרים בתלמוד בבלי וירושלמי
ועוד עם הערות והארות.

כל אלה חוברו יחד בעזה"ת החונן לאדם דעת על ידי

שמואל באאמור"ר הרה"צ הרב ר' יהושע פאלק זללה"ה קיפניס

הרב דשכונת בתי הורגשטיין והסביבה בפעיה"ק ירושלים תו"ב

מלפנים הרב דערי אברוטש נארינסק באוקריינה

מנהל הועד לעזרת הרבנים פליטי הגולה בארה"ק מנהל אוצר הפוסקים

פעיה"ק ירושלים תובב"א

שנת תשי"ז לפ"ק

נתחכמה לו: ר"י אמר אין הבה אלא לשון הסכמה והזמנה כמו א הבה נבנה, ב הבה תמים, ג הבו לכם דבר ועצה, ד הבו לה' בני אלים ה'.

א.יב ויקוצו מפני בני ישראל: דהו (א) מתעקצי ממלאכי השרת כהני קוצי דמתעקצי בהו אינשי ו'.

א. יד וימררו את חייהם: תנא בשעתא דמסר קביה לישראל (ב) לשרא דמצראי גזר עלייהו (א) ז' גזירות שישעבדו בהון מצראי הה"ד וימררו וגו' ולקבליהון ז' לטב ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאוד מאד ותמלא הארץ אותם ז'.

ב. א וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי: מ"ט לא נזכר שמו ר' יהודה אמר בשם ר' אבהו מפני ג) שבצנעא הלך ובצנעא חזר לאשתו כדי שלא יכירו בו הה"ד וילך איש ולא נאמר וילך עמרם בפרהסיא. ויקח את בת לוי אף היא בצנעא חזרה ולא נזכר שמה, ומאי טעמא נקרא עמרם שיצא ממנו עם ד) רם על כל רמים ולא נזכר שמו, ר' אבהו אמר וילך איש זה גבריאל דכתיב ח' והאיש גבריאל שהלך

מראה מקומות

א בראשית יא, ד. ב שמואל ב יד, מא. ג שופטים כ, ז. ד תהלים כט, א.
ה ז' שמות ית, ע"א. ו שם. ז שם. ח וניאל ט, כא.

ביאור

(א) מתעקצי מדוקרים ע"י מלאכי השרת, כמו (ג) שבצנעא כסתר הלך ובסתר חזר, בכוי קוצים שדוקרים בהם בני אדם. שהמצרים לא ידעו מזה.
(ב) לשרא דמצראי בזמן שמסר הקביה את (ד) רם על כל רמים שיצא ממנו משה רבנו. ישראל לשר של מצרים.

תורה אור

(א) בשמו"ר ט"א נזכר ארבע גזירות וכן בעל הטורים שמות ט"א נזכר ג"כ ארבע מיני ענויים.

והחזירה לעמרם. רבי יהודה אמר ה) עמרם ממש היה ולא נזכר שמו מפני שהליכה זו לא היתה ממנו להזדווג לאשתו אלא מלמעלה ט.

ב, יב ויפן כה וכה וירא כי אין איש: כה חמא אי הוו ביה ו) עובדין דכשרין וכה אי זמין לנפקא מניה דרא מעליא וירא כי אין איש דלית זמין דנפקא מניה דרא מעליא דאמר רבי אבא כמה חייבין אינון בעלמא דמפקי בני מעליא יתיר מאינון זכאין י.

ג, א אל הר האלהים חרבה: הוא לבדו בלא צאן בא אמר ד' ינאי יודע היה משה שאותו הר הר האלהים הוא, דכתיב ויבא אל הר האלהים דתנו מה ראה משה באותו הר ראה עופות שהיו פורחים ופורשים כנפיהם ולא היו נכנסים בו ר' יצחק אומר ראה העופות פורחים וטסים משם ונופלים לרגליו של משה מיד הרגיש בענין והעמיד את הצאן אחר המדבר והוא נכנס לבדו י"א. א"ר יהודא הא אבנא ז) דמקבלא פרזלא כד חמי ליה מדלגא עלוי כך משה והר סיני כשנראו זה עם זה דלג עליו, וכו' ואותו היום נתרגש ההר למול משה וכו' י"ב.

ג, ב והנה הסנה בוער באש והסנה איננו אכל: אמר ר' יהודה מכאן למדנו רחמנותא של מקום על הרשעים דכתיב והנה הסנה בוער באש (ב) לעשות בהם דין ברשעים והסנה איננו אוכל אין בהם כליה בוער באש רמז לאש של גיהנם אבל הסנה איננו אוכל י"ג.

ג, ד וירא ה' כי סר לראות וגו' משה משה: בכלהו אתר דשמא אדכר תרי זמני

מראה מקומות

ט ז' שמות יט, ע"א. י ז' שמות יב, ע"ב. י"ג ז' שמות כא, ע"ב. י"א ז' שמות כא, ע"א. י"ב ז' שמות כא, ע"א.

ביאור

ה) עמרם ממש עמרם הלך והחזיר את אשתו שהרחיקה מקודם ממנו מעמרם, שלא היה בדעתו להחזיר את אשתו אלא מן השמים השפיעו עליו שיחזירנה. ו) עובדין דכשרין מעשים טובים, למה נכפל כה וכה, שפנה לראות אם לעצמו יש מעשים טובים ואם אפילו אין בו מע"ט, ראה אם יצאו

תורה אור

(ב) בב"ק ס' ע"א, אר"ש בר' נחמני שקוצים הם הרשעים.

פסיק טעמא בגווייהו כגון י' ד אברהם אברהם, טו יעקב יעקב, טז שמואל שמואל כלוהו פסיק טעמא בגווייהו חוץ ממשא משה דלא פסיק טעמא בגווייהו מאי טעמא אברהם אברהם ח) בתראה שלים קדמאה לא שלים דהשתא שלים בעשר נסיוני ובגין כך פסיק טעמא בגווייהו דהשתא לא הוה איהו כדקדמיתא יעקב יעקב בתראה שלים קדמאה לא שלים דהשתא אבתשר ביוסף ושראת עליה שכינתא וכו' שמואל שמואל וכו' בתראה שלים קדמאה לא שלים דהשתא הוא נביאה וקודם לכן לא הוה נביאה אבל משה משה לא אפסיק טעמא בגווייהו דמיומא דאתיליד שלים הוה דכתיב י' ותרא אותו כי טוב הוא י'ח.

ג, ה ו' ארד להצילו מיד מצרים: וארד ארדה מיבעי ליה אלא ט) וארד בקדמיתא אימתני כד נחת יעקב למצרים כתיב י'ט ואנכי ארד עמך ולמה, להצילו מיד מצרים דאלמלא לא אהיה בינייהו לא יכלין למסבל גלותא כלומר כ' עמו אנכי בצרה אחלצהו ואכבדהו כ"א.

ד, כ מטה האלהים בידו: א"ר יהושע אותו מטה של סנפירנון היה ומששת ימי בראשית אתברי כמה דתנינן כב והמכתב והמטה ר' יהודא אומר של עץ היה כג.

ה, ב לא ידעתי את ה': ר' אבא אמר תא חזי בההוא רשע דפרעה דאיהו אמר לא ידעתי את ה' והלא פרעה חכים הוה מכל חרשווי אלא ודאי שמא דאלהים הוה ידע דהא כתיב כד הנמצא כוזה איש אשר רוח אלהים בו ובגין דמשה לא אתא לגביה אלא בשמא דה' וכו' ודא הוה קשיא קמיה מכלא דאיהו הוה ידע דהא שמא דא איהו שליט בארעא ובשמא דה' לא הוה ידע וכו' ודא הוה דכתיב ויחזק ה' את לב פרעה י' דמלה דא הוה אתקיף לביה ואקשי ליה ועל דא משה לא אודע ליה מלה דשמא אחרא אלא שמא דה' בלחודוי ואוקמוה כה.

מראה מקומות

י' ד בראשית כב, יא.	טו שם מו, ב.	טז שמואל א ג, יא.	יז שמות ב, ב.
יח ו' נשא קל"ה, ע"א.	יט בראשית מו, ד.	כ תהלים צא, טו.	
כא ו' האזינו רצו, ע"א.	כב אבות פ"ה, מ"ו.	כג ז"ח בשלח ל, ע"ב.	
כד בראשית מא, לח.	כה ז' מקץ קצ"ה, ע"א.		

ביאור

ח) בתראה שלים אחרי המעשה הגיע ליתר שלימות, אבל משה נולד בתכלית השלימות.
ט) וארד בקדמיתא כנר ירד הקב"ה למצרים בזמן שירד יעקב למצרים. ולמה למה ירד הקב"ה למצרים כדי להצילו, להציל את ישראל ולהוציאם מהגלות, שאם לא היתה השכינה עמהם לא היו יכולים לסבול עול הקשה של הגלות.
י) דמלה דא שהדבר הזה, שמשה בא אל פרעה בשם המיוחד הויה ב"ה, ע"י זה נתחזק לבו, ולא רצה לשמוע דבר ה', באשר ידע רק שם אלהים, שהוא שולט בעולם.

ה. כב למה הרעותה לעם הזה: (האם מרע"ה יאמר להקב"ה יא) הרעת אלא) הרעת יהבת רשו לסטרא אחרא דרע למשלט עלייהו דישראל וכן אליהו אמר הרעות כו להמית את בנת יהבת רשו לסטרא דרע ליטול נשמתא דדא כז.

פרשת וארא

ו. ו לכן אמור לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם: רבי יהודה אמר האי קרא אפכא הוא דכ' והוצאתי אתכם וגו' בקדמיתא ולבתר והצלתי ולבתר וגאלתי הו"ל למימר מעיקרא וגאלתי ולבתר והוצאתי אתכם אלא א) עקרא דכלא בקדמיתא בעא קב"ה לברשא לון בשבחא דכלא בקדמיתא, א"ר יוסי והא שבחא דכלא, ולקחתי אתכם לי לעם וגו', ואמר ליה לבתר, א"ל בההוא זמנא לית להו שבחא אלא יציאה, דחשיבו דלא יפקון מעבודתהון לעלמין, בגין דהו חמאן תמן דכל אסירי דהו בינייהו מקשרו לון בקשרא דחרשי (א) ולא יכלין לנפקא מבינייהו לעלמין ובגין כך מה דחביב עלייהו מכלא אתבשרו ביה, ואי תימא דלמא יזלין חיליהון בתרייהו לאבאשא לון כתיב והצלתי אתכם, ואי תימא הא יפקון וישתזבון

מראה מקומות

כו מלכים א, יז. כז ו' ויגש רח, ע"ב.

ביאור

יא) הרעת, אי אפשר להעלות על הדעת שמרע"ה יאמר להקב"ה למה הרעות כי כבר כתוב מפי עליון לא תצא הרעות. יהבת רשו נתת רשות לסטרא אחרא שישלוט על ישראל. א) עקרא דכלא עיקר הבשורה בישר להם. בשבחא דכלא בישר להם הבשורה היפה שבכולם בראשונה, דהיינו היציאה ממצרים דלא יפקון שלא יצאו שפחדו שלעולם לא יצאו ממצרים. בקשרא דחרשי בקשר של כישוף, וראו בני ישראל שכל אלה שהיו אסורים במצרים, היו מקשרים אותם בכישוף שלא יכלו לצאת, דחביב עלייהו היותר חביב

עליהם מהכל בשרו להם, שיוציאם ממצרים. אעפ"י שולקחתי אתכם, בשורה יותר חשובה, אבל בכל זאת חשובה מכולם היתה לעת עתה היציאה ממצרים. דיפקון חיליהון שיצאו חיילי מצרים, יצאו אחריהם. לאבשא לון להרע להם, לכן כתוב והצלתי אתכם. פריקא גאולה, שלא יגאלו לחלוטין לכן כתוב וגאלתי. לא יקבלם ואולי יאמרו ישראל שחוששין שהקב"ה לא יקבלם לעם לכן כתוב ולקחתי, והבאתי אתכם, ואם יאמרו שמפחדים, שלא יביאם לארץ ישראל, לכן אמר והבאתי אתכם, ולכן כתוב הפסוק בסדר הוה.

תורה אור

א) במכילתא יתרו בפ' עתה ידעתי אמרו מתחילה לא היה עבד כי יכול היה לברוח ממצרים.

ולא יהון לון פריקא, ת"ל וגאלתי אתכם, ואי תימא לא יקבלם, הא כתיב ולקחתי, ואי תימא כשיקבלם לא יביאם לארץ, הא כתיב והבאתי אתכם א.

ו. ז ולקחתי אתכם לי לעם וגו' וידעתם כי אני ה' אלהיכם: (ב) פקודא דא קדמאה דכל פקודין וכו' (ב) למנדע דאית שליטא עלאה דאיהו רבון עלמא וברא עלמין כלהו שמיא וארעא וכל חיליהון וכו' ואלמלא פקודא דא לא הוו ישראל מהימנין בכל אינון נסין וגבורין דעבד לון במצרים וכיון דידעי פקודא דא באורח כלל אתעבידו להון נסין וגבורין ב.

ו. יג וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל ואל פרעה וגו': ר' יוסי אמר אל בני ישראל (ג) לדברא לון בנחת כדקא חזי, ואל פרעה, לאנהגא ביה יקר, ואוקמוה, אמר ר' ייסא, אמאי סמיך הכא אלה ראשי בית אבותם, אלא אמר ליה קב"ה, דברו לון לבניי בנחת, דאע"ג דאינון יתבי בפולחנא קשיא, (ג) מלכין בני מלכין אינון, ובג"כ כתיב אלה ראשי בית אבותם, אלין דאת חמי,

מראה מקומות

א ד' וארא כה, ע"ב. ב שם כה, ע"א.

ביאור

(ב) פקודא דא מצוה זו היא הראשונה לכל המצות, כי התחלה של כל המצות היא למידע לדעת שיש מושל עליון על כל המושלים, שהוא אדון העולם וברא כל העולמות, השמים והארץ וכל צבאם ואלמלא לא היו יודעים ומקבלים מצוה זו, לא היו ישראל מאמינים בכל הנסים והגבורות, שעשה להם הקב"ה, ולא היו זוכים שיעשה להם הקב"ה נסים ונפלאות, אבל אחרי שמשה רבינו למד אותם, ידעו מצוה זו וזכו שנעשה להם הנסים והגבורות. (ג) לדברא לון, לנהל אותם בנחת כראוי, לאנהגא וכן צוה עליהם בענין פרעה מלך המצרים.

תורה אור

(ב) זהו כדעת הרמב"ם בתחלת ספר היד, שהמצוה הראשונה לידע ולא כשאר הגדולים שאמרו שהמצוה הראשונה להאמין בה.

(ג) במס' שבת ס"ו, ע"א, וק"א, ע"א, ר' שמעון אומר כל ישראל בני מלכים ובדף קכת, ע"א אמר אב"י רשב"ג ור' שמעון ור' ישמעאל ור' עקיבא כלהו סבידי להו כל ישראל בני מלכים, ב"מ ק"ג ע"ב.

רישי בית אבהן אינון. אמר ר' חייא, דכלהו לא שקרו נימוסיהון, ולא אתערבו בעמא אחרא, דקיימו בדוכתייהו קדישין, ולא שקרו לאתערבא בהו במצראי. א"ר אחא (ד) בגין לאייתאה למשה ולאהרן, דאינון אתחזון לאפקא להו לישראל, ולמלא לפרעה, ולרדאה ליה בחוטרא, בגין דבכל רישיהון דישראל, לא אשתכח כוותייהו ג.

ו, כה ותלד לו את פנחס אלה ראשי אבות הלויים: וכי ה) אלה ראשי, והא הוא בלחודוי הוה, אלא בגין דפנחס קיים כמה אלפין ורבוון מישראל, והוא קיים לראשי אבהן, כתיב ביה אלה ד.

ז, כה ובאו בביתך ובחדר משכבך ועל מטתך וגו' ובית עבדיך וגו' ובכה ובעמך: פרעה איהו ו) אלקי קדמאה מכלהו, ויתיר מכלהו, להוי שמיה די אלהא מברך מן עלמא עד עלמא, דהוא פקיד עובדין דבני נשא בכל מה דעבדי, כתיב ה ויראו אותה שרי פרעה ויהללו אותה אל פרעה ותקח האשה בית פרעה וגו' בשעתא דאתנסיבת שרה לגביה רמו לאומנין וציירו ההוא דיוקנא באדריה על ערסיה בכותלא

מראה מקומות

ג ז' וארא כו, ע"א"ע"ב. ד שם כו, ע"ב. ה בראשית יב, טו.

ביאור

ד) בגין לאייתאה ר' אחא אומר טעם אחרי, למה הזכיר כאן את היחוס, כדי לדעת את מוצאם של משה ואהרן, אתחזון שהם דאויים לתפקיד זה, להוציא את ישראל ממצרים, ולדבר עם פרעה, ולרדאה וליטר אותו במטה, לא אשתכח לא נמצאו כמוהם בין ראשי ישראל.

ה) אלה ראשי כתוב ראשי, לשון רבים, בלחודוי בפסוק זה נזכר רק פנחס, ולמה כתוב בלשון רבים, בגין דפנחס משום דפנחס הציל אלפים ורבבות מישראל, על ידי שהעמיד את עצמו בסכנה, בזמן שהרג את זמרי וכובי, ועליו נאמר, השיב את חמתי מעל בני ישראל, שהחמה היתה כבר על בני ישראל, וע"י מסירת נפשו, הציל את כל ישראל, כמו שכתוב ותעצר המגפה מעל בני ישראל, לכן כתוב עליו, אלה, לשון רבים.

ו) אלקי קדמאה פרעה נלקה הראשון, ויותר

מכולם, שבפסוק הזה נזכר מקודם ובאו בביתך ועל מטתך, ואחר כך כתוב ובבית עבדיך ובעמך, פקיד עובדין שהוא פוקד מעשי בני אדם, לשלם להם כגמולם, דאתנסיבת שרה, בזמן שנלקחה שרה לפרעה, והיא היתה יפה מאד, דיוקנא באדריה צורתה בחדרו, צוה על ציירים שיציירו את צורתה על הכותל, בנסירו בעץ, לא נח דעתו, עד שציירו צורהה גם על עץ, ובזמן שהיה עולה על מטתו, היה מעלה הציור עמו למטתו, חמי ההוא דיוקנא, כל מלך שמלך אחרי פרעה הראשון, ראה התמונה מצוירת, עאלין קמיה נכנסים אליו בדחנים, לבדח דעתו ובזמן שהיה עולה על מטתו היה נהנה מהציור של שרה, אלקי לקה, מפני זה לקה כאן פרעה לפני עמו, ויותר מכולם, שכתוב אצלו, בחדר משכבך ועל מטתך, על מטתם אצל עבדיו ועמו לא נזכר על מטתם, ורק כתוב ובבתי עבדיך ובעמך.

לא נח דעתיה עד דעבדו דיוקנא דשרה בנסירו וכד סליק לערסיה סליק לה עמיה, כל מלכא דאתא אבתריה, הוה חמי ההוא דיוקנא מציירא ציורא, והוּו עאלין קמיה בדיחין, כד סליק לערסיה, הוה אתהני בההוא ציור, בגין כך, מלכא אלקי הכא יתיד מכלא היינו דכתיב ובחדר משכבך ועל מטתך, ולבתר ובבית עבדיך ובעמך, ובכלהו לא כתיב על מטתם, אלא ליה בלחודיה ו).

ח, כב הן נזבח את תועבת מצרים: מאי תועבת מצרים וכי על דשנאין ליה כתיב תועבת מצרים אלא ז) דחלא דמצראי, ואלהא דילהון אקרי תועבת מצרים ו).

ט, ג הנה יד ה' הויה במקנך אשר בשדה בסוסים בחמרים בגמלים בבקר ובצאן: אמאי ח) בכלהו לא כתיב יד ה' אלא הכא יד ה' איהו ידא בחמשה אצבעאן דהא בקדמיתא כתיב ח אצבע אלהים הוא והכא כלהו חמש אצבעאן וכל אצבעאן ואצבעאן קטל זינא חדא וחמשה זינין הוּו, דכתיב בסוסים בחמורים בגמלים בבקר ובצאן ט).

פרשת בא

יב, ג ויקחו להם איש שה לבית אבת שה לבית: בגין דטלה א) ממנא דיליה איהו רב על כל ממנן דאלהים אחרים מני קב"ה לישראל ויקחו להם איש שה לבית אבות ואשליט לון עליה ותפשי ליה תפיש בתפישה דלהון יומא ותדין ותלת ולבתר דא אפיקו ליה לדינא לעיני כל מצראי לאחזאה דאלהא דלהון ברשו

מראה מקומות

ו' ו' וארא כט, ע"ב; ל, ע"א. ז' ו' פנחס רג, ע"ב. ח' שמות ת, טו. ט' ו' וארא לא, ע"ב.

ביאור

ז) דחלא דמצראי ידאת המצרים היינו אלהים שלהם, והתורה קוראת אותם תועבת מצרים. ח) בכלהו בשאר המכות לא כתוב שהכה אותם ביה, במכת כנים כתוב אצבע אלהים היא, זינא חדא מין אחד, בשאר המכות היתה המכה על מין אחד, ובמכת דבר היתה על חמשה מינים דכתיב בסוסים וכו'. א) ממנא דיליה השר הממונה של השה הוא גדול יותר מכל הממונים של אלהים אחרים ולכן צוה הקב"ה שישראל יקחו שה לבית והשליטם עליו, ותפשי ליה וצוה שיתפשו אותו ויחזיקו אותו בתפיסה שלהם, יומא ותריין ימים אחדים יחזיקו את השה (שהיו קושרין אותו לכרעי המיטה) מיום עשירי לחודש ניסן עד יום ארבעה עשר, אפיקו ליה הוציאו אותו לדונו לעיני כל מצרים, לאחזאה להראות להם שאלהים שלהם ברשות ישראל לעשות בו דין.

דישראל למעבד ביה דינא (ועיין באריכות בפ' מסעי בפסוק א' ובאלהיהם עשה ה' שפטים) ב.

יב, כ בכל מושבותיכם תאכלו מצות: מצה אמאי אלא הכי ב) תנינן שדי בגין דאמר לעולמו די דיאמר לצרותינו די, אוף הכי, מצה בגין דמברחת לכל סטריין בישין ועביד קטטא בהו כגוונא דשדי דמוזזה דמברית לשדים ומזיקים דתרעא אוף הכי איהי מברחת לון מכל משכני קדושה ועביד מריבה וקטטה בהו כמד"א ג מסה ומריבה ע"ד כתיב מצה, והא מסה בסמך איהו אלא תרגומו דמסה איהו מצותא ד.

יב, כב ולקחתם אגדת אוזב וטבלתם בדם אשר בסף והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות: אגדת אוזב למה, בגין לבערא רוח מסאבא מבינייהו ולאחזאה בפתחיהו בהני תלת דוכתי, ג) מהימנותא שלימתא חד הכא וחד הכא וחד בגווייהו בג"כ ופסח ה' על הפתח ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם לנגף משום דחמי שמא קדישא רשים על פתחא ד.

ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר: ד) מ"ט בגין דאיהו (המחבל) אשתכח ויכיל הוא לחבלא ולא אצטריך לאתחזאה קמיה בגין כך הוה גניז נח וכל אינון דעמיה בתיבותא ומחבלא לא יכיל לשלטאה עלייהו ו.

מראה מקומות

- א במדבר לג, ד. ב ז' פנחס רנא, ע"א. ג שמות יו, ז. ד ז' פנחס רנא, ע"ב.
- ה ז' בא לה, ע"ב. ו ז' נח סג, ע"א.

ביאור

- ב) תנינן שדי למה נקרא שמו כך, לרמוז שמי שאמר לעולם די יאמר לצרותינו די, כך הכונה של שם מצה, דמברחת שהיא מברחה לכל צדדים רעים, קטטא, עושה מחלוקת עמהם עם הסטרא אחרא, דתרעא, שער, כמו שקובעים המזווה על השער של החצר, שהיא מברחה שדים ומזיקים, שלא יוכלו להזיק לאנשי הבית, כך המצה ע"ז שאוכלים אותה, מברחה אותם מכל משכני הקדושה שישראל שוכנים בה, ועושה מריבה וקטטה עם המזיקים, וכמו שכתוב מסה ומריבה, מסה הוא לשון מריבה וכן מצה הוא לשון מריבה, אעפ"י שמסה הוא בסמך ומצה בצדיק, אבל תרגום
- ג) מהימנותא שלימתא להראות את האמונה השלמה בה, וחד בגווייהו אחד מכאן ואחד מכאן ואחד ביניהם, מכפנים דחמי שרואה את השם הקדוש רשום על הפתח.
- ד) מאי טעמא מדוע לא יצאו בלילה מן הבית ומתריך שהמחבל נמצא ברחוב ויכול להזיק, לאתחזאה להתראות, אין לאיש להתראות בחוק, גניז נח ומהטעם הנה היה נח צריך להיות בזמן המבול גנוז בתיבה עם כל אלה שהיו עמו, כדי שהמחבל והמשחית לא יהיה לו שליטה עליהם.

יב, כג ועבר ה' לנגף את מצרים וראה את הדם על המשקוף: ה) וכי וראה את הדם ואח"כ ופסח דמשמע דסימנא הוא דאתעביד וכו' אלא תנא כתיב ז וירא ה' וינאץ ח וירא ה' כי רבה ותנינן לא אתחזי אשגחותא דלעילא אלא כד אתחזי לתתא עובדא דאתעבידו עובדא מניה וכו' ובגין כך כלא בין לטב בין לביש בעובדא תליא מילתא ט.

ופסח על הפסח: אמר ר' יוסי אמר ר' חזקיה מ"ד ופסח ה' על הפתח ו) מאי על הפתח ופסח ה' עליכם מיבעי ליה, אבל על הפתח על הפתח ממש, זהו פתח הגוף, ואיזהו פתח הגוף הוי אומר זו מילה י.

יב, ל ויקם פרעה לילה וגו': ז) תא חזי נוקמא עלאה דעביד קב"ה במצרים תלת מותני הוו, חד דעבדו בוכרין במצרים, דקטילו כל אינון דאשכחו, וחד

מראה מקומות

ז דברים לב, יט. ח בראשית ו, ה. ט ז' בא לה, ע"ב. י שם לו, ע"א.

ביאור

ישראל, פתח הגוף היינו המילה שכיום הנה נימולו ישראל, היינו, באותו הזמן שהמצרים ניגפו באותו הזמן נתרפאו ישראל מהמילה, שהיו זקוקים לרפואה וע"ז נאמר (ישעיהו מט, כב) ונגף ה' את מצרים נגוף ורפא, נגוף למצרים ורפא לישראל שישאל זקוקים היו לרפואה מהמילה שנמולו, בזכות המצוה יפסח. ז) ותא חזי בא וראה הנקמות שעשה הקב"ה במצרים ששלש מיתות היו שם, דעבדו בוכרין בפעם הראשונה עשו הבכורים מלחמה עם אבותיהם בעשירי בחדש, בזמן שישאל לקחו כל אחד שה לביתו להכין בשביל קרבן פסח, ונודע להם ע"ד מכת בכורות ודרשו מאבותיהם שישלחו את ישראל ממצרים, ופעם השניה שהקב"ה הרג כליל הפסח את הבכורים, כד חמא פרעה ופעם שלישית, כשראה פרעה מיתת הבכורים בביתו ובבניו ועבדיו קם כלילה והרג את שריו ויועציו על שיעצו לו לעכב את ישראל לבלי לשלחם. אפרכין שרים דאמליכוו שיעצו, בפלגות ליליא מביא ראה

ה) וכי וראה האם צריך הקב"ה לראות את הדם ואחר כך יפסח, הלא הכל גלוי לפניו ויודע כל הנסתרות, לא אתחזי אשגחותא אלא שההשגחה העליונה אינה נראית ואינה מתעוררת למעשים, אלא אחרי שעושים מעשה למטה, אתחזי לתתא כשנראה מעשה למטה בארץ, ולפני שעושים מעשה למטה אין משגיחים מלמעלה להעניש את החוטא, בעובדא תליא במעשים תלוי, וכן הפירוש וירא ה' וינאץ, וכן וירא ה' כי רבה, אחרי שראה הקב"ה המעשים הרעים, התעורר מדת הדין לענוש החטאים, וגם פה, אחרי שיראה המעשה הטוב, שיקימו ישראל את המצוה של נתינת הדם ועוד, על ידי זה יתעוררו מלמעלה הרחמים על ישראל, ויפסח וירחם עליהם להצילם.

ו) מאי על הפתח למה כתוב על הפתח צריך היה לכתוב ופסח ה' עליכם, כי הלא אם נמצא מצרי בכור בתוך הבית הוה שנמצא בו ישראל, היה המצרי מת, אלא שיפסח על

דקטל קב"ה בפלגות ליליא, וחד כד חמא פרעה מותגא בביתיה בענוי ובעבדוי קם זוריו גרמיה, וקטל אפרכין וסרכין וכל דאמליכו ליה לסרבא בעמא, עד דאורייתא אסהידת עליה דאיהו קם בליליא ממש כמה דקב"ה בפלגות ליליא קטל בוכרין ועביד גוקמין הכי קם פרעה וכו' וקטל ועבד גוקמין בסרכוי וכו' הה"ד ויקם פרעה לילה, דקם לקטלא ולשיצאה י"א.

יב, לא ויקרא למשה ולאהרן לילה: אורחוי דכלבא ח) כד מחיין ליה באבנא איהו אתי וגשיך ליה כך פרעה לבתר איהו היה אויל בשוקי והוה מכריו וכו' אתון קטלתון לכל בני מתא אתון קטלתון סרכי וכו' הה"ד ויקרא למשה ולאהרן לילה כיון דבידכון הוה כלא וברכתם גם אותי דלא תקטלון לי י"ב.

יב, לז ויסעו בני ישראל וגו' כשש מאות אלף וגו': תא חזי ט) שכנינתא נחתת למצרים את יעקב ושית מאה אלפין רתיכין קדישין עמה והיינו דכתיב, כשש מאות אלף דגלי, דתנינן שית מאה אלפין רתיכין קדישין נחתו עם יעקב למצרים, וכלהו סליקו מתמן כד נפקו ישראל ממצרים, הה"ד ויסעו וגו' כשש מאות אלף, שש מאות לא נאמר אלא כשש מאות כגוונא דנפקו אלין כך נפקו אלין, ותא חזי רזא דמלא בעדנא דנפקו אלין רתיכין קדישין משידייתא קדישתא חמו ישראל וידעו דהו מתעכבין בגיניהון וכלהו בהילו דעבדו ישראל בגיניהון הוה והיינו דכתיב ולא יכלו להתמהמה הוה ליה למימד ולא רצו להתמהמה אבל לא כתיב אלא ולא יכלו י"ג.

מראה מקומות

י"א ז' בשלח מה, ע"א. י"ב שם מה, ע"ב. י"ג ז' שמות ד, ע"ב.

ביאור

ממה שכתוב ויקם פרעה לילה, כמו שכתוב ויהי בחצי הלילה וזו היתה הריגה של הבכורות, כך מה שכתוב ויקם פרעה לילה, שקם להרוג ולנקום בשריו ויועציו, ומפני זה כתוב ויקם פרעה לילה ולא כתוב בלילה כדי לרמוז זאת.

ח) כד מחיין ליה דרכו של כלב, אם זורקין בו אבן הולך וגושך את האבן ועושה רעש בין חבריו, כך פרעה, הלך בשוקים וצעק וקרא למשה ולאהרן, אתון קטלתון אתם הרגתם לכל בני עמי ולכל סרכי השדים, ויקרא למשה ולאהרן לילה וצעק למשה ולאהרן, אתם הרגתם כל אלו,

בידיכם היה הכל, וברכתם מהי הברכה שביקש מהם, שלא ייהרג, מפני שגם הוא היה בכור, אלא שהקב"ה השאיר אותו בחיים, שידאה בעיניו את הגסים שעשה קב"ה לישראל וכמו שכתוב בתחלת הפרשה ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים. ט) שכנינתא נחתת למצרים השכינה ירדה למצרים עם יעקב ות"ד אלף רתיכין קדישין מרכבות קדושות של מלאכים. וכל השש מאות אלף שיירות של מלאכים עלו עם ישראל וזהו הפירוש כשש מאות, היינו כמו שיצאו ישראל כן יצאו השש מאות אלף מלאכים קדושים. ראו ישראל מתעכבין

יג. מן והיה לאות על ידכה ולטוטפת בין עיניך : תקונא י' פארא שפירו דגוונין עלאין וע"ד אקרון טוטפות כד"א י'ד ישראל אשר בך אתפאר וכתוב טו כי גער ישראל ואהבהו טז.

פרשת בשלח

יג. יו ולא נחם אלהים וגו' כי קרוב הוא : כי קרוב הוא א' ההוא אומאה דאומי אבימלך לאבהן על ההוא טיבו דעבדו פלשתים לאבהן. דכתיב א' כחסד אשר עשיתי עמך תעשה עמדי ועם הארץ אשר גרת בה ב.

יג. כא וזה' הלך לפניהם יומם וגו' לנחתם וגו' : תא חזי כד נפקו ישראל ממצרים ב' רוחיהון הוה תביר בגווייהו והוו שמעין איגון תושבחן ולא יכלין למחדי וכו' בד נש כד איהו שביק פולחנא כדין ידע תבירו דגרמוי תבירו דרוחיה כך ישראל כד נפקו ממצרים כדין טעימו טעמא דמותא וקב"ה אסי לון דכתיב וה' הולך

מראה מקומות

י'ד ישע"י מט, ג. טו הושע יא, א. טז ז' בא מג, ע"א. א' בדאשית כא, כג. ב' ז' בשלח מה, ע"א.

ביאור

בג'יגיהון, שמחנות המלאכים מתעכבים ואינם יוצאים וזה בגלל שישאל אינם יוצאים, וכלהו בהילו וכל החפזון שעשו ישראל היה למען המחנות הקדושים שנחפזו לצאת, ונתעכבו בשביל ישראל, ולא יכלו לא רצו לא כתיב כאן כי אם ולא יכלו שהיו מוכרחים ישראל למהר בגלל מחנות המלאכים הקדושים שהתעכבו בשביל ישראל. י' פארא תיקון פאר ויפסי של המראות העליונות אקרון טופפת ועל שם הפאר נקראים התפילין טוטפות כמו שכתוב ישראל אשר בך אתפאר. א' ההוא אומאה השבועה ההיא, השבועה שהשביע אבימלך לאבותינו שלא יגעו בו לרעה, בשביל הטוב ההוא שעשו הפלשתים עם האבות.

ב' רוחיהון הוה תביר בגווייהו כאשר יצאו ישראל ממצרים רוחם היה נשבר בקרבם, והיו שומעים התשבחות של המלאכים, ולא יכלין למחדי ולא יכלו לשמות. שביק פולחנא מפני שטבעו של אדם, אם עוזב את עבודתו שעבד בה ימים ושנים, יודע ומרגיש בעצמו תבירו דגרמוי שבירת עצמותיו ותבירו דרוחיה ושבירת רוחו, כך ישראל, כשיצאו ממצרים טעמו טעם המות, וקב"ה אסי והקב"ה ריפא אותם, וכל אורחין וכל הדרכים היו מעלים ריחות של רפואה שבאו לגופם ונרפאו, וקל תשבחן וקול התשבחות של המלאכים שהיו שומעים, היה משמח אותם ונחם ברוחם, ולפי דעתי כונת תיבת לנחותם, שהוא לשון נחת הרוח ולחזקם.

לפניהם וגו' וכל אורחין הוו סלקין ריחין דאסותא ועאלין לגופיהו ואתסיין וקל תושבחן דהוו שמעין הוו חדאן ונייחין ברוחיהון ג.

ללכת יומם ולילה: וכי אמאי הוו אזלי יומם ולילה, ג) יהכון ביממא ולא יהכון בליליא, כבני אנשא דערקין, כיון דקב"ה נטיר לון, אלא לאשתכחא בהו שלימותא דכלא, דלית שלימו אלא יומם ולילה וכו', ותו בגין לאטעאה למצראי, דימרון מקרה הוא, דכתיב ד גואלו שרי צוען ה.

יד, ה ו'גד למלך מצרים כי ברח העם: ר' יצחק פתח ואמר ויגד ד) מאן קאמר ליה אלא הא אוקמוה אבל חכמוי וחרשווי אתכנשו לגביה ואודעוהו כי ברח העם ואמאי קאמרו דא אלא חמו בחכמתא דלהון דהוו אזלי יממא וליליא אמרו ודאי ערקין אינון, ולא עוד אלא דחמו דלא הוו אזלי בארע מישר כמה דכתיב וישובו ויחנו לפני פי החירות ו.

יד, ז ו'קח שש מאות רכב בחור וכל רכב מצרים: שש מאות אמאי, א"ר יוסי ה) לקבל מניינא דישראל דכתיב כשש מאות אלף רגלי, בחור לקבל הגברים דאינון עקרא דכל ישראל, וכל רכב מצרים, שאר רתיכין דאינון טפלין לאחורי, לקבל הטף ז.

מראה מקומות

ג שם. ד ישעיה יט, יג. ה ז' בשלה מו, ע"ב. ו שם. ז שם.

ביאור

ג) יהכון ביממא ילכו רק ביום, הוזהר שואל למה הלכו ישראל יומם ולילה, יותר טוב היה אילו הלכו רק ביום, ולא ילכו בלילה, דערקון שיחשבו אתם שהם בורחים, מכיון שהקב"ה שמרם לא היה להם לפחה, אלא לאשתכחא אלא, שימצאו בהם שלימות הכל, כי השלמות היא בהתחברות יחד היום והלילה, ותו בגין לאטעאה ועוד כדי להטעות את המצרים, שיחשבו כי זה מקרה יציאתם ממצרים, ובעצמם יצאו במקרה, ולא הקב"ה הוציאם, על ידי זה תעורר הרצון במצרים לדרוף אחרי ישראל.

ד) מאן קאמר ליה מי סיפר לפרעה כי ברח

העם, חכמוי וחרשווי חכמוי ומכשפוי וחרטומיו הם אתכנשו התאספו והודיעו לפרעה כי ברח העם, אבל מאין ידעו זאת, חמו בחכמתא הם ראו בחכמתם שהלכו יומם ולילה אמרו ערקין בורחים הם, ועוד סימן לבריחה בארע מישר אינם הולכים בדרך הישרה כמו שכתוב וישובו ויחנו לפני פי החירות שחזרו לאחוריהם.

ה) לקבל מניינא דישראל כנגד שש מאות אלף שיצאו, בחור כנגד הגברים המבוגרים שהם עיקר היוצאים העיקר של כל ישראל, וכל רכב מצרים, שהם היו טפלים לרכב המיוחה, הם הלכו אחריהם, וזה מכוון נגד הטף.

ו'יקח שש מאות רכב : ו) השש מאות רכב הלוח להם סיסרא שר צבא יבין : ומפני זה כתוב אחר כך וכל רכב מצרים ח.

יד, י ופרעה הקריב : והאי קרא הא אוקמוה, דאקריב לכל ז) חילוי ורתיכו לאגחא קרבא ח) ותו ופרעה הקריב ר' יוסי אמר, הא אתמר דקריב לון לתשובה, כתיב ט) ה' בצר פקדון צקון לחש וגו' לא פקדין ישראל לקב"ה בשעתא דנייחא, אלא בשעתא דעקינ להו וכו', וכלהו צלאן בצלותין ובבעותין וכו', כדין קב"ה קאים עלייהו ברחמי וכו', ישראל הוה קריבין לימא והוה חמאן לימא קמיהו וכו', הוה דחילין, זקפו עיניהו וחמו לפרעה ולמשרייתיה וכו' כדין וייראו מאד, מה עבדו ויצעקו בני ישראל, מאן גרים האי דקריבו ישראל לגבי אבוהון דלעילא, פרעה, הה"ד ופרעה הקריב י'.

והנה מצרים נוסע אחריהם : אמר ר' יהודה כתיב ט) והנה מצרים נוסע אחריהם

מראה מקומות

ח ז' ואתחנן רסט, ע"ב. ט ישעי' כו, טו. י ז' בשלח מו, ע"א.

ביאור

ו) פירוש אחר השש מאות רכב המיוחדים שבהם שהלוה להם סיסרא, וכל רכב מצרים כל הרכב שהיה להם לקחו אתם, אם לקחו אתם כל הרכב מה מפרט במספר שש מאות, ומפרש אלו השש מאות ששאלו מססרא והם מחוץ לחשבון כל כלי רכב מצרים שלקחו אתם. ז) חילוי ורתיכו, פרעה הקריב חילוי ומרכבותיו לעשות מלחמה נגד ישראל. ח) ותו ופרעה הקריב ועוד פירוש על ופרעה הקריב, אמר ר' יוסי פרעה הקריב את ישראל לתשובה, לא פקדין אין ישראל פוקרים להקב"ה בשעתא דנייחא בשעת נחת, אלא בשעתא דעקון אלא בשעה שצר להם בצלותין ובבעותין כולם פונים להקב"ה בתפלות ובקשות והקב"ה עומד עליהם ברחמים לרחם עליהם, והוה חמאן לימא בזמן שקרבו ישראל וראו את הים לפניהם, היו דחילין מפחדים זקפו עיניהו נשאו עיניהם וחמו לפרעה ולמשרותיה וראו את פרעה וחילוי

וודף אחריהם, יראו מאד מה עבדו מה עשו ויצעקו בני ישראל, מאן גרים מי גרם זה שיתקרבו ישראל לאביהם שבשמים ממעל, פרעה, וזהו שכתוב הקריב, הקריב את ישראל לאביהם שבשמים.

ט) והנה מצרים לר' יהודה קשה ורואה כאן סתירה שכתוב והנה מצרים נוסע, וע"ז אמר ר' יוסי שזהו שרו של מצרים אם כן אני רואים ששרו של מצרים היה קיים בתקומתו, ובפ' שמות (ב, כג) כתוב וימת מלך מצרים, שכבר מת השר, האי מלה קא מסייע א"ר יצחק מהפסוק הזה שהנך רוצה לסתור ממנו ראייה שאין קושיא, בפ' שמות כתוב וימת מלך מצרים, שהורידוהו מגדולתו, ואילו פה כתוב והנה מצרים ולא כתוב והנה מלך מצרים, שכבר הורידוהו מגדולתו ולא מת ממש, דאמר וימת מה שאמר וימת הוא כמו שכתוב כי מתו כל האנשים ואינם יכולים להזיק ובאמת לא מתו ורק ירדו מנכסיהם ומגדולתם וזה

ואמר ר' יוסי זה שר של מצרים הוא ואת אמרת לא וימת מלך מצרים זה שר של מצרים אמר ר' יצחק האי מלה קא מסייע לההוא דלעילא כתיב הכא והנה מצרים וכתב התם מלך מצרים מלמד דעכשיו לא היה מלך דהורידוהו מגדולתו לפיכך כתיב מצרים ולא כתיב מלך מצרים ומה דאמר וימת (א) כד"א כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך אמר ר' יצחק אמר ר' יהושע בא וראה כל מלכי מצרים פרעה שמם ובכאן לא נאמר אלא מלך מצרים סתם ובמקומו פרעה והוא פרעה ממש י"ב.

י"ד. יג לא תספו לראתם: ר' יוסי אקשי ואמר, כתיב כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם, אי הכי כל יומא (י) הוה חמאן לההוא ערב רב, אמר רבי יהודא ערב רב כתיב, ולא מצרים, דהא כמה שאר עמין הוו דיירי במצרים, (ב) ולא עוד אלא דכולהו אתגזרו, וכיון דאתגזרו לא אקרין מצראי י"ג.

לא תספו לראותם: (יא) רבי ייסא אמר והא כתיב וירא ישראל את מצרים מת וכתב לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם א"ר יוסי מתין חמו להו י"ד.

מראה מקומות

יא שמות ב, כג. יב ו' שמות יט, ע"ב. יג ו' בשלח מה, ע"ב. יד שם נג, ע"ב.

ביאור

נחשב אצלם כמו מיתה, בא וראה ותבין שכל מלכי מצרים נקראים בשם ובתואר פרעה, ובפ' שמות לא נזכר השם פרעה אלא כתוב וימת מלך מצרים ולא נאמר וימת פרעה מלך מצרים, תדע שהכונה על שרו של מצרים, שהורידוהו מגדולתו, ובמקום שהכונה על המלך כתוב שם פרעה. (י) הוה חמאן היו רואים, ר' יוסי מקשה, כתוב לא תוסיפו לראות את מצרים הרי הערב רב יצא עם ישראל והמה ממצרים תירץ ר' יהודה, שהערב רב היו משאר האומות שגרו במצרים, ולא עוד אלא דכלהו אתגזרו כולם נימולו ואחרי שנימולו אינם נקראים מצרים. (יא) ר' ייסא שאל עוד לפני שטבעו ביים אמר הקב"ה לא תוסיפו לראותם, ואחרי שטבעו פלט אותם הים על שפת הים, וכתוב וירא ישראל את מצרים מת, א"ר יוסי מתים חמו להו ראו אותם, ולא חיים (עיי"ש עוד תירוצין).

תורה אור

(א) הנה בנדרים סד, ע"ב דרשו מזה הפסוק בשם ר' שמעון בן יוחאי שזה הפסוק נאמר על דתן ואבירם וכפי ביאור ר"ל שירדו מנכסיהם, ותניא ד' חשובין כמת עני וכו' אולם בבב"ר פ' ויחי נאמר אין מות אלא לשון השפלה.

(ב) התירוצי השני נאמר עפ"י הדעה שנזכר בפ' תשא שהערב רב היה חרטומי ומכשפי מצרים עיי"ש בפ' לב, א.

יד, יה' ילחם לכם ואתם תחרישון: תחרישון ודאי יב) ולא תתערין מלה דלא אצטריך לכו, ולא בעא קב"ה דישראל יתערוון לתתא כלל דהא אבהן אקדימו ואתערו אתערותא דא לעילא וזכותא דלהון קאים קמיה טו.

יה' ילחם לכם ואתם תחרישון: אמר ר' יוסי לר' יהודה ודאי תנינא יג) ה' בכל אתר רחמי וכו' והכא חמינא דכתיב ה' ילחם לכם ולא אתחזי בההוא רחמי כלל דהא כתיב לא נשאר בהם עד אחד א"ל מלה דא שמענא מרבי שמעון דאפילו הכא דינא ברחמי הוה דחפא עליהון ימא ומיתו ולביתר אפיק לון ימא וקב"ה בעא ביקריהון ואתקברו בארעא טז.

יד, טו ואתה הרם את מטך ונטה את ירך: יד) תא חזי בסטרא דגבורה מתערי מיא בעלמא ונפקי מיא והשתא בעי קב"ה לנגבא מיא אמאי ונטה את ירך דאיהו שמאלא אלא הרם את מטך לנגבא מיא ונטה את ירך לאתבא מיא לאתערא סטרא דגבורה ולאיתבא מיא על מצרים ובגין כך תרין מלין הכא, דכתיב הרם את מטך, ונטה את ירך על הים ובקעהו יז.

ואתה הרם את מטך: הרם את מטך די ביה רשים שמא קדישא טו) ארכין ירך בסטרא דשמא קדישא וכיון דיחמון מיא שמא קדישא יערקון מגיה יח.

מראה מקומות

טו ז' בשלח מז, ע"ב. טו שם. יז שם מה, ע"א. יח שם.

ביאור

בגבורות כמו שאמרו במשנה ברכות פ"ה, מ"ב מוכירין גבורות גשמים, ועכשיו רצה הקב"ה לנגבא ליבש המים שזה מצד החסד והרחמים, להציל את ישראל ולמה כתוב ונטה את ירך שהוא יד שמאל שמכונה בתואר גבורה, א"ל פירוש הפסוק הוא ככה, הרם את מטך ליבש המים לאתבא להשיב המים על מצרים שזה נעשה מצד הדינים והגבורות, תרין מלין שני דברים ושתי פעולות גרמו בפסוק, הרם את מטך לעשות רחמים עם ישראל ליבש המים, ונטה את ירך מצד הגבורות, להשיב המים על המצרים להטביעם.

טו) ארכין נטה את ירך מפני שהשם הקדוש היה חקוק על המטה לכן נטה את ירך שיהיה השם כנגד המים, דיחמון כשיראו המים את

יב) ולא תתערין מלה אתם לא תעוררו שום דיבור, שכבר אבותיכם עוררו רחמים עליכם וזכותם עומדת לפני הקב"ה ובוזיה שם מוכיר הטעם, אם תצעקו תעוררו דינים והקב"ה חפץ דוקא שהכל יהיה ברחמים לבד.

יג) השם הו"ה ב"ה בכל מקום הוא רחמים גמורים ולא אתחזי ולא ראינו כאן שום רחמים שהרי כתוב לא נשאר בהם עד אחד ולכאורה זה רק דין ולמה כתוב ה' ילחם לכם וע"ז השיב ר' יוסי ששמע מר' שמעון שגם פה היה רחמים דחפא שהים כסה עליהם ומתו ואח"כ פלטם הים ליבשה, והקב"ה חס על כבודם שלא יהיו בבזיון, ונקברו בארץ וזה היה הדין ברחמים.

יד) תא חזי בא וראה הרי מים יוצאים

יד, כה ויסר את אפן מרכבתיו: לא כתיב ויסר את אופני מרכבותיו או אופן מרכבתו וכו' (טז) מאי אופן מרכבותיו מרכבותיו דפרעה ומאן איהו ההוא אופן דלהון ההוא ממנא דשליט עלייהו ועל דא מיתו כלהו בימא י"ט.

וינהגהו בכבודות: ר' חייא אמר וינהגהו בכבודות יז) בכבודות מהו, אלא מכאן אוליפנא (ג) דבההוא דברותא דאתדבר ביה בר נש מדברין ליה בפרעה כתיב ויכבד לב פרעה בההיא מלה דבר ליה קב"ה בכבודות ממש כ.

יד, כו וישב הים לפנות בקר לאיתנו: תנינן לאיתנו לתנאו לההוא תנאי דהתנה עמיה קב"ה כד ברא עלמא לאיתנו כתיב הכא לאיתנו וכתיב התם כא משיכיל לאיתן וכו' לפנות בקר בההוא זמנא דאקדים אברהם למעבד רעותא דמאריה דכתיב כב וישכם אברהם בבקר אתקרע ימא כג.

יד, לא וירא ישראל: האי קרא לאו רישיה סיפיה ולאו סיפיה רישיה בקדמיתא וירא ישראל ובתר ויראו העם את ה' אלא א"ר יהודה יט) האי סבא דנחת

מראה מקומות

יט ז' בשלח ג, ע"א. כ שם. כא תהלים פט, א. כב בראשית כב, ג. כג ז' תרומה קע, ע"ב.

ביאור

השם הקדוש שהיה חקיק על המטה יערקון יברחו ממנו. (טז) מאי אופן מרכבותיו שאופן בלשון יחיד ומרכבותיו בלשון רבים לכן מפרש אופן דלהון אופן של מרכבות פרעה שאופן בלשון יחיד מרמז על המלאך הממונה השולט עליהם הוא הוסד ונשבר. יז) בכבודות מהו מהו הכונה של המילים וינהגהו בכבודות דברותא הנהגה כמו שאדם נוהג עם אחרים כן נוהגין עמו והשם שילם לו מדה כנגד מדה, כתוב ויכבד לב פרעה, לא לשמוע דבר ה', כך וינהגהו הקב"ה עמו בכבודות, מכאן אוליפנא מכאן אנו למדים

דברותא הדרך שאדם מתנהג כן מתנהגים עמו, כמו שנאמר במדה שאדם מורד מורדים לו, היינו, אצל פרעה כתוב ויכבד לב פרעה על כן כשנענש נענש ג"כ בכבודות. יח) לאיתנו פה נרמז זכות אברהם שנקרא איתן שזכות אברהם עמד להם לישראל, לפנות בקר למה לפנות בקר בזכות המצוה שעשה אברהם בבקר שנאמר וישכם אברהם בבקר שנודרו להשכים בבקר לקיים מצות בוראו ללכת להר המוריה להעלות את יצחק לעולה ובזכות אברהם טבעו המצרים וישראל ניצלו. יט) האי סבא הזקן ההוא, היינו יעקב אבינו שנקרא גם ישראל דנחת שירד עם בניו

תורה אור

(ג) מכות י'. ע"ב א"ר הונא א"ר אלעזר מן התורה, מן הנביאים, ומן הכתובים בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו.

עם בניו בגלותא וסביל עליה גלותא ואעיל לבנוי בגלותא הוא ממש חמא כל אינון נוקמין וכל גבוראן דעביד קב"ה במצרים הדא הוא דכתיב (ד) וירא ישראל ישראל ממש כד.

ויאמינו בה' : וכי עד השתא לא האמינו בה' והא כתיב כה ויאמן העם וישמעו וגו' (כ) והא חמו כל אינון גבוראן דעבד להו קב"ה במצרים, אלא מאי ויאמינו, ההוא מלה דאמר כו ויאמר משה אל העם (ה) אל תיראו, התיצבו וראו וגו' כז.
טו, א ויאמרו לאמר : כא) דא הוא לדרי דרין, בגין דלא יתנשי מנייהו לעלמין

מראה מקומות

כד ו' בשלח נג, ע"א. כה שמות ה, לא. כו שם יד, יג. כז ו' בשלח נג, ע"ב.

ביאור

למצרים לסבול עול הגלות המר, ואעיל והכניס את בניו לגלות הוא ממש חמא הוא ממש דאה היינו ישראל אבינו בעצמו דאה את כל הנסים והנקמות וכל הגבורות שעשה הקב"ה במצרים, הקב"ה הביא את ישראל אבינו שיראה בעיניו את הנסים שנעשו לישראל.
(כ) והא חמו הרי ראו כל הנסים שנעשו להם במצרים מאי ויאמינו ההוא מלה, הם האמינו למה שנאמר אל תיראו, שלא ייראו ולא יפחדו, ויהיו מליאי בטחון שיראו את ישועת ה' שיעשה ביום הזה וזהו שלימות האמונה.
(כא) דא הוא לדרי דרין בגין דלא יתנשי שלא ישכח מהם לעולם, שכל מי שזכה לאמר השירה בעולם הזה יזכה בה לעולם הבא, יזכה לשבח את הקב"ה בימות המשיח בשמחת כנ"י בקב"ה בזמנא דשרו בזמן שישבו

תורה אור

(ד) בב"ר פ' צב בצאת ישראל ממצרים, ישראל סבא, נטל הקב"ה רגליו של יעקב והעמידו על הים, א"ל ראה נסים שאני עושה לבניך.
(ה) האמונה השלמה והבטחון האמיתי הוא שלא יהיה לו שום פחד ומורא, כמו שאמרו רז"ל ברכות ס', ע"א בעין זה ת"ד מעשה בהלל הזקן שהיה בא בדרך ושמע קול צוחה בעיד, אמר מובטח אני שאין זה בתוך ביתי, וגם שלא יעשו בעצמם שום פעולה, כמו שכתוב, התיצבו וראו את ישועת ה' וגו' ואתם תחרישון, שאפילו לא יצעקו, בו בזמן שלא ידעו מאין יבוא עזרם, כי לא עלה על דעתם שיבקע הים, וכעין זה פירשו, מה שרז"ל דרשו על יוסף הפסוק, אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו, זה יוסף ולא פנה אל רהבים אלו מצרים שנקראו רהב, ורק פעם אחת ביקש משר המשקים שיעזור לו נענש יוסף להיות עוד שתי שנים בבית הסהר, וזוהו אנו דואים שבכל הזמן לא עשה שום פעולה לחופשתו, וזהו האמונה השלמה שבאו אליה ישראל על הים.

דכל מאן דזכי להאי שירתא בהאי עלמא, זכי לה בעלמא דאתי, וזכי לשבחא בה ביומוי דמלכא משיחא, בחדוותא דכנסת ישראל בקב"ה, דכתיב לאמר, לאמר בהאי זמנא, לאמר בארעא קדישא, בזמנא דשרו ישראל בארעא, לאמר בגלותא, לאמר בפורקנא דלהון דישראל, לאמר לעלמא דאתי כח.

טו, ו' ימינך ה' נאדרי בכח: ר' חייא אמר ימינך ה' נאדרי בבח כב) דא אורייתא, ימינך ה' תרעץ אויב דלית מלה בעלמא דיתבר חיליהון דעמין עכו"ם, בר בשעתא דישראל מתעסקין באורייתא, ימינך ה' תרעץ אויב, בזמנא דמלכא משיחא כט.

טז, ז' וברב גאונך תהרס קמיד: כג) הרסת לא כתיב, אלא תהרס, תשלח חרונך, כלא לזמנא דאתי, ימינך ה' נאדרי בכח בזמנא דא בעלמא דין ימינך ה' תרעץ אויב בזמנא דמלכא משיחא, תהרס קמיד, לביאת גוג ומגוג תשלח חרונך יאכלמי כקש, לתחיית המתים, דכתיב ל' ורבים משיני אדמת עפר יקיצו, אלה לחיי עולם ואלה לחרפות ולדראון עולם, בההוא זמנא, אמר ר' שמעון זכאי אינון דישתארון בעלמא, ומאן אינון, תא חזי לא ישתאר מבני עלמא בר אינון בד) גזירין, דקבילו את קיימא קדישא, ועאלו בקיימא קדישא באינון תרין חולקין, והוא נטיר ליה לההוא קיים ולא עייליה באתר דלא אצטריך, אלין אינון דישתארון, ויכתבון לחיי עלמא, מנלן, דכתיב לא והיה הנשאר בציון והנותר בירושלם קדוש יאמר לו כל הכתוב לחיים בירושלם לב.

מראה מקומות

כח ז' בשלח נז, ע"ב. כט שם נז, ע"א—ע"ב. ל דניאל יב, ב. לא ישעיה ד, ג. לב ז' בשלח נז, ע"ב.

ביאור

ישראל בארץ לאמר בגלותא, לאמר בפורקנא בזמן הגאולה לעלמא דאתי לאמר לעולם הבא. כב) דא אורייתא בכח התורה מפני שאין דבר דיתבר חיליהון שישבר כח האומות רק בזמן שישדאל עוסקים בתורה, תרעץ אויב תשבור את האויב בזמן ביאת משיח צדקנו, שעל אותו הזמן אמרו חז"ל שכולם יתקבצו למלחמה על ירושלם וישראל והם יישברו.

כג) הרסת לא כתיב לא נאמר בלשון עבר על ההריסה שהיתה, ששבטו המצרים, אלא מדובר על העתיד על זמנים שונים שיקומי כל הגוים על ישראל.

כד) גזירין דקבילו את קיימא לא ישאר בעולם רק הנימולים שקבלו עליהם מצות מילה, ותריין חולקין בשני החלקים של המצוה, היינו, אלה שקיימו מצות מילה ופריעה, והוא שמר את ברית קדש שלא הכניסו

טו. טו תפל עליהם אימתה ופחד : כה) אימתה אימה מבעי ליה מאי אימתה דהא לית לך את או מלה חדא באורייתא דלא אית בה רזין עלאין מאי אימתה אר"ש כלומר דחילו דשכינתא כהאי גוונא לג.

טו. יז תבאמו ותטעמו בהר נחלתך מכוון לשבתך פעלת ה' : מכוון לשבתך פעלת ה' כו) בההוא דפעלת אנת ה' ולא אחרא מכוון לשבתך פעלת ה' דא בית ראשון מקדש ה' כוננו ידיך דא בית שני ותרווייהו אומנותא דקב"ה אינון ומדארגיון קמיה במדברא מיתו וגו' וביתא אתבני על ידא דב"נ ובג"כ לא אתקיים ושלמה המלך הוה ידע דא וכו' ועל דא אמר דוד לו אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו דהא לית ליה ביה קיומא. ביומוי דעזרא גרם חטאה ואצטרכון אינון למבני ולא הוה בו קיומא ועד כען בניינא קדמאה דקב"ה לא הוה בעלמא ולומנא דאתי כתיב לה בונה ירושלם ה' איהו ולא אחרא ובניינא דא אנן מחכאן וכו' בית ראשון ובית שני יחית לון קב"ה כחדא מלעילא בית ראשון באתכסיא ובית שני באתגליא [בב"א] לו.

מכוון לשבתך פעלת ה' : כז) פקודא למבנא מקדשא לתתא כגוונא דבי מקדשא דלעילא וכו' דאצטריך למבני בי מקדשא לתתא ולצלאה בגויה צלותא

מראה מקומות

לג ו' בשלח נט, ע"ב. לד תהלים ככו, א. לה שם קמו, ב. לו ו' פנחס רכא, ע"א.

ביאור

למקום שלא צריך, אלה ישארו ויכתבו לחי עולם.
 כה) אימתה כתוב יתיר ת"י, מרמו שתפול עליהם אימת השכינה.
 כו) בההוא דפעלת אנת את בית המקדש שפעלת אתה ה', ולא את ביה"מ שנבנה ע"י בני אדם, כי זה שנעשה בידי בני אדם אינון מתקיים, ועל דא ועל בית מקדש כזה, שנבנה ע"י בני אדם, אמר וניבא דוד, שוא עמלו בוניו בו, וגם בימי עזרא נבנה בית המקדש ע"י בני אדם, לכן ג"כ לא נתקיים ונחרב, ועד כען ועד עתה בנין הראשון שעליו ניבא והתפלל משה רבינו עדיין לא בא לעולם, ועל זה נאמר בתהלים בונה ירושלם ה', ואליו אנו מחכים שיבנה במהרה בימינו, יחית לון

יוריד אותם הקב"ה ביחד את שני בתי המקדש בבת אחת מהשמים בית ראשון באתכסיא, והשני בגלוי, כן יהי רצון במהרה בימינו.
 כז) פקודא מצוה לבנות בית מקדש למטה כעין בית המקדש למעלה, ולצלאה בגויה ולהתפלל בו, מצוה להתפלל בבית הכנסת בכל יום ולעבוד להקב"ה מפני שתפלה נקראת עבודה וההוא בי כנשתא, ובית הכנסת הוה צריך לבנותו ביופי גדול, ולתקנו בכל התיקונים, כי בית הכנסת דלמטה עומד כנגד בית הכנסת שלמעלה, ובית המקדש ההוא צריך שיהיה בו חלונות, כדכתיב אצל דניאל וכו' חלונות היו לו בעליתו במקום שהיה מתפלל, אפילו בחקלא אפילו בשדה, אם תאמר שאפשר להתפלל אל השם אפילו בשדה,

בכל יומא למפלח ליה לקב"ה דהא צלותא אקרי (ו) עבודה, וההוא בי כנשתא אצטריך למבני ליה בשפירו סגיא ולא תקנא ליה בכל תקונין וכו' וההוא בי מקדשא (ז) דליהוי ביה חלונות דכתיב ל' וכוין פתיחן כגוונא דלעילא וע"ד לח משגיה מן החלונות מציץ מן החרכים ואי תימא אפילו בחקלא בגין דרוחא להוי סליק (ח) לאו הכי, דהא אנן צריכינן בית וליכא וכו' ותו דההוא צלותא וההוא רוחא אצטריך לסלקא ולנפקא מגו-עאקו בארע מישר לקבל ירושלם ועל דא כתיב לט' מן המצר קראתי יה דאצטריך (ט) אתר דחיק בעאקו לשדרא בגויה ההוא רוחא וכו' ובחקלא לא יכיל קלא לשדרא ליה הכי דהא כגוונא דא קלא דשופר אתדחייא לבר בארע מישר מגו אתר דחיק ואזיל ובקע רקיעין וכו' ואי תימא הא כתיב ויצא יצחק לשוח בשדה

מראה מקומות

ל'ז דניאל ו, יא. לח שה"ש ב, ט. לט תהלים קיח, ה.

ביאור

לא כן הדבר דצריכינן להתפלל דוקא בבית, וזה מכוון כנגד בית המקדש שלמעלה ואיננו, ותו ועוד טעם, שתפלה צדיקה לעלות ולצאת מגו עאקו מן המצר בדרך הישר נגד ירושלם וע"ז כתיב מן המצר קראתי וגו' שצריך מקום צר בצרה, לשלות בתוכו את הרוח ובשדה זה אי אפשרי, אתדחייא לבר שנדחה לחוץ, שהרי כן הוא הדבר בשופר, שנדחה הקול לחוץ בדרך ישר ממקום צר, והולך ובוקע רקיעים ושמים, לעורר רחמים למעלה, ואי תימא ואם תאמר ותשאל, הרי כתוב

אצל יצחק אבינו, ויצא יצחק לשוח בשדה הרי שמתפללים בשדה, אבל אצל יצחק היה בו דבר אחר מה שלא היה בכל העולם, ועוד שהפסוק הזה לא בא להתיר להתפלל בשדה, שהרי בשדה אחר לא הוי מצלי לא היה מתפלל, וזה כבר נתבאר שהשדה הזה היה השדה אשר קנה אברהם מאת בני חת ביחד עם מערת המכפלה וכמו שמבואר בפרשת תולדות ובזוהר פ' בא דף לט, ע"ב, ובזמן שיצחק היה נכנס בה היה רואה השראת השכינה ועלה משם דיחין עליונים קדושים.

תורה אור

- (ו) תענית ב', ע"א ; ב"ק צב, ע"ב ועבדתם את ה' אלהיכם זו קריאת שמע ותפלה.
 (ז) ברכות לר, ע"ב וא"ד חייא בר אבא א"ד יוחנן אל יתפלל אדם אלא בבית שיש בו תלונות, וכן פסק השו"ע או"ח סי' צ.
 (ח) שם א"ר כהנא חציף עלי מאן דמצלי בבקתא שו"ע שם.
 (ט) על סמך דברי זוהר הזה יש הרבה מקומות שיסודו צדיקים וחסידיים שונים בתי תפלה קטנים שיתפללו דוקא בצפיפות וקראו שמם באידיש שטיבל, קלייזל, בשם קטנות, ושמעתי בשם הרה"צ בעל בית אהרן מקארלין וצ"ל שהקפיד מאד על זה וגאנח ואמר אוי הבתי תפלה הגדולים.

שאני יצחק דמלה אחרא הוה ביה וכו' ותו דהאי קרא לאו להכי אתא דודאי בשדה אחר [לא] הוה מצלי מ.

טו, כב ויסע משה וגו' מדבר שור: כח) כד סיימו מלין (דשירתא) כלהו מתבסמאן בנפשייהו ותאבין למחמי ולאסתכלא ולא הוה בעאן לנטלא מתמן מסגיאות תיאובתא בההוא שעתא אמר משה להקב"ה בניך מסגיאות תיאובתא לאסתכלא בכ לא בעאן לנטלא מן ימא מה עביד קב"ה אסתים יקריה לבר למדברא וכו' ולא נטלו עד דאחיד בהו משה ואחמי לון זיוא יקרא דקב"ה במדברא וכו' הה"ד ויסע משה את ישראל מים סוף ויצאו אל מדבר שור מאי מדבר שור מדברא דהוה בעאן לאסתכלא ביה זיוא יקרא דמלכא קדישא ועל דא אקרי מדבר שור אסתכלותא שם מא.

טו, כה שם שם לו חק ומשפט: כט) ששם קיימו מצות פריעה באות ברית קודש שבצאתם ממצרים קיימו רק מצות מילה ולא פריעה ובמרה קיימו מצות פריעה מב.

שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו: ל) מאי ושם נסהו, דזא דמלה דהכא על מייא הוה,

מראה מקומות

מב ז' בא מ, ע"א

מא שם ס, ע"א

מ ז' בשלה נט, ע"ב; ס, ע"א

ביאור

כח) כד סיימו כשגמרו לאמר השירה כולם התבשמו בעצמם ותאבין למחמי וחושקים לראות ולהביט, ולא רצו לנטלא לנסוע משם מסגיאות תיאובתא מגודל החשק, מה עשה הקב"ה אסתים הסתים כבודו בשפת הים, והראה להם כבודו במדבר, ולא נטלו ולא נסעו עד שאחו בהם משה והראה להם זיו כבוד הקב"ה. במדבר, ורק אז נסעו למדבר שור, למה נקרא שמו מדבר שור, שפירושו הבטה, שהוא מדבר שרצו להביט לשם ולראות כבוד זיו יקר המלך הקדוש.

כט) ששם קיימו מצות פריעה והוה מרומו בהתיבות חק ומשפט, ששם ושלמה המצוה בשלימות, מילה ופריעה, שכאשר יצאו ממצרים קיימו רק מצות מילה בלא פריעה, ובמרה השלימו המצוה, שקיימו בה מצות פריעה.

ל) מאי ושם נסהו מהו התיבה נסהו שפירושה בחינה, במה בחן אותם, ובשביל מה בחן אותם הקב"ה, אלא שסוד הדבר, הוא בחינה על המים, בגין דמצראי כי המצרים אמרו שבניהם של ישראל הם היו מהמצרים, דחשדין לאנתתייהו והיו אנשים מבני ישראל שחשדו את נשותיהם בעבירה זו, עד שהקב"ה הביאם למקום הוה ובעא למבדק ורצה לבדוק אותן להוציאן מהחשד, מה כתיב ויבאו מדתה ולא יכלו לשתות מהמים, וכו' ויצעק אל ה' כמה חבילין כמה גדודים של מקטריגין עומדים עליכם כאן, ואני רוצה לבדוק כאן את נשיהם של ישראל, כתוב שמא קדישא ורמי למיאי כתוב שם הקדוש והשלך להמים, וישתו הנשים את המים וגם הגברים ישתו מהם, ולא יסאד לעז על בני, ועד שיבדקו כולם, לא אשרה

בגין דמצראי הוו אמרי דבנייהו דישראל הוו מינייהו, והוו כמה בישראל דחדשדין לאנתתייהו בדא, עד דקב"ה מטא לון להאי אתר, ובעא למבדק לון, מה כתיב ויבאו מרתה וגו' ויצעק אל ה' וגו' אמר קב"ה למשה מה את בעי, הא כמה חבילין קיימין גבייכו הכא, ואנא בעינא למבדק הכא נשיהון דישראל, כתוב שמא קדישא, ורמי למייא ויבדקון כלהון נשי וגוברין, ולא ישתאר לעז על בני, ועד דיבדקון כלהו הכא, לא אשרי שמי עלייהו, מיד, ויורהו ה' עץ וישלך אל המים, דא שמא קדישא וכו', כדין שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו, ואי תימא נשיהון דישראל יאות, אינון אמאי, אלא אוף אינון בעיין דלא אסתאבו בנשיהון דמצראי וכו', כל אינון שנין דהוו בינייהו, וכלהו נפקו, גוברין ונוקבין זכאין, ואשתכחו זרעא דישראל קדישין זכאין, כדין קב"ה אשרי שמיא בינייהו מלג.

טז, ד ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו: (א) לא ליבעי ליה לאיניש לבשלא מזונא מן יומא ליומא אחרנא, דלא לעכב יומא ליומא אחרא, הה"ד ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו יום בעמנו דוקא בר מערב שבת לשבת וכו', דכל אינון בני מהימנותא בעאן בכל יומא ויומא לשאלא מזונייהו מקב"ה ולצללאה צלותהון עליה וכו' ואע"ג דאשתכח עמיה בעי למשאל קמי קב"ה ולצללאה על מזונא כל יומא בגין דישתכחו על ידי ברכאן כל יומא ויומא לעילא וכו' ומאן דשאל מזוני בכל יומא, זהווא אקרי ברא מהימנא מד.

טז, טז איש לפי אכלו: (ב) לא לפי אכילתו, וכי מאן דאכיל קימעא לקט קימעא.

מראה מקומות

מג ז' נשא קכה ע"ב. מד ז' בשלה סב, ע"א.

ביאור

את שמי עליהם, וזהו מה שכתוב ויורהו ה' עץ, זהו שם הקדוש ושם שם לו חק ומשפט ושם נסהו. נשיהון דישראל יאות ואם תשאל, נשי ישראל טוב שבדקו אותן בכדי לדעת ולפרסם שבני ישראל הם מאבותיהם ולא מהמצרים אינון אמאי, למה צריך היה לבדוק גם את הגברים, אלא אוף אינון, אלא גם את הגברים היה צורך לבדוק, אסתאבו בנשיהון דמצראי אם לא נטמאו בנשי המצרים כל הזמן הגדול שהיו ביניהם, וכולם, הגברים והנשים, יצאו זכאים, אז השרה הקב"ה את שמו עליהם.

(א) לא ליבעי אין לאדם לבשל מזונות יום אחד ליום המחרת וזהו אנו יודעים מן המן, שכל אחד הכין רק ליום אחד, כמו שכתוב דבר יום ביומו, וצריך כל אדם להאמין, שהקב"ה יזמין לו מחר מזונותיו, וגם בכדי שכל אחד ישאל על מזונותיו בכל יום, ויתפלל כל יום שיזמין לו השי"ת מזונותיו וע"י זה ימצאו על ידו ברכות למעלה ואיש כזה נקרא בן נאמן.

(ב) לא לפי אכילתו לא לפי מה שאכלו, אל תטעה שהפירוש לפי אכילתו, שאיש שאוכל הרבה ילקוט הרבה ומי שאוכל מעט ילקוט מעט, שהרי כתוב לא העדיף המרבה, והמעטיט לא החסיד, לפי אוכליו אלא לפי הנמשות

ומאן דאכל יתיר לקיט יתיר, דהא כתיב: לא העדיף המרבה והממעיט לא החסיר, אלא איש לפי אוכליו, [כמה שיש לו נפשות בבית, כן לקט עמרים] מזה.

טז, כט אל יצא איש ממקומו ביום השביעי: ממקומו, תנינן מההוא מקום (ג) דאתחזי למהך, ורזא דמלה דכתיב מן ברוך כבוד ה' ממקומו וכו', וכתיב מן כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא, אתר ידיעה קרינן ליה מקום וכו' ובגין כך אזהרותא לבר נש, דקא מתעטרא בעטורא קדישא דלעילא, דלא יפוק מניה בפומיה מלולא דחול, בגין דאי יפוק מניה קא מחלל יומא דשבתא בידוי, בעובדתא, ברגלוי, למהך לבר מתרין אלפין אמין, כל אלין חלולא דשבתא אינן אל יצא איש ממקומו דא איהו אתר יקרא דקדושה דהא לבר מניה אלהים אחרים נינהו מזה.

יז, ה ומטך אשר הכית וכו את היאר: לד) משה לא מחא אלא ימא, וקרייה יאור, אלא יאור הוה דמחא אהרן על ידו דמשה, ושוויה קרא, דאיהו עביד מט.

מראה מקומות

מה שם סג, ע"א. מו יחוקאל ג, יב. מז שמות ג, ה. מח ז' בשלח סה, ע"א.
מט ז' שמות יב, ע"א.

ביאור

שהיו לו בביתו לקט, וזה היה הנס במו, שהיו כאלו שטרחו ללקוט הרבה אבל כשבאו לביתם ומדדו מה שלקטו, מצאו שכל אחד לקט עומר לגלגלת, וזהו שכתוב לפי אכלו ולא כתיב לפי אכילתו.

(ג) דאתחזי למהך שראוי ללכת, וכונתו לדעתי שהתיבה מקום הוא לא מקום הגשמי אלא ערכו ובהינתו ומביא ראיה מפסוק ברוך כבוד ה' ממקומו, וזה לא הכונה למקום ידוע, כי הלא מלא כל הארץ כבודו, לפי דעתי הכונה, שאל יצא איש ממקום קדושתו ומדרגתו הגבוהה ובשבת כל איש ישראלי עולה במדרגתו על ימות החול והוא מקודש אתר ידיעה

אקרי מקום מקום ידוע ומיוחד נקרא מקום ובגין כך ומפני זה מכאן אזהרה לאדם שהוא מתעטר בעטרת קדושה מלמעלה והוא ביום השבת מקודש. דלא יפוק שלא יוציא מפיו מלולא דבורים של חול, שהרי האיש או מקודש ביותר ונמצא במקום יותר מקודש מבחול ואם מוציא מפיו דברי חול הוא מחלל יום השבת בידוי בעובדתא בידים במעשים ועבודה, ברגלוי למהך ללכת ברגליו חוץ משני אלפים אמה, כל אלה, הן דיבור של חול, והן מעשים של חול, והן הילוך של חול, מתוך אלפים אמה אחרי העיר ששבת בו, כ"ז נחשב לחלול שבת.
לד) משה לא מחזה משה לא הכה רק את הים, אם כן אפשר לאמר שגם הים נקרא יאור, ומתוך שים לא נקרא יאור יאור הוה דמחא אהרן היאור שנוכר פה הוא היאור שאהרן הכהו ונהפך לדם, ואהרן הכהן על פי פקודתו של משה, לכן נחשב כמו שמשה הכה את היאור, לכן נאמר אשר הכית.

פרשת יתרו

יח. א וישמע יתרו: א) וכי יתרו שמע וכל עלמא לא שמעו, והא כתיב א שמעו עמים ירגוון, אלא כל עלמא שמעו, ולא אתברו, והאי שמע ואתבר, ואתכפיא, מקמיה קב"ה, ואתקרב לדחלתיה ב.

וישמע יתרו כהן מדין וגו': ר"ח אמר האי קרא ב) אית לאסתכלא ביה, בקדמיתא כתיב את כל אשר עשה אלהים למשה ולישראל עמו, ולבחר כתיב כי הוציא ה', אלא רוא דא את כל אשר עשה אלהים שמא דא דאגין על משה ועל ישראל, ולא אתעדי מינייהו בגלותא, ולבחר שמא עילאה אפיק לון ממצרים וכו', ג) ד"א את אשר עשה אלהים למשה, כד אתרמי לנהרא, ושויב ליה מחרבא דפרעה, ולישראל עמו, דכתיב ג וישמע אלהים את נאקתם וכתב ד וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ ה'.

יח. ג ואת שני בניה: אמר ר' חייא וכי בניה ולא בניו של משה אלא בגין ד) דאיהי אשתדלת אבתרייהו בלא בעלה קרא לון אורייתא בניה ולא בניו וכו'.

מראה מקומות

א שמות טו, יד. ב ז' יתרו סח, ע"א—ע"ב. ג שמות ב, כד. ד שם א, יב. ה ז' יתרו סח, ע"א.

ביאור

והגין עליהם משואניהם ולבחר ואח"כ, בחלקו השני של הפסוק, מזכיר את שם הויה שהוא שמו העליון, שדיתם עליהם והוציאם ממצרים.

ג) ד"א פירוש אחר על חלקו הראשון של הפסוק כד אתרמי בזמן שאמו השליכה אותו בתבה על היאור, ושויב והצילו מחרב פרעה בשעה שרצה להרוג אותו, ולישראל, דכתיב וישמע אלהים את נאקתם, וכתב וכאשר יענו אותו כן ירבה, כל אלה עשה אלהים עמהם בהיותם במצרים בגלות, וכונת המחצית הפסוק האחרון הוא שגאל אותם ה' כנ"ל.

ד) דאיהי אשתדלת היא צפורה, שהשתדלה לגדל את בניה בלא בעלה הואיל ומשה היה במצרים, קדאה אותם התורה, את בניה על שמה.

א) וכי יתרו שמע האם רק יתרו שמע, והלא כל העולם שמעו דכתיב שמעו עמים ירגוון, כל עלמא שמעו ולא אתברו אלא כל העולם שמעו ולא נשברו, לא נפתחו מהרד גאוונו ולא נכנעו, והאי שמע ואתבר ויתרו שמע ונשבר ונכנע מפני הקב"ה, ואתקרב לדחלתיה והתקרב לידאת ה' ולהתגייד.

ב) אית לאסתכלא ר"ח אמר שבפסוק הזה צריך להסתכל ולהתבונן, בקדמיתא מקודם כתיב אשר עשה אלהים, שהוא מכונה בשם דין ואחד כך, כי הוציא ה' מכונה בשם הויה ב"ה, שהוא רחמים, אלא, שהסוד בפסוק זה הם שני ענינים שונים, בחלקו הראשון של הפסוק מדובר על ענינים שעשה אלהים להם בהיותם במצרים, דאגין שהגין על משה ועל ישראל שלא נתרחק מהם בהיותם בגלות,

ה) רבי אלעזר אמר הא משה הוה מזדווג באתר אחרא קדישא ולאן יקרא דיליה למקרי לון בניו וכו' מאי טעמא בגידההוא שעתא דמטו הוה משה ממלל בשכינתא לבתר דאתפרש ונפק לגבוי חמוי כדין כתיב ויבוא יתרו חתן משה ובניו ואשתו אל משה ו.

יח. ה' ויבא יתרו חותן משה ובניו ואשתו וגו' אל משה אל המדבר אשר הוא חונה שם הר האלהים: ר"ש אמר ובניו, ו) בניו דיתרו דהא לבתר דאתא משה לגביה הוה לו בנים והכי הוא ביעקב דכיון דאתא לגביה דלבן ושוי דיוריה ביה הוה לו בנין וכו' ז) וכל ביתיה אייתי עמיה למיעל לון תחות גדפי דשכינתא וכו' כיון דכתיב אל משה אמאי כתיב אל המדבר אלא עקרא דכלא למה דהוה אתי אל המדבר, ומאן איהו הר האלהים דדא איהו אתד לגיודי לאתגיירא ז).

יח. יב ויבא אהרן וגו' לפני האלהים: כתיב ויקח יתרו חותן משה עולה וזבחים לאלהים דהוא אקריב קורבנא לקב"ה וכו' ובגין דאיהו אקריב קרבנא לקב"ה כתיב ויבא אהרן וגו' לאכול לחם עם חותן משה לפני האלהים, לפני האלהים דייקא, ח) מכאן אוליפנא דכל מאן דאקריב קרבנא ברעותא דלבא קב"ה אודמן לקבליה ח).

מראה מקומות

זו ז' ויקרא ט, ע"א—ע"ב.

ז שם סט, ע"ב; ע, ע"א.

ז שם סט, ע"ב.

ביאור

וכן מצאנו ביעקב אבינו, כאשר בא אצל לבן ושוי דיוריה ועשה משכנו עמו, היו לו בנים.

ז) וכל ביתיה כל בני ביתו הביא עמו, למיעל להכניסם תחת כנפי השכינה, כיון דכתיב אל משה למה כתיב אל המדבר, הלא אנו יודעים שמשה נמצא במדבר, אלא עקרא דכלא אלא עיקר הכל מדגיש הפסוק, שבא יתרו אל המדבר, ומי הוא, הוא הר האלהים, הוא המקום לגרים להתגייר, ובא יתרו להתגייר ולהתקרב אל ה'.

ח) מכאן אוליפנא מכאן אנו למדים, מוכתיב שבא אהרן וגו' לאכול לחם עם חותן משה לפני האלהים, מפני שיתרו הקריב קרבנות ברצון ובלב שלם, נודמנה לו השכינה, ולכן כתיב שבאו לאכול לחם עמו לפני האלהים.

ה) ר' אלעזר אמר טעם אחר, משום שבאותו הזמן התחבר משה במקום אחר, מקום הקדושה, והיה מופשט מהגשמיות, לכן אין זה לכבודו לקרוא אותם בניו, הוה משה ממלל משה היה מדבר עם השכינה, בעת הגיעם אליו ונפק ויצא, אחרי שנפרד מהשכינה, יצא לקראת חותנו וכאן הפסוק כבר קורא אותם בניו.

ו) בניו דיתרו ר"ש אמר אל אלעזר בנו. האמת היא כמו שאמרת מקודם שאין לכבודו של משה להזכיר שהם בניו, וזה שאמרת, אחרי שנפרד משה מהשכינה מזכירים הפסוק משם בניו, אין הדבר כן, אין כוונת הפסוק על הבנים של משה אלא על בניו של יתרו, כי אחרי שבא משה לבית יתרו, נתברך יתרו בבנים ומקודם לא היה לו בנים. אילו היו לו בנים, לא היה שולח את בנותיו לרעות צאנו.

ית, כּא ואתה תחזוה מכל העם ; ואתה תבחר לא כתיב אלא ט) ואתה תחזוה ותסתכל בהוּ אנת ולא אחרא למנדע ולאסתכלא בשתינ רבוא וכן בשית סטרינ אית לאסתכלא בדיוקנין דבני נשא ולמנדע חכמתא על בורייה ואלין אינון : בשערא. בעיינין, בחוטמא, בשפון, באפינ, בדין, בשרטוטין דידין (עיי"ש בפרטות המשתרע על ששה דפים) ט.

ואתה תחזוה : י) אוליפנא, דמשה אתקשי בדא, עד דאתת שכינתא ואוליפת ליה, והיא חמאת, וברירת לכל אינון גוברין דאתחזון בפרצופא וכו', ההי"ד ואתה תחזוה וגו', ההוא דכתיב ביה ' ואתה הוא ושנותיך לא יתמו, 'א ואתה מחיה את כלם, 'ב ואתה ה' מגן בעדי 'ג.

ית, כה ויבחר משה אנשי חיל : יא) בגין, דרוח קודשא הוה אתי לגביה, וביה הוה חמי כלא, ולא אצטריך דא. (למיחזי בדיוקנא דבר נש) מנא לן, דכתיב כי יהיה להם דבר בא אלי, באים אלי לא כתיב, אלא בא אלי, דא

מראה מקומות

ט ז' יתרו ע, ע"א ; עת, ע"א ; י תהלים קב, כח. יא נחמיה ט, ית. יב תהלים ג, ד. יג ז' יתרו ע, ע"א.

ביאור

אלא שהתיבה ואתה מרמזת על השכינה, ומביא דאיה משלשה פסוקים אחרים שכתוב ואתה והכוונה היא על שכינתו יתברך. יא) בגין איך יכול משה לבחור הלא נאמר מקודם שנתקשה משה, ולא יכול בעצמו לדעת במי לבחור, אלא, שרוח הקודש בא אלי, והודיע לו במי לבחור וביה הוה חמי כלא וע"י רוח הקודש היה דואה הכל ולא אצטריך דא ולא היה לו צורך להביט בצורות האנשים. מנא לן מגין אנחנו יודעים, שרוח הקודש היה מודיע לו הכל, דכתיב כי יהיה להם דבר בא אלי, באים אלי לא כתיב, כי הרי צריך היה לכתוב באים אלי כמו שכתוב כי יהיה להם בלשון רבים, היה צריך גם כן לכתוב באים בלשון רבים. היינו הבעלי דינים אלא, זה רוח הקודש, דהוה אתי לגביה שהיה בא אלי ועל ידו היה יודע ולא היה לו צורך לאסתכלא ולעיינא להסתכל ולעייין.

ט) ואתה תחזוה, ואתה תראה, למה כתיב תחזוה ולא כתיב ואתה תבחר וגם עצם התיבה, ואתה היא מיותרת, שדי היה לכתוב ותחזוה, אלא הקב"ה אמר למשה שהוא בעצמו יראה, ודק הוא יוכל למנדע לדעת להבין בפרצופי ששים רבוא ישראל, ולדעת במי לבחור והסימנים הם, בשערות, בעינים, בחוטם, בשפתים, בפנים, בידים, ושרטוטין הקוים של הידים על ידי כל הסימנים האלו יכיר וידע מי המה הראויים להיות נבחרים לשופטים וסנהדרין ולכן נאמר ואתה תחזוה.

י) אוליפנא למדנו דמשה אתקשי בדא היה מתקשה לדעת במי לבחור, עד דאתת עד שבאה השכינה ולמדה אותו והיא חמאת וראתה וברירת ובררה ובחרה את כל האנשים שהיו ראויים. ואתה תחזוה וזהו מה שנאמר ואתה תחזוה שהתיבה ואתה, היא לכאורה מיותרת שהיה מספיק אילו היה כתוב ותחזוה,

רוח קודשא דהוה אתי לגביה. וביה הוה ידע, ולא אצטריך לכל דא לאסתכלא ולעיינא, אלא לפום שעתא הוה ידע משה י'ד.

יט, ג ומשה עלה: יב) ת"ח, מה בין משה לשאר בני עלמא, שאר בני עלמא, כד סלקין, סלקין לעתרא, סלקין לרבו, סלקין למלכו, אבל משה כד סליק מה כתיב ביה ומשה עלה אל האלהים זכאה חולקיה יג), רבי יוסי אמר מכאן אמרו חבריא טו הבא ליטהר מסייעין אותו, דכתיב ומשה עלה אל האלהים מה כתיב בתריה ויקרא אליו ה' דמאן דבעי לקרבא מקרבין ליה טז).

יט, ד ואשא אתכם על כנפי נשרים: יד) מאי כנפי נשרים אמר רבי יהודא ברחמי וכו' מה נשר אשתכח ברחמי על בנוי ודינא לגבי אחרנין כך קב"ה אשתכח ברחמי לגבי ישראל ודינא לגבי עמין עכו"ם יז).

יט, טו בהיות הבקר: תאנא בהיות הבקר, טו) כד אתער זכותיה דאברהם דכתיב ביה יח וישכם אברהם בבקר יט).

יט, יט ויהי קול השפר: רבי יהודה אמר הכי קול השופר טז), השפר כתיב חסר וא"ו כד"א כ שפר קדם דריושו, כא מלכי ישפר עליך, כב שפר קדמי להחויא כג).

מראה מקומות

י"ד שם עה, ע"א.	טו שבת קד, ע"א.	טז ו' יתרו עט, ע"ב.	י"ז שם פ, ע"ב.
יח בראשית כב, ג.	יט ו' יתרו פא, ע"א.	כ דניאל ה, ב.	כא שם ה, כג.
כב שם ג, לב.	כג ו' יתרו פא, ע"ב.		

ביאור

יב) ותא חזי מה בין משה רבינו לבין שאר בני עולם, שאר בני אדם כד סלקין כשהם עולים סלקין לעתרא עולים בעשירות, סלקין לרבו לגדולה, סלקין למלכו לממשלה, אבל משה עלה אל האלהים.
 יג) רבי יוסי אמר, מכאן אמרו רז"ל, הבא לטהר מסייעין אותו מפני שמה רבינו התחזק לעלות ולהתקדש זכה שהקב"ה קרא אותו וקרב אותו וזוהי כוונת הדברים, מקודם כתיב ומשה עלה, ואח"כ כתיב ויקרא, לכאורה, צריך לכתוב תחילה ויקרא ה' אל משה ואח"כ שעלה, אלא התורה לימדה אותנו פרק בעבודת השם, אף אם האיש מרגיש בעצמו, שעדיין איננו ראוי

לעבודה וקדושה, אולם בהתחזקותו והשתדלותו לעבוד ה' זוכה, שמן השמים יבואו לעזרתו לקדשו ולהעלותו למדרגה היותר נעלה.
 יד) מאי כנפי נשרים למה המשיל הקב"ה הוצאת ישראל ממצרים לנשרים, כמו הנשר מרחם על בניו ועם אחרים נוהג בדין כך הקב"ה התנהג ברחמים לגבי בניו, להוציאם ממצרים ובדין עם אומות עכו"ם.
 טו) כד אתער כשנתעורר זכות אברהם, שנודרו למצות העקרה בבקר.
 טז) השפר כתיב חסר וא"ו ופירושו איפוא לשון תפארת ויופי.

כ. א וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר : האלה כל אינון טעמין כל אינון רזין כל אינון סתרין גזרין ועונשין לאמר יז) למהוי ירותא לכלא דכתיב כד תורה צוה לנו משה מורשה וגו' ואי תימא לגלאה מה דלא אצטריך לגלאה לכל בר נש. כתיב אנכי ה' אלהיך כמה דאנא טמירא וסתים כך יהיו מלין אלין טמירין וסתמין בלבך כה.

כ. ב אנכי ה' אלהיך : תאנא יח) בהני חמש אמירן כליל כללא, בהני חמש אמירן אתגליפו חמש אחרנין, ודאי חמש גו חמש, הא כיצד אנכי ה' אלהיך לקבל לא תרצח וכו' דמאן דקטיל אועיר דמותא וצלמא דמאריה דכתיב כו כי בצלם אלהים עשה את האדם וכו', לא יהיה לך לקבל לא תנאף דהא משקר בשמא דקב"ה דאתרשים ביה בבר נש וכו' דכתיב כז בה' בגדו כי בנים זרים ילדו וכו', לא תשא

מראה מקומות

כד דברים לג, ד. כה ז' יתרו פג, ע"ב. כו בראשית ט, ו. כז הושע ה, יז.

ביאור

יז) למהוי ירותא שהתירה תהיה ירושה לכל ישראל כמו שכתוב, תורה צוה לנו משה מורשה וזהו כוונת התיבה לאמר, אם תרצה לאמר ולגלות סתרי תורה לכל איש ע"ז כתיב אנכי, שכמו שאני מכוסה וסתום, כך יהיו דברים אלו מכוסים וסתומים.

יח) בהני חמש באותן חמש דברות הראשונות כלול כללא נכללו כל עשרת הדברות ובאותן חמש הדברות אתגליפו נחקקו חמש הדברות השניות. עשרת הדברות היו חמש על לוח אחד וחמש דברות הלוח השני, חמש הדברות השניות היו נגד החמש הראשונות כגון : אנכי הוא לקבל נגד לא תרצח כי מי שהורג נפש הוא ממעט כביכול את דמות וצלם אלהים, כמ"ש כי בצלם וכו'. לא יהיה כנגד לא תנאף דהא משקר בשמא דקב"ה דאתרשים ביה מפני שהוא משקר בשם ה', שהוא שוים בבדיית קודש ומכניסו במקום

האסור, לא תשא כנגד לא תגנב שבלוח השני אודמן. לאומאה גב מוכן להשבע לשקר, בעת שנתפש ולזה מכין את עצמו בתחילת הגניבה. זכור אתו יום השבת שבלוח הראשון הוא נגד לא תענה שבלוח השני דשבת סהדוהא אקדי, מפני ששבת היא עדות, שהאיש מעיד, שששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ, ומי שמעיד שקר, הוא משקר בשבת שהיא עדות אמת. כבד הוא נגד לא תחמוד אשת רעך שהרי מאן דחמיד אחתא מי שחומד אשת איש ומוליד בן, הבן ההוא מכבד לאיש אחר שאיננו אביו. כבד עוד דמו על הדיבור כבד שבלוח ראשון, שהוא נגד לא תחמד בלוח השני, מדכתיב אצל כבד, על האדמה אשר ה' אלהיך נותן לך ביה שנתן לך ה' יהא שלך ולא תחמוד בית רעך, שדהו שהוא של אחוה, וכל אלה החמש דברות הא בהא תליא.

תורה אור

(א) מכילתא פ' יתרו וספרי פ' האזינו.

לקבל לא תגנוב וכתוב כח חולק עם גנב שונא נפשו, אלה ישמע ולא יגיד וכו' דהא גנבא לדא אזדמן לאומאה בשקרא וכו', זכור את יום השבת לקבל לא תענה ברעך עד שקר דאמר ר' יוסי שבת סהדותא אקרי ובעי בר נש לטהרא דכתיב כי ששת ימים עשה ה' וגו' ומאן דאסהיד שקרא משקר בשבת דהיא סהדותא דקשוט וכו', כבד את אביך לקבל לא תחמוד אשת רעך ואמר ר' יצחק כבד את אביך ממש, דהא מאן דחמיד אתתא ואוליד בר ההוא בר אוקיר לאחרא דלא אבוי וכתוב, כבד את אביך וגו', לא תחמד בית רעך שדהו, וכתוב הכא, על האדמה אשר ה' אלהיך נותן לך, ההוא דיהיב לך יהא דילך, ולא תחמד אחרא, ודאי הא בהא תליא ואלין חמש קדמאי כלילין חמש אחרנין כט.

כ, ד לא תעשה לך פסל וכל תמונה: ר' יצחק פתח ל אל תתן את פיך לחטיא את בשרך, כמה אית ליה לבר נש לאזדהרא על יט) פתגמי אורייתא, כמה אית ליה לאזדהרא דלא יטעי בהו, ולא יפיק מאורייתא מה דלא ידע (ב) ולא קביל מרביה דכל מאן דאמר במלי דאורייתא מה דלא ידע ולא קביל מרביה עליה כתיב לא תעשה לך פסל וכל תמונה עיי"ש. אמר ר' אבא כתיב הכא לא תעשה וגו', וכתוב התם לא פסל לך שני לחת אבנים כלומר לא תעשה לך פסל, לא תעבד לך אורייתא אחרא דלא ידעת ולא אמר לך רבך לב.

כ, ז לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא: ר' שמעון פתח לג, ויאמר אליה אלישע מה אעשה לך, הגידי לי מה יש לך בבית. אמר לה אלישע, כלום אית לך, על מה כ) דתשרי ברכתא דקב"ה, דתנינן, אסיר ליה לבר נש לברכא על פתורא

מראה מקומות

כח משלי כט, כד. כט ז' יתרו צ, ע"א—ע"ב. ל קהלת ה, ה. לא שמות לד, א.
לב ז' יתרו פז, ע"א—ע"ב. לג מלכים ב, ב.

ביאור

יט) פתגמי אורייתא דברי התורה, בדיבור זה מרומז איך צריך להזהר שלא יטעה בהם, ולא יפיק שלא יוציא מהתורה מה שאינו יודע ולא קבל מרבו, כי מי שאומר דברי תורה מה שאינו יודע ולא קבל מרבו, עליו נאמר, לא תעשה לך פסל, ורבי אבא דורש זאת מג"ש, כתיב כאן פסל, ואצל הלוחות נאמר פסל, לרמוז

לא תעשה לך פסל, היינו תורה אחרת שלא ידעת ולא שמעת מרבוך.
כ) דתשרי ברכתא שתחול הברכה, אלישע הנביא כאשר רצה לעזור לאלמנה ולברכה, שאל, מה יש לה בבית שתחול עליו הברכה, הואיל וברכה עליונה מן השמים לא חל על דבר ריק, שלמדנו, שאסור לברך ברכת המזון

תורה אור

(ב) בברכות כז, ע"ב תניא ר' אליעזר אומר וכו' והאומר דבר שלא שמע מפי רבו גורם לשכינה שתסתלק מישראל.

ריקניא, מ"ט משום דברכתא דלעילא לא שריא באתר ריקניא, ובגיני כך, בעי בר
גש לסדרא על פתוריה חד נחמא או יתיר, לברכא עלוי, ואי לא יכיל, בעי לשיירא
מההוא מזונא דאכל, על מה דיברך ולא ישתכח דיברך בריקניא לד.

כ, יב כבד את אביך ואת אמך: במיכלא ומשתייא ובכלא, הא בחייו, דאתחייב
ביה, בתר דמית, אי תימא הא פטור מניה, הוא לאו הכי, דאע"ג דמית
כא) אתחייב ביקריה יתיר, דכתיב כבד את אביך, דאי ואי ברא אויל בארז תקלא,
ודאי מבזה לאבוי הוא, ודאי עביד ליה קלנא, ואי ההוא ברא אויל בארז מישר
ותקין עבדוי, ודאי אוקיר לאבוי, אוקיר ליה בהאי עלמא גבי בני נשא, אוקיר ליה
בההוא עלמא גבי קב"ה, וקב"ה חיים עליה ואותיב ליה בכורסייא דיקריה לה.

כבד את אביך: (כב) ר' חזקיה אמר וכו' כבד את אביך דא קב"ה ואת אמך דא
כנסת ישראל והתנן אמר ר' שמעון כתיב לו בנים אתם לה' אלהיכם,
רבי יצחק אמר לאכללא ביה רביה דהוא אעיל ליה לעלמא דאתי לו.

כ, יג לא תרצה לא תנאף ולא תגנב: כג) לא, פסקא טעמא בכל הני תלת ואי
לא דפסקא טעמא לא הוי תיקונא לעלמין, ויהא אסיר לן לקטלא נפשא

מראה מקומות

לד' ו' יתרו פו, ע"ב. לה' ו' בחקותי קטו, ע"ב. לו' דברים יג, א. לו' ו' יתרו צ, ע"א.

ביאור

הבא, וקב"ה מרחם על אביו ומושיבו בכסא
מכובד.
(כב) ר' חזקיה אמר בדיבור הזה יש עוד
רמז, כבד את אביך, זה הקב"ה, ואת אמך זו
כנסת ישראל, ומוסיף שהתיבה את מוסיפה
גם לכבד את רבו שלמדו תורה והביאו לחיי
העולם הבא, (לדעתי זה הוא הדיבור האחרון
בלוח הראשון שהוא סולל הכל, כי אם מכבד
את ה', כג"י ואת רבו בודאי הוא מאושר
בעוה"ז ובעולם הבא).

(כג) לא פסקא טעמא יש פסיק בשלש
הדברות יש להפסיק בין לא לבין תרצה לבין
תנאף, ותגנב, שהכונה שלפעמים צריך לרצוח
ולהרוג את מי שצוהה התורה. אסיר ושרי
אסיר ומותר, לפעמים אסור ולפעמים מותר.
וכן בדברה לא תנאף, אילו לא היה פסיק,

על פתורא ריקניא על שלחן ריק, וזה מרומו
בפסוק הזה, לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא,
שתרגמו למנא בהנמ, ובגיני כך ומפני
זה צריך אדם לסדר על שלחנו חד נחמא
לחם אחד או יותר כדי לברך עליו ואי לא
יכיל ואם אין לו לחם כדי להשאיר לברכת
המוזן, בעי לשיירא צריך להשאיר, היינו
לקמץ באכילתו ולהשאיר מעט לברכת המוזן,
כדי שלא יברך על שלחן ריק.

כא) אתחייב ביקריה אחר פטירת האב
מחויב הבן לכבדו ביותר, ומה הוא הכבוד
שיכול להנחיל לאביו לאחר ימי חייו, אם
הבן הולך בדרך לא טובה, הוא מבזה בזאת
את אביו, אולם אם הבן הולך בדרך הישר
ותקין עובדוי ומתקן מעשיו, מכבד את
אביו בעולם הזה, אצל בני אדם, ומכבדו בעולם

בעלמא, אף על גב דיעבור על אורייתא, אבל במה דפסקא טעמא אסיר ושרי. לא תנאף, אי לאו דפסקא טעמא אסיר אפילו לאולדה, או למחדי באתתיה חדוה דמצוה, ובמה דפסקא טעמא אסיר ושרי. לא תגנוב, אי לאו דפסקא טעמא הוה אסיר אפילו למגנב דעתא דרביה באורייתא וכו', או דיינא דדאין דינא לפום טענה דאצטריך ליה למגנב דעתא דרמאה וכו', ובמה דפסקא טעמא אסיר ושרי. לא תענה ברעך, הכא לא פסקא טעמא בגין דאסיר הוא כלל וכלל וכו'. לא תחמוד, לא פסיק טעמא כלל ואי תימא אפילו חמודא דאורייתא אסיר, כיון דלא פסקא, ת"ח, בכלהו עבדת אורייתא כלל ובהאי עבדת פרט בית רעך שדהו ועבדו וגו' בכל מילי דעלמא, אבל אורייתא אינה חמודת תדיר לח.

כ, יד לא תחמד אשת רעך : כד תניא, מלה בתראה דעשר אמירן דאורייתא, לא תחמוד אשת רעך, בגין דהאי (ג) כללא דכלהו, ומאן דחמיד אתתא אחרא כאלו (ד) אעבר על אורייתא כלא, (ה) ברם לא אית מלה דקיימא קמי תשובה לט.

מראה מקומות

לח שם צג, ע"ב. לט ו' אחרי עת, ע"ב.

ביאור

היה אסור להתחבר עם אשתו אפילו כדי להוליד בנים או לשמח את אשתו בדבר מצוה, וע"י קיום הפסיק, מותר לדבר מצוה. לא תגנוב אילו לא היה פסיק בין לא לבין תגנב היה אסור לגנוב את דעת רבו בעת לימוד התורה, או דיין בזמן שדן דין, כי לפעמים צריך לגנוב את דעת הבעל דין הרמאי, צריך לרמותו שיחשוב שהדיין רוצה לזכותו, ולהוציא על ידי זה מפיו דברים שרוצה הרמאי להעלימם, ועל ידי זה שיש פסיק בין לא לבין תגנב אסיר ושרי אסור ומותר, היינו לפעמים אסור ולפעמים מותר. לא תחמד לא פסיק טעמא כלל בדברה לא תחמד לא פסיק בין לא לבין תחמד,

בכדי לדעת, שבשום אופן אסור לחמוד אבל הייתי יכול לחשוב שאין לחמוד לימוד התורה ולא לקנא במה שחבירו יודע יותר ממנו ע"ז פרטה התורה בית רעך וכו', זה לכאורה מיותר, אלא בכדי שתלמוד מזה שרק עניני העולם הגשמיים אסור לחמוד, אבל חכמת התורה מותר וראוי לחמוד תמיד ועל כגון דא נאמר קנאת סופרים תרבה חכמה.

כד תניא למדנו שהדיבור האחרון מעשרת הדברות הוא לא תחמוד אשת רעך, ללמוד מזה את חומרת האיסור שהוא כנגד כל הדברות, מי שחומד אשת איש ומזנה אתה, נחשב כאילו עבר על כל התורה כולה, ברם אבל אין דבר העומד בפני תשובה.

תורה אור

(ג) עיין פסיקתא רבתי פ"ו עשרת הדברות העובר על לא תחמוד כאילו עובר על עשרת הדברות. (ד) במדבר רבה פ"ט.

(ה) ירושלמי פאה פ"א, ה"א, קידושין מ, ע"ב, ר' שמעון בן יוחי אומר וכו' ואפילו רשע גמור כל ימיו ועשה תשובה באחרונה, אין מזכירין לו שוב רשעו, רמב"ם בס"ב מה' תשובה ה"א.

כ, כא—**כב מזבח** אדמה וגו' בכל המקום אשר אזכיר את שמי וגו' ואם מזבח אבנים וגו' (כה) מהו אזכיר את שמי, (ו) דא את מילה, דכתיב בה מ' סוד ה' ליריאיו ובריתו לההודיעם, תאנא, כל מאן דקריב ברין לקדבנא דא, כאילו אקריב כל קרבנין דעלמא לקמיה דקב"ה, וכאילו בני מדבחה שלמתא קמיה, בגיני כך, בעי לסדרא מדבחה במאנא חד מלייא ארעא, (ז) למגזר עליה האי קיימא קדישא, ואתחשיב קמיה קב"ה כאילו אדבח עליה עלוון וקרבנין, וניחא ליה יתיר מכלהו, דכתיב וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך וגו', (ח) בתריה מה כתיב, ואם מזבח אבנים

מראה מקומות

מ תהלים כה, יד.

ביאור

מלא עפר למגזר עליה למול עליו האי קיימא קדישא ברית קודש הוה ואתחשיב ונחשב לפני הקב"ה כאילו אדבח כאילו זבח עולות וקרבנות וחשוב לפני הקב"ה מצות מילה יותר מכולם דכתיב וזבחת וגו'. (ו) בתריה מה כתריב אחר כך מה כתיב ואם מזבח אבנים וגו' רמוז לגר שרוצה להתגייר דאיהו מעם קשי קדל שהוא מעם קשי ערף וקשה לב, זהו נקרא מזבח אבנים ולא תבנה אתהן גזית מהו הכונה, שצריך להכניס את הגר לעבודת הקב"ה ולא יגזר לא ימולו אותו, עד דינשי עד שישכח העבודה זרה שעבד עד היום, ואם הוא נימול ולא אעדי ולא הסיר מעליו את קשי הלב כדי שיכנס לעבודת הקב"ה הרי זה נחשב פסילא דאכנא כמו שמסתתים אבן שמחתכים איתו מצד אחד ומצד השני והאבן נשאר אבן כבתחילה, כך האיש, לא הועילה לו המילה

(כה) מהו אזכיר את שמי מכאן מוכח שלא דוקא בעת הקרבת הקרבנות על מזבח אדמה, אלא בכל מקום וכן מהו הפירוש שהקב"ה מזכיר את שמו, ומתריך, זהו ברית מילה, כרתיב ובריתו להודיעם, שכל איש שמקרב בנו לקיים מצות מילה נחשב עליו כאילו הקריב כל הקרבנות שבעולם לפני הקב"ה, וכאילו בני מדבחה וכאילו בנה מזבח שלם לפניו וזה הוא המשך הכתוב שמתחיל מזבח אדמה ומסיים בכל המקום וגו' לרמוז שבכל מקום שמזכירים את שם שמים נחשב לבנין מזבח אדמה והיינו במקום מצות ברית מילה (ועל זה אמרו בזהר ותקוני זהר תמ"ז על הפ' מי יעלה לנו השמימה (דברים ל, יב) שראשי התיבות הם מילה וסופי התיבות שם הויה ב"ה). בגיני כך ומפני זה בעי לסדרא מדבחה צריך לסדר בברית מילה כעין מזבח אדמה במאנא חד מלייא ארעא בכלי אחת

תורה אור

(ו) את שמי במספר קטן י"ג וכן מילה במספר קטן י"ג ונוטריקון אותיות מזבח, מילה זמנה ביום ח.

(ז) הנה לפי פשוט לשון הזהר נראה דעתו למול על העפר ממש ושיפול הדם לתוך העפר וכן הביא הטור ביו"ד סי' רסה בדברים שבין בני מזרח ובין בני מערב שבני מזרח מוהלין על המים ונותנים על פניהם ובני מערב מוהלים על העפר וכן הבין הגר"י עמדין בסידור שלו שהביא שכן דעת הזהר אבל בהגהות ררך אמת על הזהר מהר"ח וישל כתב להביא כלי אחד מלא עפר להניח בו הערלה וכן הם דברי הבי" בשו"ע יו"ד סימן רסה וכן הובא בשו"ע שם סעיף יו"ד ונתנין את הערלה בחול ועפר ובפרקי ר"א פכ"ט כתוב מכאן אמרו מכסין את הערלה והדם בעפר הארץ.

וגו' רמו לגיורא כד אתגיייר, דאיהו מעם קשי קדל וקשי לבא, האי אקרי מוזבא אבנים, לא תבנה אתהן גזית מאי הוא, דבעי לאעלא ליה בפולחנא דקב"ה, ולא יגזר יתיה עד דינשי פולחנא אחרא דעביד עד הכא, וכו' ואי אתגזר ולא אעדי מניה ההוא קשיו דלכא למיעל בפולחנא קדישא דקב"ה, הרי הוא כהאי פסילא דאבנא, דגזרי ליה מהאי גיסא ומהאי גיסא, ואשתאר אבנא כדבקדמיתא, בגין כך, לא תבנה אתהן גזית, דאי אשתאר בקשיותיה כי חרבך הנפת עליה ותחלליה, כלומר ההוא גזירו דאתגזר לא מהנייא ליה, בגיני כך, זכאה חולקיה דמאן דאקריב האי קרבנא בחדוותא ברעוא קמי קב"ה מא.

פרשת משפטים

כא, ה ואם אמר יאמר העבד: (א) ואם אמר בשירותא דשית שנין, יאמר בסופא דשית שנין, עד לא ייעול שביעאה, דהא אי אמר כד איהו אפילו ביומא חדדשביעאה מלוי בטלין, מ"ט, העבד כתיב בעוד דאיהו עבד בשתא שתיאתא, אמר בשירותא דשית שנין, ולא אמר בסופא דשית שנין לאו כלום הוא, ובג"כ תרי זימני אמר יאמר א.

כב, יט זוכה לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו: א"ר אבהו, בא וראה כמה חשש הקב"ה על כבוד שמו הגדול שהוא הוי' כי זה שמו ממש, אבל שם אלהים

מראה מקומות

מא ו' לך זה, ע"א. א ו' משפטים קט, ע"ב.

ביאור

כלום, ונשאר קשה כאבן כבתחילה בגין כך ומפני זה לא תבנה אתהן גזית, זוהי אזהרה לבית דין שלא ימולו את הגר כל זמן שהיא עדיין אבן גזית דאי אשתאר בקשיותיה שאם ישאר קשה לב כמקודם, אזי חרבך הנפת עליה ותחלליה בחרב מלת אותו, והוא נשאר חולין והמילה לא הועילה לו כלום בגיני כך ומפני זה שמצות מילה היא ב"כ גדולה זכאה חולקיה אשרי מי שמקריב הקרבן הזה בחדוותא ברעוא בשמחה ובחזוה וברצון שלם לפני הקב"ה.

(א) ואם אמר יאמר למה כתיב שתי פעמים, לומר, אם אמר בשירותא בתחילת השש שנים צריך לאמר גם בסוף השש שנים ורק או נשאר העבד עד היובל, אבל אם אמר בתחילת שנת השביעית, אפילו ביום הראשון מלוי בטלין דבריו בטלים, מאי טעמא, דכתיב העבד שיאמר דבריו בזמן שהוא עדיין עבד, עד כלות שש שנים כי בשנה השביעית הוא כבר איננו עבד.

תורה אור

(א) ברייתא בקידושין כב, ע"א שיאמר וישנה, וכאוקימתא דרבא שם ששני הומנים הם בסוף שש, בתחלת פרוטה אחרונה, ובסוף פרוטה האחרונה, אבל זה שנזכר בברייתא אמר בסוף שש ולא אמר בתחלת שש אינו נרצע לא נזכר בהוהר, וברמב"ם ונו"כ נזכר דעות שונות בענין זה.

משותף הוא על יתר הנבראים, המלאכים נקראו אלהים, בני אדם נקראו אלהים, דינים נקראו אלהים, ועל כן חשש המקום על כבוד שמו, תדע לך כל המקריב קרבנו וזבחו לשם זה הנקרא אלהים חייב מיתה, שנאמר זבוח לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו, (ב) כלומר שצריך שיזכיר שם הוי' ב"ה לבדו ב.

כב. כב שמע אשמע צעקתו: (ג) שמע אשמע תרי זימני, חד לאשגחא בקליהון, וחד לאתפרעא מן אינון דגרמין לון האי, הה"ד ושמעתי כי חנון אני וחרה וגו', ועל דא בשעתא דכפנא אשתכח בעלמא ווי לאינון עתירי חיביא בקליהון דמסכני לקמי קבי"ה ג.

כג. יג ובכל אשר אמרתי לכם תשמרו וגו': (ד) מאי תשמרו, תשמרו מבעי ליה, אלא תשמרו ודאי וכו' כלומר דאגזימית לכון על מימר פולחני, תשמרו, דלא ימטי עליכון שום ביש, תשמרו, מההיא שמירה ונטורא דילי בלבד, ושם אלהים אחרים לא תזכירו, (ב) כמה דאוקימנא, ד"א ושם אלהים אחרים לא תזכירו כלומר,

מראה מקומות

ב ז"ח בראשית ה, ע"א. ג ז' ויקרא ט, ע"א.

ביאור

של העניים לפני הקב"ה, שמתאוננים על שאין העשירים באים לעזרתם.
 ד' מאי תשמרו השי"ן גקון קמץ והמ"ם גקוד בצרי והפירוש הוא, שתהיו נשמרים תשמרו מבעי ליה בחולם או בשוא שפירושו ציווי, אלא הפירוש הוא כך, כל מה שאמרתי ואיימתי עליכם על מימר פולחני על דבר עבודתי, (שאם לא תקיימו תענשו) תשמרו, תהיו נשמרים אני אשמור אתכם דלא ימטי שלא יבוא עליכם כל דבר רע ושם אלהים אחרים לא תזכירו אולי הכוונה שלא תשתפו אתי שום סיבות וכוחות אחרים ותחבולות כדי שתנצלו מעונשים ורק אלי תפנו ואני אשמור אתכם.

(ב) כלומר בזמן שמקדיש ומקריב קרבן צריך שיאמר ויזכיר שמקדישו ומקריבו לשם הויה ב"ה לבדו ולא יזכיר שום שם אחר מהשמות הקדושים.

(ג) שמע אשמע למה כתיב שתי פעמים, אחד לאשגחא לשמוע להאזין ולשים לב לקול היתום והאלמנה ולבוא לעזרתם מן המענה אותם, ואחד לאתפרעא לעשות דין, לשלם ולענוש את אלה שגרמו לו את הצער ועל דא ועל זה בשעתא דכפנא בזמן שרעב שורר בעולם אוי להם לאינון עתירי לאותם העשירים החייבים לפרנס את העניים ולא פרנסו אותם, שיענשו על ידי הקול והצעקה

תורה אור

(ב) סנהדרין סג, ע"ב, שלא יאמר אדם שמור לי בצד ע"ז פלונית, שלא ידור בשמו ולא יקיים בשמו ושלא יגרום לאחרים שידורו בשמו וכן בכורות ב, ע"ב, אמר אבוא דשמואל, אסור לאדם שיעשה שותפות עם עכו"ם וכו' וישבע בשם עכו"ם שלו והתורה אמרה לא ישמע על פיך, מכילתא פ' עקב.

ה) לא תסבבון דתפלון ביני עממיא בארעא אחרא, ויקוים בכו מה דכתיב ד ועבדת שם אלהים אחרים וגו'. ו) ד"א ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו וכו', (ג) אורייתא כלא שמא דקב"ה וכו' ומאן דגרע אות חד מינה, כאילו עביד פגימותא בשמא קדישא וכו' לא תוסיף על אורייתא ולא תגרע מינה. ז) ר' חייא אמר ושם אלהים וגו' דא (ד) מאן דיתעסק בספרין אחרנין דלא מסטרא דאורייתא, לא ישמע על פיך דאסיר אפילו לאדכרא לון, (ה) ולמילף מנייהו טעמא וכו'. ח) ר' יהודא מתני הכי, מאי טעמא כתיב ושם אלהים אחרים וסמיך ליה (ג) אתו חג המצות תשמור, אלא מאן דלא נטיר האי כמאן דלא נטיר מהימנותא דקב"ה ה'.

כג, יז יראה כל זכורך ; ט) זכורך ולא זכרך, דהא זכר כתיב, מאי זכורך, אלא כל

מראה מקומות

ד דברים כח, סד. ה' ז' משפטים כג, ע"ב ; קכו, ע"א.

ביאור

ה) לא תסבבון פירוש אחר, אל תסובבו, לא תגרמו במעשיכם הבלתי טובים שתגלו בין האומות עובדי עכו"ם, ויקוים בכם הפסוק ועבדת שם אלהים אחרים היינו כמו שתרגום אונקלוס שם ותפלה תמן לעממיא פלחי טעותא שתעבוד לעמים עובדי ע"ז או כפירש"י שם, שתתנו מסים לכומרי עבודה וזה וזהו כמו שאתם עובדים להם.

ו) ד"א פירוש אחר על הקשר של תחלת הפסוק לבין סופו, שצריכים אתם לשמור על התורה, לא להוסיף ולא לגרוע, כי כל התורה היא שמותיו של הקב"ה ואם מוסיף או מגרע הרי הוא פוגע בשם הקדוש וזהו האזהרה, ובכל אשר אמרתי לכם תשמרו בדיוק ושם אלהים אחרים לא תזכירו.

ז) ר' חייא אומר זה שנאמר ושם אלהים

אחרים לא תזכירו, הפירוש הוא, שלא ילמוד אדם ספרים אחרים שהם לא מצד התורה הקדושה ולא רק ללמוד אסור בהם אלא אפילו אסור לאדכרא להזכירם ולמילף וללמוד מהם.

ח) ר' יהודא דורש כך, שהסמיכו את הפסוק לא תזכירו לפסוק את חג המצות תשמור, שתדע דמאן דלא נטיר זה שאינו שומר חג המצות, אינו שומר אמונה בה'.

ט) זכורך ולא זכרך, שהרי היה צריך לכתוב זכרך, שכל הזכרים חייבים במצות ראייה אלא כל אלה דנטרין קיימא ששומרים ברית קודש, ואין עושים בו עבירה, נחשבים כבני המלך מלכו של עולם, שהקב"ה משתבח ומתפאר בהם בכל יום, ודכיר וזכר אותם תמיד.

תורה אור

(ג) ברמב"ן בהקדמה בראשית כל התורה כולה שמותיו של הקב"ה.

(ד) סנהדרין ז, ע"א במשנה ר' עקיבא אומר וכו'.

(ה) עבודה זרה יז, ע"א.

(ו) עיין פסחים קיח, ע"א מכות כג, ע"א ואמר ר' ששת משום ר"א בן עזריה וכו' ועיין ז'

תצוה קפב, ע"א מאן דאכיל חמץ בפסח כמאן דפלח לעכו"ם.

אינון דנטרין קיימא קדישא ולא חבאן ביה, אינון הוו בני מלכא דבכל יומא משתובח בהו [הקב"ה] ודכיר לון תדיר ו.

כד, יח ויבא משה בתוך הענן ויעל אל ההר: (י) דעאל גו עננא כמאן דאתלבש בלבושא, הכי נמי אתלבש בעננא ועאל בגויה, ובעננא אתקריב לגבי אשא ויכיל למקרב אוף הכי אליהו דכתיב ויעל אליהו בסערה השמים, דעאל בההוא סערה ואתלבש ביה בההיא סערא וסליק לעילא ז.

פרשת תרומה

כה, ב ויקחו לי תרומה וגו' תקחו את תרומתי: (א) האי מאן דבעי לאשתדלא במצוה, אצטריך דלא ישתדל ביה בריקניא ובמגנא וכו' כד"א א איש כמתנת ידו וגו' ואי תימא הא כתיב ב לכו שברו ואכלו וגו' בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב, דהא איהו במגנא, אלא אשתדלותא דאורייתא (א) כל מאן דבעי זכי בה, אשתדלותא דקב"ה למנדע ליה כל מאן דבעי זכי ביה בלא אגרא כלל, אבל אשתדלותא דקב"ה דקיימא בעובדא, אסיר לנטלא לי' למגנא ובריקניא, בגין דלא זכי וכו' לאמשכא

מראה מקומות

ו ז' שלח קסה, ע"ב. ז ו' ויקהל קצו, ע"א; פקודי רכט, ע"א. א דברים טו, יח. ב ישעי' נה, א.

ביאור

(י) דעאל גו עננא שנכנס לתוך הענן, הפסוק מדייק תיבת בתוך, שנחלבש עם הענן, כמי שלובש לבוש, וע"י זה היה יכול להתקרב אל האש שלא תזיק לו וכו', וסליק לעילא ועלה למעלה.

(א) האי מאן דבעי כל מי שרוצה להשתדל במצוות אינו צריך להשתדל להשיג את המצוה בריקניא ובמגנא ברבר ריק ובחנם, ועליו לרכוש אותה בכסף מלא, ובהשתדלות השגת התורה, כל הרוצה לזכות יזכה בה והשתדלות דקב"ה למנדע לדעת, כל מי שרוצה זוכה בו בלא תשלום שכר, אבל אשתדלותא

דקיימא בעובדא, אבל השתדלות בקיום המצוות, תלוי במעשים, אסור לקחת זאת בחנם, ולא יוכל לזכות להמשיך על עצמו רוח הקדושה אלא רק בשכר, בכל מה דיבעון כמה שידרשו ממנו בין זעיר ובין רב בין מעט בין הרבה ישלם, משום דרוח מסאבא כי רוח הטומאה מזדמן תמיד במקום ריק וחסם, אבל רוח הקדושה הוא לא כן, ונקנה רק בשכר מלא, ובהשתדלות יתירה, ובאתדכאותא דגרמיה בטהרת עצמו, בטהרת משכנו ובחפץ לבו ונמשו ואז ולואי והלואי צריך עוד זכות שירויה ויזכה שהקב"ה ישים משכנו בו.

תורה אור

(א) קירושין טו, ע"א.

עליה רוחא דקודשא אלא באגר שלים וכו', בכל מה דיבעזון מניה, בין זעיר בין רב, בגין דרוח מסאבא איהו אודמן תדיר במגנא ובריגנייא וכו', ורוח קודשא לאו הכי, אלא באגר שלים ובאשתדלותא רב סגי ובאתדכאותא דגרמיה, ובאתדכאותא דמשכניה וברעותא דלביה ונפשיה (ב) ולואי דיכיל למרווח ליה דישוני [קב"ה] מדורי עמיה וכו', (ב) ועל דא כתיב ויקחו לי תרומה מאת כל איש, מההוא דאקרי איש דאתגבר על יצריה וכו', (ג) מאי אשר ידבנו לבו אלא דיתרעי ביה קב"ה כד"א ג לך אמר לבי ד צור לבבי כלהו בקב"ה קאמר וכו' (ד) ומנא ידעינן דהא קב"ה אתרעי ביה ושוי מדוריה ביה, כד חמינן דרעותא דההוא בר נש בחדוה ברעותיה דלבא, ודאי תמן ידעינן דשריא ביה שכינתא ה'.

כה, ח ועשו לי מקדש וגו': ועשו לי מקדש סתם (ה) דכל בי כנישתא דעלמא (ג)

מראה מקומות

ג תהלים כו, ח. ד שם עג, כו. ה ז' תרומה קכח, ע"א—ע"ב.

ביאור

(ב) ועל דא כתיב, וזה שנאמר ויקחו לי תרומה מאת כל איש, ממי שנקרא איש המתגבר על יצרו.
 (ג) מאי אשר ידבנו לבו מהו פירושו של אשר ידבנו לבו אלא דיתרעי ביה קב"ה שידצה בו הקב"ה ולבו הכונה על הקב"ה ומביא דאיה לדבר ב' פסו' שלבו הוא הקב"ה.
 (ד) ומנא ידעינן ומנין נדע שבאיש הזה דצה בו הקב"ה, ושוי מדוריה ושם משכנו בתוכו, ונוכל לקחת ממנו הנדבה, כד חמינן כשאנו רואים, שהאיש עושה המצוה בשמחה, וברצון הלב, יודעים אנו שהשכינה שורה בו.
 (ה) דכל בי כנישתא דכל בית כנסת שבעולם, שמתפללין בו נקרא מקדש, והשכינה מקדמת לבוא לשם לפני בוא הקהל, אשתלים מה

דאשתלים השלימות הנצרכת בהשראת השכינה היא דוקא שיימצאו בבית הכנסת ' אנשים. בזמן שבאה השכינה בזמנא חדא ורצוי, שהעשרה יבואו בבת אחת ולא ייתי פסקי פסקי ולא יבואו חתיכות חתיכות, דהיינו, שבאים קצתם קצתם ולא כולם בבת אחת ולא יתעכב שלימו דשייפין שלא יתעכב שלימות האברים, מפני שכל המנין עשרה, הם כמו גוף אחד שלם דהא בר נש, מפני שכל גוף האדם נברא בבת אחת ואתקין ליה ותיקן לו הקב"ה כל האברים בבת אחת. והתיקון השלם הנחויק, היינו, שיבואו אחד כך כל הקהל, וזה הוא כבוד הקב"ה, כמו שכתוב, ברב עם הדרת מלך, מלכו של עולם. וכד אקדימת וכשהשכינה מקדימה לבוא

תורה אור

(ב) כעין זה בסוכה מט, ע"ב שמא תאמר כל הבא לקפוץ קופץ, ת"ל מה יקר חסדך וגו' יכול אף ידא שמים כן ת"ל וחסד ה' מעולם ועד עולם על ידאיו.
 (ג) מגילה כט, ע"א, דרש על הפסוק, ואהי להם למקדש מעט (יחזקאל יא, טז) א"ר יצחק אלי בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל, דרש רבא מאי דכתיב ה' מעון אתה היית לנו (תהלים צ, א) אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות.

מקדש אקרי והא אוקמוה ושכינתא (ד) אקדימת לבי כנישתא זכאה הוא ב"נ דאשתכח מאיגון עשרה קדמאי בבי כנישתא בגין דבהו אשתלים מה דאשתלים וכו' והא בעיא דישתכחו עשרה בזמנא חדא ולא ייתו פסקי פסקי דלא יתעכב שלימו דשייפין דהא בר נש בזמנא חד עבד ליה קב"ה ואתקין ליה כחדא כל שייפו וכו' וכיון דשכינתא אקדימת לבי כנישתא בעיין עשרה דישתכחו תמן כחדא וכו' ולבתר דאתתקן כלא ובמה היא תקונא דכלא כד"א ו ברב עם הדרת מלך וכו' וכד אתת אקדימת שכינתא ובני נשא לא אתיין כחדא כדקא יאות קב"ה קארי ז מדוע באתי ואין איש וכו' דכד גופא לא אשתלים אין איש וכו' בשעתא דגופא אשתלים לתתא קדושה עלאה אתיא ועאל בהאי גופא וכו' וכדין כלא בעיין דלא יפתחו פומא במילי דעלמא וכו' ח.

כה, כ והיו הכרובים פרשי וגו' סככים וגו' : (ו) פורשי, ולא כתיב פירושי, סוככים ולא סוככים, תאנא ג' זימנין ביומא אתרחיש ניסא בגדפייהו. בשעתא דאתגלי עלייהו קדושה דמלכא, איגון מגרמיהו סלקין גדפייהו ופרחין לון, וחפיין על כפורתא ט.

כה, כג ועשית שלחן עצי שטים : (ז) שלחן דא לא אצטריך למהוי בדיקניא אפילו

מראה מקומות

ו משלי יד, כה. ז ישעי' ג, ב. ח ז' נשא קכו, ע"א. ט ז' אחרי נט, ע"א.

ביאור

והמנין עשרה לא באו, הקב"ה קורא מדוע באתי ואין איש אף אם נמצאים אחרים מהמנין אבל אין הם נקראים בשם איש כל עוד לא נמצא מנין שלם ביחד, כשם שהאיש שלום כנ"ל דכד גופא כשהגוף אינו שלם לא יוכל להקרא איש רק אם יש בו כל האברים או נחשב הוא לאיש, ואם הגוף הוא בשלימות היינו מנין שלם קדושה עלאה הקדושה העליונה באה ונכנסת באותו הגוף היינו הקדושה שורה על המנין, וכדין ואז כלם צריכים שלא יפתחו פיהם לדבר בדברים אחרים שאינם נוגעים לתפלה.

(ו) פורשי ולא כתיב פרושי לכאורה היה צריך לכתוב פרושי, שהכונה שהכנפים הם פרושים וסוככים מלכתחילה אבל מכיון שכתוב פורשי, והכונה שבכל זמן וזמן היו זמנים ידועים שהכרובים פורשים כנפיהם ומסככים על הכפרת, שהיה נס, ששלש פעמים ביום בזמן שנתגלה עליהם קדושת הקב"ה, היו פורשים בכנפיהם והיו מעצמם מדימים כנפיהם ופורחים וחפיין ומכסים על הכפרת.

(ז) שלחן דא השלחן שהיה במשכן ובבית המקדש, אסור שיהיה דיק בלי לחם אפילו רגע אחד, משום שהברכה לא נמצאת במקום

תורה אור

(ד) אקדימת ברכות ו, ע"א, אמר רבין ב"ר רב אדא א"ר יצחק מנין שהקב"ה מצוי בביהכ"נ וכו', ומנין לעשרה שמתפללין ששכינה עמהם וכו', עשרה שכינה קדמה ואתיא.

רגעא חדא, אלא למהוי עליה מזונא, דהא ברכתא לא אשתכח על אתר ריקניא וכו'. ומגו ההוא שלחן נפקי ברכאן ומזוני לכל שאר פתורי דעלמא דאתברכאן בגיניה שלחן דכל בר נש אצטריך (ה) למהוי הכי, קמיה בשעתא דקא מברך ליה לקב"ה דתשרי עליה ברכתא דלעילא, ולא יתחזי בריקניא, דהא ברכאן דלעילא לא שריין באתר ריקניא, דכתיב י' הגידי לי מה יש לכי בבית. ח) שלחן (ו) דלא אתמר עליה מילי דאורייתא, עליה כתיב י"א כי כל שלחנות מלאו קיא צואה, ואסור לברכא על ההוא שלחן, מ"ט בגין דאית שלחן ואית שלחן, שלחן איהו, דקא מסדרא קמיה דקב"ה לעילא, ואיהו קיימא דדיר לסדרא ביה פתגמי אורייתא וכו', ועל שולחן דא כתיב זה השלחן אשר לפני ה', שלחן אחרא אית, דלא אית ביה חולקא דאורייתא, ולית ליה חולקא בקדושה דאורייתא, וההוא שלחן אקרי קיא צואה, ודא איהו בלי מקום, דלא אתמר עליה מלי דאורייתא וכו' איהו שלחן ט) דטעוא אחרא וכו' שלחן

מראה מקומות

? מלכיסב ד, ב. יא ישעי' כח, ה.

ביאור

ריק וכו' ומגו ומן השלחן הוה נפקי יוצאות ברכות ומזונות לכל פתורי שולחנות העולם, שלחן דכל בר נש שלחן של כל איש צריך שיהיה עליו תמיד לחם בזמן שמברך ברכת המזון, כדי שתשרה עליו ברכות מלמעלה, ולא יתרא השלחן ריק, כי הברכות מלמעלה אינם שורות על מקום ריק, ומביא דאיה מן הפסוק ששאל אלישע לאשת הנביא מה יש לכי בבית.

ח) שלחן דלא אתמר שלחן שלא נאמר עליו דברי תורה בזמן האכילה, עליו כתיב כי כל שולחנות וגו', ואסור לברך על שלחן כזה, משום שיש שולחן ויש שולחן, שלחן איהו שולחן הוא זה, שמסודר לפני הקב"ה מלמעלה, והוא עומד תמיד לסדר עליו דברי תורה וכו', ועל שלחן זה כתיב, זה השלחן אשר לפני ה'. ט) דטעוא אחרא של אל אחר שלחן שלא נאמר עליו דברי תורה הוא של עבודה ורה.

תורה אור

(ה) סנהדרין צב, ע"א, ואמר ר' אלעזר כל שאינו משייר פת על שלחנו אינו רואה סימן ברכה לעולם וכו'. שנאמר, (איוב כ, כא) אין שריר לאכלו על כן לא יחיל טובו, ופירש"י דצריך לשייר כדכתיב (מלכיסב ד, יג), אכול והותר, ועי' כתב השל"ה ומשבה אני את הקהלות שמחזיקים לומדים בחורים על שלחנם כל השנה, ובוה יוצא הבעה"ב בשני דברים, מצות חלק העניים, וגם מצות דברי תורה על השלחן, כו' ובודאי מה שנאכל על השלחן שחרית וערבית, נחשב כשני תמידים כו', והובאו דבריו במשנה ברורה בשו"ע או"ח סי' ק"פ.

(ו) אבות פ"ג, מ"ג, ר' שמעון אומר שלשה שאכלו... עיין בברטנורה על משנה זו שיוצאים די חובתן בברכת המזון, ועיין בזה"ח רות פ"ו, צ"ל על שולחנו דברי תורה ויחיד שאין לו עם זי לעסוק בתורה, די לו בברכותיו, ואולי מפני שבמשנה נזכר שלשה שאכלו וכו' רק אז נאמר עליהם הפסוק כי כל שולחנות וגו'.

דמלי דאורייתא אתמרו עליה, קבי"ה נטיל ההוא שלחן ושוי ליה לחולקיה וכו' שלחן דבר נש י) קיימא לדכאה ליה לב"ב מכל חובוי, זכאה איהו, מאן דאלין תדין קיימן על פתוריה, מלי דאורייתא. (ז) וחולקא למסכנין מההוא שלחן, כד סלקין ההוא פתורא מקמיה דבר נש, תדין מלאכין קדישין אודמנן תמן וכו' חד אמר דא איהו שלחן דמלכא קדישא, דפלניא קא מסדר קמיה, מסדר יהא וכו' בברכאן עלאין וכו' וחד אמר דא איהו שלחן דמלכא קדישא וכו' דא פתורא די עלאי ותתאי יברכוך ליה ל"ב.

ועשית שלחן עצי שטים : (יא) תא חזי מנהגיין טבין ושפירין הוו נהגי מארי דסעודתא דמלכא לאחזאה דאינון מבני פתורא דמלכא וכו' ועשרה דברים צריך

מראה מקומות

יב ז' תרומה קנג, ע"ב ; קנה, ע"א.

ביאור

י) קיימא לדכאה השלחן עומד לטהר את האיש מכל עונותיו, אם מתנהג בו כראוי ובדברי תורה כנ"ל, זכאי הוא האיש שמקיים על שולחנו שני דברים, דברי תורה וחלק לעניים כד סלקין כשמעלין ומסירין השלחן (בזמן התלמוד היה המנהג שלפני האכילה היו מביאין לפני כל אחד מהמסובין שלחן קטן ואתר גמר האכילה היו מסלקין השלחן מלפני האיש), שני מלאכים מזדמנים שם, אחד אומר זהו שלחן של המלך הקדוש, שפלוני מסדר לפניו יהא מבורך בברכות עליונות וכו', ואחד אומר זהו שלחן של המלך הקדוש, זהו שלחן שעליונים ותחתונים יברכו אותו.

יא) תא חזי בא וראה מנהגים טובים ויפיים היו נוהגין אדוני סעודת המלך לאחזאה להראות שהם מבני שלחן המלך, כמו שכתוב בסוף יחזקאל, וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה', ועשרה דברים צריך אדם למעבד

תורה אור

(ז) וחולקא למסכנין ברכות נה, ע"א, ר' יוחנן ור' אלעזר דאמרי תרויהו כל זמן שבה"מ קיים מזבח מכפר על ישראל ועכשיו שלחנו של אדם מכפר עליו, וע"ז נאמר זה השלחן אשר לפני ה'.

אדם למעבד בסעודתא חד (ח) נטילת ידים, תניינא לתקנא (ט) שתי ככרות לשבתא, תליתא למיכל (י) תלת סעודתין ולאוספא מחול על הקודש, רביעא (יא) לאנהרא פתורא בשרגא וכו' ובשבת בכל מלוי צריך לאוספא מחול על הקדש בין (יב) במאכליו ומשתיו (יג) בין בלבושוי בין בהסבתיה וכו' כמאן דתקין חופה לכלה

ביאור

ששי, למהוי על פתורא שיהי, שיאמרו על השלחן דרבי תורה; שביעא שביעי, לארכאא להאריך לשבת על יד השלחן בכוי שיבואו עניים לשלחנו לאכול; תמיגא שמיני, נטילת ידים, מים אחרונים; ותשיעא תשיעי, ברכת המזון אחר אכילה; עשירא

הרבר העשירי, הוא כוס של ברכה, שצריך לברך ברכת המזון על כוס יין וצריך לאחזרא וצריך להשתדל לחזור אחריהם שיוכל לקיים כל עשרת הדברים, מפני שהם סוד עשר ספירות ושלחן כזה הוא שלחן של הקב"ה.

תורה אור

(ח) חולין קה, ע"א א"ר אידי. ב"ר אבין א"ר יצחק בר אשיאן מים הראשונים מצוה, ברכות ג, ע"ב אמר ר' יהודה אמר רב והתקדשתם אלו מים ראשונים משנה חגיגה יז, ע"ב נוטלים לידים לחולין וכו' שבת סב, ע"ב כל המזולל בנטילת ידים בא לידי עניות סוטה ד, ע"ב א"ר זריקא א"ר אלעזר כל המזולל בנטילת ידים נעקר מן העולם וכו' א"ר אבהו כל האכל פת בלי ניגוב ידים כאלו אוכל לחם טמא ולא דוקא בלי ניגוב שגם בלא נטילה הוה לחם טמא. ואין לטעות בדברי הזהר שכתב בתחלת הענין מנהגין טבין ושפירן שהעשרה דברים הם רק מנהג טוב ולא יותר לכן הנני להעיר שרוב מהעשרה דברים הם מן התורה כמו כבוד ועונג שבת בכסות נקי ועונג שבת באכילה ושתייה לדעת רש"י והרמב"ן ועוד ראשונים הם מן התורה ולמדו זה מהפסוק וביום השביעי שבת שבתון מקרא קודש ועוד ואפילו לדעת הרמב"ם וסייעתו שהם מדרבנן אבל הם חוב גמור וכן קידוש על הכוס וברכת המזון הם מצות עשה מן התורה וכן כל שאר הדברים שהם מדרבנן אבל הם חיוב גמור וכולם הם מפורשים בגמרא בכמה מקומות כאשר ציינתי חלק מהם.

(ט) שבת קיז, ע"ב א"ר אבא בשבת חייב אדם לבצוע על שתי ככרות.

(י) שם, תנו רבנן כמה סעודות חייב אדם לאכול בשבת שלש. קיח, ע"א א"ר שמעון בן פזי א"ר יהושע בן לוי משום בר קפרא כל המקיים שלש סעודות בשבת ניצול משלש פורעניות מחבלי של משיח ומדינה של גיהנם וממלחמת גוג ומגוג וכו'.

(יא) שם כה, ע"ב הדלקת נר בשבת חובה ושם כג, ע"ב.

(יב) שם קיח, ע"א א"ר יוחנן משום ר' יוסי כל המענג את השבת נותנים לו נחלה בלי מצרים, ושם ע"ב אמר ר' יהודה אמר רב כל המענג את השבת נותנים לו משאלות לבו, וכו' במה מענגו וכו' דגים גדולים וכו'.

(יג) שבת קיג, ע"א וכברתו וכו' שלא יהא מלבושך של שבת כמלבושך של חול וכן בירושלמי פאה פ"ח, ה"ז א"ר חנינא צריך שיהיו לו שני עטופין אחד לחול ואחד לשבת וכו' והובא להלכה בשו"ע או"ח סי' רמב.

(יד) דשבתא איהי מלכתא ואיהי כלה וכו' וצריכינן לאתערעא (טו) שירה וחדוה לפתורא לגבה וכו' חמשאה (טז) כוס דויכלו, שתיטאה למהוי על פתורא (יז) מילי דאורייתא, שביעאה לארכא על פתורא (יח) בגין דענינים ייתון על פתוריה, תמינאה (יט) נטילת ידיים במים אחרונים, תשיעאה ברכת המזון, עשיראה (כ) כוס דברכה וצריך לאחזרא עלייהו ולתקנא לון ברזא קדישא דאיהי כלול מעשר ספיראן ואיהו פתורא דקב"ה וכו' יג.

פרשת תצוה

כז, כ ; כח, א—ג ואתה תצוה את בני ישראל וגו' ואתה הקרב וגו' : א) א"ר חייא מאי שנא הכא מבכל אתר דכתיב ואתה הקרב ואתה תדבר ואתה תצוה וגו' אלא כלא ברזא עלאה איהו לאכללא שכינתא בהדיה. א"ר יצחק נהורא עלאה ונהורא תחאה כליל כחזא אקרי ואתה וכו' (ב) אשר מלאתיו, אשר מלאתים מבעי ליה אלא אשר מלאתיו להווא לבא, מלאתיו רוח חכמה וכו'. (ג) א"ר אלעזר אי

מראה מקומות

יג ז' עקב דעא, ע"ב ; רעב, ע"ב.

ביאור

(א) א"ר חייא מאי שנא למה כתוב כאן כמה פעמים ואתה, כגון : ואתה הקרב ואתה תדבר ואתה תצוה, אלא הכוונה שתיבת ואתה מרמז על השכינה שנקראת ואתה לאכללא שכינתא כדי לכלול בכל המעשים את השכינה יתברך. (ב) אשר מלאתיו צריך היה לכתוב מלאתים, כי זה מדובר על החכמים, שהם רבים, אלא כוונת התורה"ק על הלב, לכן כתוב בלשון יחיד, היינו שתדבר אל כל חכמי לב אשר מלאתיו הלב ברוח חכמה. (ג) א"ר אלעזר אם כן, איך מתיישבים הפסוקים האלה שכתוב בהם ואתה הרבה

תורה אור

(יד) שם קיט, ע"א ר' חנינא וכו' באו ונצא לקראת שבת המלכה וכו' ר' ינאי לביש מאניה וכו' באי כלה באי כלה וכו' ושבשאר ארצות במה זוכין וכו' בשביל שמכבדין את השבת. (טו) מדרש שוח"ט פצ"ב כשהוא נכנס מקבלים אותו בשירה וזמרה. (טז) פסחים קו, ע"א ת"ר זכור את יום השבת לקדשו וזכרו על היין. (יז) אבות פ"ג, מ"ג. (יח) ברכות נה, ע"א והמאריך על שולחנו דלמא אתי עניא וכו' רבי יוחנן ור' אלעזר דאמרי תרוייהו וכו' ועכשיו שולחנו של אדם מכפר עליו. (יט) ברכות גג, ע"ב והייתם קדושים אלו מים אחרונים. (כ) פסחים קה, ע"ב ובראשוני הפוסקים יש פלוגתא אם זה דק בזימון עשרה או אפילו ביחיד.

הכי הני ואתה ואתה היך מתיישבן בקראי אמר ליה כלהו מתיישבן גינהו ואתה הקרב ליחדא בהדיה ולקרבא בהדיה רזא דשמא קדישא כדקא יאות, ואתה תדבר אל כל חכמי לב בגין דכלהו לא אתיין למעבד עבדתא עד דרוח קודשא ממלא בגווייהו ולחש לון בלחישו וכדין עבדי עבדתא, ואתה תצוה וגו', רוח קודשא פקדא עלייהו ואנהיר עלייהו למעבד עובדא ברעותא שלים א.

ל, א ד) ועשית מזבח מקטר קטורת: (א) ה) האי מדבחא דקטרת איהו פנימאה אמאי אקרי מזבח והא לא דבחין ביה דבחין ומזבח על דא אקרי אלא בגין דבטיל וכפית לכמה סטרין בישין ובגין דההוא סטרא בישא כפית לא יכיל לשלטאה ולא למיהוי קטיגורא וע"ד אקרי מזבח ג.

פרשת כי תשא

לא, טז לעשות את השבת לדרתם ברית עולם: (צריך א) לנטרא לה בדירתם דלא יפקון מרשות היחיד לרשות הרבים וכו', לדרתם חסר כתיב מלשון דירה א.

מראה מקומות

א ז' תצוה קעט, ע"ב. ב ש.ם. ג ז' ויקהל ריט, ע"א; ז"ח 'שה"ש פא, ע"א.
א ז' פנחס רמג, ע"ב; תקו"ז ע, ע"א.

ביאור

פעמים, ענה לו ר"ש, כולם מתיישבים בטוב, מה שכתוב ואתה הקרב, הפירוש שתיחד ותקרב עם אהרן את השם הקדוש כדרוש. וזה שכתוב ואתה תדבר וכו' הכונה על השכינה דכלהו לא אתיין שכל חכמי לב לא באו לעשות עבודת הקודש עד דרוח קודשא שרוח הקודש ממלא דברה בתוכם ולחשה להם בלחש וכדין ורק אז היו עושים את המלאכה. וזה שכתוב ואתה תצוה וגו', הפירוש שרוח הקודש היתה מצוה עליהם ואנהיר עלייהו והאיר עליהם לעשות המלאכה ברעותא שלים ברצון שלם.

ד) ועשית בזהר גרס ויעש.
ה) האי מדבחא הוא מזבח הזהב שעמד בפנים באהל מועד, שהקטירו עליו קטרת. ולמה נקרא מזבח, והא לא דבחין והלא אין זובחים עליו קרבנות, אלא בגין דבטיל וכפית שמבטל ואסר וקשר כמה צדדים רעים ומשום שהסטרא אחרא היתה קשורה על ידי המזבח והקטרת, ולא יכול לשלוט, ולקטרג על ישראל, לכן נקרא מזבח מקטר, ומקטר הוא לשון קשר.
א) לנטרא לה בדירתם לשמור את השבת בדירתם שלא יוציאו מרשות היחיד לרשות הרבים.

תורה אור

(א) בזהר כתיב במקום ועשית, ויעש.

לא. יז וינפש ב) כתיב וינפש ואוקמוה ווי נפש דאבדת ושפיר איהו אבל אי הכי ווי גופא אצטריך למימר דמניה אבדת נפש אבל רזא דמלה בבר נש אית נפש דנטלא ומשיך לגביה להווא רוחא מערב שבת וההוא רוחא שריא בגווה כל יומא דשבתא כיון דנפק שבתא וההוא רוחא סלקא לעילא כדין ווי לנפש דאבדת מה דאבדת ב.

לב. א וירא העם: מאן העם. אינון ערב רב, ג) מאן ערב רב, וכי לודים וכושים וכפתורים ותוגרמים הוו וכו', והלא מצריים הוו, ואלו הוו ערבוביא דעמין סגיאין, הכי הוה ליה למכתב, ערב רב עלו אתם לפי ערבוביא דלהון, אלא, ערב רב וכו' כל חרשי מצרים, וכל חרטומי דלהון הוו, וכו' אמאי קרא לון ערב רב וכו' ובשעתא דיומא הוו עבדי תדיר חרשיהו, וכל אלין חרשין עלאין הוו מסתכלי מכי נטי שמשא משירותא דשית שעות ומחצה, עד שירותא דתשע ומחצה דהיינו ערב רברבא וכו' וקראן לון ערב רב, בגין דאית ערב זעירא, מתשע שעות ומחצה ולתתא דא ערב זעירא, ותרי ערבי אינון, וע"ד ג וגם ערב רב עלה אתם ד.

מראה מקומות

ב ז' ויקהל דה, ע"ב. ג שמות יב, לת. ד ז' תשא קצא, ע"א—ע"ב.

ביאור

ב) כתיב וינפש מפרש (ביצה טז, ע"א) כונת הכתוב וינפש, שהנפש מתאוננת ווי על הנפש שאבדה במוצאי שבת את הנשמה יתירה, א"כ, היה צריך לכתוב ווי גופא, שממנה אבדה הנשמה יתירה, אבל סוד הדבר שבאיש יש נפש, שבערב שבת מושך אליו כוח הנקרא נשמה יתירה, והרוח הזה שוכן בנפש כל יום השבת, בכל יום השבת הנפש היא, היא בגדולת והרחבה, ובמוצאי שבת הרוח הזה יוצא מהנפש ועולה למעלה, ואוי לנפש שאבדה מה שאבדה, את הכח הקדוש שהיה בה כל יום השבת.

ג) מאן ערב רב מי המה הערב רב וכי לודים האם הם לודים וכושים וכו', הלא מצריים היו הערב רב, ואלו הוו ואילו הערב רב לא היו מצריים אלא ערבוב של הרבה

קום עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו : ד) מאי אמרו, אלא הכי אמרו, חמינן דאתון ישראל כל טוב וכל יקר דעלמא לנו, ואנן דחיין לבר דלכו, ה) וה' הולך לפניהם יומם, אוף הכי, אלהים אשר ילכו לפנינו כמה דאזיל קמיכו ה' וכו', ת"ח כל ענני יקר דאזלו במדברא, לא הוּו חפיין אלא לבני ישראל לחודייהו וכו', ואלין ערב רב וכל אינון בעירי עאנין ותורין הוו אזלי לבר ממשרייתא לבתרייתא וכו' שום לכלוכא וטנופא לא הוה גו ענני לגו, וע"ד עאני ותורי דהוו אכלי עשב לבר הוו וכל אינון דנטרי לון, א"ר אלעזר אבא אי הכי, אינון ערב רב, לא הוו אכלי מן מנא, א"ל ודאי הכי הוא, אלא מה דיהבין לון ישראל וכו' וקרא אכריו ואמר ו' ובני ישראל אכלו את המן, בני ישראל, ולא אחרא, ויראו בני ישראל ויאמרו מן הוא ולא שאר ערב רב, עאני ותורי דהוו בינייהו, עד השתא הוו אתכפיין אניון ערב רב והשתא קמו ובעו עובדא לאתקפא לסטרא אחרא, אמרו, או נהא כלנא עמא חדא וכו', או יהא לן מאן דיהך קמנא וכו' אמר אהרן ח"ו דאלין ישתתפון בעמא קדישא למהוי כלא כללא חדא, אלא טב איהו לאתפרשא לון מגו קדישא עד דייתי משה, ואהרן לטב אתכוון, אלא סגיאין הוו מישראל דאשתתפו בהדייהו בלבא ובגיין כך כד אתא משה אצטריך לבררא וללבנא לעמא קדישא מההוא חובא, ואשקי לון שקיו, עד דאתברירו כלהו ולא אשתאר בהו פסולת כלל ז'.

מראה מקומות

ה שמות יג, כא. ו שם טז, לה. ז' ו' תשא קצא, ע"ב ; קצב, ע"א.

ביאור

ד) מאי אמרו מה היתה דרישתם, ובשביל מה, ע"ז משיב, שטענתם היתה חמינן ראינו שאתם ישראל כל הטוב וכל היקר שבעולם לכם, ואנן דחיין לבר דלכו, ואנו נדחינו לתוך, אוף הכי גם דרישתנו היא שיהיה לנו אלהים שילכו לפנינו כמו שה' הולך לפניהם יומם ולילה, ת"ח בא וראה שכל ענני הכבוד שהלכו עם ישראל במדבר, לא הוו חפיין לא כיסו אלא לבני ישראל בלבד, ואילי הערב רב והבהמות והצאן והבקר הלכו מחוץ ממשרייתא למחנה מפני ששום לכלוך וטינוף לא היה מבפנים העננים, ועל כן הצאן והבקר שאכלו עשב היו מבחוץ וגם השומרים אותם, אי הכי אם אתה אומר כן, שהערב רב היה מחוץ למחנה, יוצא, שהערב רב לא אכלו מן המן, שהרי המן ירד בתוך מחנה ישראל,

שהרי כתוב (במדבר יא, ט) וברדת הטל על המחנה לילה ירד המן עליו, אמר לו ר' שמעון, אמנם כן הדבר, הערב רב אכלו מן המן רק מה שנתנו להם ישראל, והלא הפסוק מכריז ובני ישראל אכלו את המן רק בני ישראל ולא אחרים, היינו לא הערב רב, בקר וצאן וקמו הערב רב ובקשו לעשות מעשה, לחזק את הסטרא אחרא, ואמרו או נהא כלנא עמא חדא, או שנהיה כלנו לעם אחד, ונהיה בכלל ישראל עמכם, או שיהיה לנו מי דיהך קמנא שילך לפנינו, כמו אלהיכם ההולך לפניכם, אמר אהרן, ח"ו שהערב רב יהיה ביחד עם ישראל ויכשילו אותם אלא יותר טוב להפריש אותם מן העם הקדוש, עד דייתי משה, ואהרן לטובה התכוון, אלא סגיאין הרבה היו מישראל, שהשתתפו והיו תמימי דעה בלבם

לב, ג פרקו נזמי הוזהב: ה) וכי לא הוה לון דהבא אחרא, אלא אמר אהרן בעוד דאית לון קטטה בבנייהו ובנשייהו יתעכבון, (א) ובין כך ייתי משה וכו'. מאי ויתפרקו כד"א ח מפרק הרים ומשבר סלעים דחבילו ותברו אודנייהו ט.

לב, ד ויקח מידם ויצר אתו בחרט וגו': ו) אהרן לא אסתמר, מאינון תרין חכימין דהוו ברישיהון דהווא ערב רב, חד מנייהו הוה קמיה ואחרא הוה עביד בחרשוי וכו' קמו לקבל שמשא בשית שעתיך, עבדו תרשייהו ובלטו בלטיהון בחרשא דפומא, כיון דמטא שירותא דשבע, ארימו תרווייהו ידייהו על ידוי דאזרן דכתיב ויקח מידם וכו' כיון דאיהו קביל מידם, קלא נפק ואמר י יד ליד לא ינקה רע דכתיב כי ברע

מראה מקומות

ח מלכים א, יח. ט ו' תשא קצב, ע"א. י משלי יא, כא.

ביאור

דעתו של אהרן הצדיק, שהרשעים האלו מכשפי מצרים הם יעשו פעולות ע"י כישוף כדי לעשות את העגל, ולכן לא נזהר מהם, ומראשי המכשפים היו שנים שעמדו בראש הערב רב, אחד מהם עשה הכישוף, הם עמדו לנגד השמש בשש שעות, היינו בתצות היום, ועשו הכישוף במעשים ובפה, כיון דמטא שירותא דשבע כיון שהגיע תחילת השעה השביעית ובידם היה הוזהב שאספו, הרימו ידיהם על ידו של אהרן, כמו שכתוב, ויקח מידם וזוהי מפעולות לחינוק הכישוף, וכיון דאהרן קבל הוזהב מידם לידו נתפס בזה לתזק הכישוף, על זה נרמז בפסוק, יד ליד לא ינקה רע, אי איהו הוה אמר לון אילו היה אהרן אומר להם שוו ליה בארעא הניחו את הוזהב על הארץ מקודם, ואנא אטול ואני אקח אח"כ מהארץ, לא היו יכולים לפעול בכישוף שלהם, אלא אהרן לא נזהר ולקח מידם, והפסוק מתרעם באמרו ויקח מידם, שלקח מידם, חמו ראו מה עשה אהרן איש הנבואה איש החכמה שלא ידע להזהר ולהשמר,

עם הערב רב, ובגין כך, ומפני זה כשבא משה היה צריך לברר וללבן את העם הקדוש מאותו החטא, ולפיכך השקה אותם מהמים עד שנבררו כולם ולא נשאר בהם בישראל שום פסולת.

ה) וכי לא הוה האם לא היה להם זהב אחר, שאהרן היה צריך דוקא לצוות לקחת הוזהב מאזני נשיהם, בניהם ובנותיהם, אלא כונת אהרן היתה, בעוד שיהיה להם ריב עם בניהם ונשיהם, שלא ירצו לתת את הנזמים, יתעכבו, ובינתיים יבוא משה, מה עשה הערב רב כדי למחר את ביצוע הדבר, פרקו נזמי הוזהב אשר באזניהם, ולא הלכו לבקש מבני ביתם. מאי ויתפרקו ומתרץ שהוא מלשון מפרק הרים, שפירושו לשון שבירה שקשה היה להסיר הנזמים דחבילו ותברו אודנייהו, וחבלו ישרו ופצעו אזניהם בעת הסרת הנזמים.

ו) אהרן לא אסתמר אהרן לא נזהר, הוזה מתרץ למה כתוב ויקח מידם, לכאורה התיבה מידם מיותרת, אלא כאן נרמז, איך הצליח מעשה שטן שנעשה העגל, כי לא עלה על

תורה אור

(א) פרקי דר"א פ' מ"ה.

הוא אייתי רע לעלמא וכו'. אי איהו הוה אמר לון שוו ליה בארעא בקדמיתא ואנא אטול לא הוו יכלין בחרשייהו כלום, אלא מידם, נטל וקרא מתרעם ואמר ויקח מידם, חמו מה עבד אהרן גבר נביאה, גבר חכים, לא ידע לאסתמרא וכו', בגין דויקח מידם ולא מארעא. ויצר אתו בחרט, בכלא סיעוא בישא, הוה דנקיט דהבא וטמריה מעינא, דשוי כל דהבא בכיסא חדא ואסתמר מעינא, ביש בתר ביש, כדין סליק כלא לעובדא יא.

לב, ה וירא אהרן ויבן מזבח לפניו: אי חסידא קדישא, ז) כמה דעותך הוה לטב, ולא ידעת לאסתמרא כיון דארמי ליה בנורא, אתתקף חילא דסטרא אחרא תמן בנורא, ונפק דיוקנא דשור, מיד וירא אהרן חמא דסטרא אחרא אתתקף, מיד ויבן מזבח לפניו, דאלמלא דאקדים ובנה מזבח דא, עלמא אתהדר לחרבנא וכו' כך וירא אהרן דסטר אחרא אתקף, אחיד באסוותא, ואתקיף בסטר קדושא, ושוי ליה קמיה, כיון דחמא סטרא בישא דיוקנא דמלכא דקאים קמיה, מיד אהדר לאחורא, ואתחלש תקפיה וחייליה, דהא אתתקף ומזבח דא אתגבר ואתחלש סטרא אחרא, ח) תא חזי מה כתיב ויקרא אהרן ויאמר חג לה' מחר, חג לה', ולא לעגל, ולסטר

מראה מקומות

יא ו' כי תשא קצב, ע"א.

ביאור

ונתחזק בצד הקדושה ושם אותו לפניו, כיון דחמא שראה הסטרא אחרא צורת המלך, מלכו של עולם עומדת לפניו, מיד חזר לאחוריו ונחלש תקפו וכחו וחזקו, והמזבח הזה של כח הקדושה התגבר, וכח של הסטרא אחרא נחלש. ח) תא חזי בא וראה מה שכתוב, ויקרא אהרן ויאמר חג לה' מחר, חג לה' ולא לעגל, ולצד הקדושה עשה את המזבח, וזוהי הרפואה שהקדים, ואהרן חשב שבין כך עד למחר יליתי יבוא משה וע"ד, ומפני זה, שהמזבח נעשה בקדושה לשם שמים כדי להחליש כח הקליפה והס"א, לא נתן אותו משה, דאילו הוה אילו המזבח היה כפי שחושבים בני אדם, שעשה אותו לשם העגל, מלה קדמאה הדבר הראשון שהיה צריך משה לעשות, להרוס ולנתן המזבח ובפרשה זו אנו רואים שכתוב, ויקח את העגל אשר עשו וישרף, ובמזבח לא נגע, מכאן ראינו, שאהרן

בגין על ידי זה שלקח מידם ולא מהארץ ועוד טעה ויצר אתו בחרט בכל היה לו לעזר לרע ובשלשה דברים, אחד שלקח מידם, שנית שלא השליכו אחר כך על הארץ ושלישית, שהחביא הזהב, וכסוהו מהעין, ששם כל הזהב בכיס אחד, הסתירו מעין רואים, רע אחד רע, על ידי זה עלה הכל למעשה, שיצא הכישוף לפועל.

ז) כמה דעותך הוה לטב כמה רצונך היה לטוב, ולא ידעת לאסתמרא. להזהר ולהשמר כיון דארמי שהשליך הזהב לאש אתתקף חילא נתגבר כח הסטרא אחרא באש ונפק דיוקנא דשור ויצא דמות שור, מיד, וירא אהרן חמא ראה שהסטרא אחרא נתגברה מיד ויכן מזבח לפניו בכדי להחליש כח הסומא דאלמלא דאקדים אם לא היה מקדים לבנות המזבח, היה חוזר העולם לחרבנא, אהרן נאחו באסוותא ברפואה ואתקיף

קדושא עבד, ולסטר קדושא קרא ואמר, ודא אסוותא אקדים וכו', אהרן חשב דבין כך ייתי משה. וע"ד ההוא מזבח לא סתיר ליה משה, דאילו הוה כמא דחשבין בני נשא, מלה קדמאה דאבעי למשה, לנתצא לההוא מזבח אצטריך וכו', אבל הכא מלה אחרא הוה כמה דאתמר, וכתבי, ויקח את העגל אשר עשו, ולא כתיב וינתן אה המזבח וכו'. ט) ת"ח דכתיב י"ב וירא את העגל ומחולות, ואילו מזבח לא כתיב, דהא אהרן מגדע הוה ידע, דכתיב י"ג זבח לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו ודאי אשתזיב אהרן בעיטא טבא דדבר לנפשיה, וכלא ברעותא שלים טב, דלא אתכוין לביש י"ד.

לב, יא ויחל משה וגו' למה ה' יחרה אפך בעמך: י) וכי מלה דא איך אמר לה משה למה, והא עבדו כו"ם, כד"א עשו להם עגל מסכה וכו' אלא הכי אוליפנא, מאן דמרצה לאחרא, לא בעי למעבד ההוא חובא רב, אלא יזעיר ליה קמיה, ולבתר יסגי ליה קמיה חייבא, דכתיב טו אתם חטאתם חטאה גדולה טז.

לב, טז והלחת מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים: תנינן עשרה דברים אתבריאו בע"ש וכו' יז הכתב והמכתב והלוחות (ב) דכתיב והלחת וכו'

מראה מקומות

י"ב שמות לב, יט. יג שם כב, יט. י"ד ז' תשא קצב, ע"ב; קצג, ע"א.
טז שמות לב, ל. טז ז' נח סז, ע"ב. יז אבות פרק ה' מ"ו.

ביאור

בנה את המזבח לשם ה', כדי להחליש את הסטרא אחרא. עשה ברצון שלם וטוב שלא נתכון לרעה. י) וכי מלה דא הכי זה דבר, מהו הטענה שטען משה למה, והלא עבדו עבודה זרה, כמו שכתוב, עשו להם עגל מסכה, אלא הכי אוליפנא כך למדנא, מאן דמרצה מי שרוצה לפייס לאחר, אינו צריך לעשות את החטא גדול, אלא להקטין אותו לפני המתפייס, בכדי שיוכל להשפיע על המתפייס, שיסכים להתפייס, ולבתר יסגי, אבל אתר כך כשמדבר עם החוטא, צריך להגדיל את החטא, כמו שכתוב אתם חטאתם חטאה גדולה. ט) ת"ח בא ודאה, עיד ראייה לדבר, שכתוב, וירא את העגל ומחולות, ולא כתוב שראה את המזבח, מגדע הוה ידע שאהרן היה יודע מה שכתוב בתורה, זובח לאלהים אחרים יחרם, בלתי לה' לבדו, אלא משה ראה וידע שהמזבח שבנה אהרן היה לשם שמים, ומפני זה לא נגע בו, ועל ידי זה אשתזיב ניצל אהרן בעיטא טבא בעצה טובה, דדבר לנפשו שנתן לעצמו לבנות המזבח לה', והכל

תורה אור

(ב) הזהר גריס במשנה הנ"ל, דכתיב והלחת וגו' ומסביר איך מוכח מהפסוק שבראו ע"ש ביה"ש, אבל במשניות שלנו לא נזכר הפסוק הזה.

(יא) מאי איריא מדהכי דע"ש הוה, ודילמא אלף שנין לבתר, או בשעתא דקיימו ישראל על טורא דסיני, אלא ודאי הכי הוא דבע"ש הוה, ת"ח בכל עובדא דבראשית לא אתמר שם מלא אלא אלהים, עד דכל עובדא אשתכלל בע"ש, מדאשתכללו כל עובדא אקרי ה' אלהים שם מלא, ואע"ג דבשם אלהים אתברי כלא, לא אשתכלל בעשיה כל מה דאתברי עד ע"ש, בההיא שעתא אשתכלל כלא בעשיה דכתיב יח מלאכתו אשר עשה, מכל מלאכתו אשר עשה וכו', וע"ד כתיב והלחת מעשה אלהים כד אשתכלל עלמא בשם אלהים במעשה ולא לבתר דכתיב ה' אלהים יט.

לב, כ ויזר על פני המים : ת"ח בההיא שעתא יב) דתבר משה הלוחות, צף אוקיינוס וסליק לשטפא עלמא, חמא משה דאוקיינוס סליק לגביהו והוה בעי לשטפא עלמא מיד ויקח את העגל אשר עשו וישרוף וגו', ויזר על פני המים, קם משה על מי אוקיינוס, ואמר, מיא מיא מה אתון בעאן, אמרו וכי אתקיים עלמא אלא באורייתא דלוחות ועל אורייתא דשקרו בה ישראל וכו' מיד ויזר על פני המים, לא הוה משתככי מיא, עד דנטיל מיא מנייהו ואשקי לון, מיד אשתקע אוקיינוס באתריה, דהא בההוא מדבר לא הוה מיא, דכתיב כ לא מקום זרע וגו' ומים אין לשחות, ואי תימא לבירא דמרים ארמי ליה, ח"ו דתמן שדי משה דכרנא בישא

מראה מקומות

יח בראשית ב, ב. יט ד' משפטים קיג, ע"ב. כ במדבר כ, ה.

ביאור

(יא) מאי איריא מהיכן אנחנו יודעים מהפסוק, שנבראו בערב שבת, אולי נבראו אלף שנים אחר כך, או בזמן שעמדו על הר סיני, אלא ודאי אלא מהפסוק מוכח שזה היה בערב שבת הראשון לבריאת עולם, שהרי בכל מעשה בראשית לא נזכר שם מלא השם המלא, היינו שם הוי"ה, דק שם אלהים, עד שגמרו את כל המעשים ואח"כ כתוב (בראשית ב, ד) ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים, ואע"ג שבשם אלהים נברא הכל, אבל לא נתקנו בעשיה עד ערב שבת דאו נתקן ונגמר בעשיה כמו שכתוב (בראשית ב, ב) מלאכתו אשר עשה, מכל מלאכתו אשר עשה לא נזכר ברא כי אם עשה, הכונה, הוא התיקון בשלימות. כתיב והלחת וזהו כוונת המשנה, שמביאה רביה, מדכתיב והלחת מעשה אלהים,

היינו שנבראו ונתקנו, בזמן שנוכר דק שם אלהים ולא לאחר כך, שכתוב ה' אלהים, יב) דתבר משה בזמן ששבר משה הלוחות, עלה התהום לשטוף את כל העולם ומשה שידע שזה בגלל חטא העגל, מיד ויקח את העגל וישרוף אותו, ופזר את האפר על המים אחר כך קם משה, ואמר להם מים מים מה אתם רוצים, ענו המים הלא כל העולם נברא ומתקיים דק בשביל התורה שעל הלוחות, ועכשיו שקרו ישראל בתורה שקבלו בהר סיני, לא הוה משתככי לא רצו המים לנוח ולהרגע, עד דנטיל עד שלקח משה מן המים, והשקה את בני ישראל, לעשות דין בחוטאים, מיד שקע האוקיינוס במקומו, והוזהר מסביר, שהמים, שנאמר כאן בתורה, לא היו סתם מים, אלא האוקיינוס עלה לשטוף את העולם,

דא למשתי לבתרו ותו דעד כאן לא הוה להו בירא עד דאתו למדבר מתנה וכו' כתיב הכא על פני המים וכתוב התם כא על פני תהום כב.

לב, כה ויפול מן העם וגו': כל אינון דנפלו מערב רב הווי יג) ולאחזאה דלא הווי מבני ישראל מה כתיב לבתר כג ויקהל משה את כל עדת בני ישראל וגו' קחו מאתכם תרומה וכו', כיון דאינון ערב רב עבדו דא ומיתו מנייהו וכו' אמר לון אתחברו כלכו לסטר חד, הה"ד ויקהל משה את כל עדת בני ישראל בלחודייהו אמר לון בני, בכון אנא בעי למשרי, עמכון תהא דיורא דילי, ועל דא קחו מאתכם תרומה, מאתכם ולא מאחרא, לא בעינא דתהא שתופא לאחרינין בהדי ולא בהדייכו כד.

ויפול מן העם כשלשת אלפי איש: וכי יד) לא הווי ידעי חושבנא זעירא דא והרי כמה חושבנין אחרנין רמאין עלאינן ורברבנין ידע קדא לממני והכא כשלשת אלפי איש, אלא אינון בני דבלעם ינוס ויומברוס דהוי שקולי כשלשת אלפי איש כה.

מראה מקומות

כא בראשית א, ב. כב ז' משפטים קיג, ע"ב. כג שמות לה, ה.
כד ז' פנחס רלו ע"א—ע"ב. כה ז' בלק קצד, ע"א.

ביאור

מדייק מאתכם שרק מכם אני רוצה התרומה ולא מהערב רב. לאחר שהערב רב עשו העגל ומתו מהם, אמר הקב"ה, אתם בני ישראל התחברו לסטר חד לצד אחד, ולא תהיו מעורבים עם הערב רב, ככתוב ויקהל וגו' בני ישראל בלחודייהו בלבד. אמר להם הקב"ה, בני, בכון אנא בעי בכם אני רוצה, למשרי לשכון, אתכם יהיה הדיור שלי, ועל זה אמר הקב"ה קחו מאתכם ולא מאחריים, לא בעינא אינוני רוצה, שתהא שותפות לאחריים לא אתי ולא אתכם.

יד) וכי לא הווי ידעי האם לא ידעו לדייק החשבון הקטן הזה, שכתוב כשלשת אלא הכונה כמו שלשת אלפים וזה נאמר על בני בלעם ינוס ויומברוס, שהיו שקולים כשלשת אלפי איש.

שהרי במדבר לא היה מיס, ככתוב ומים אין לשותה, ואי תימא ואם תאמר שהמים הנזכרים הם מבארה של מרים, ולמקום זה השליך משה את אפר העגל, חס ושלום לחשוב כך, שלבאר זה ישליך משה זכרון דע כזה, שישתו ממנו אחר כך, ותו ועוד ראייה שהמים לא היו מבארה של מרים דעד כאן שעד אז עוד לא היה להם בארה של מרים עד שבאי למדבר מתנה, ככתוב בפ' חקת, ובכדי להוכיח שהמים הללו היו מי האוקיינוס, אנו יודעים זאת מג"ש, כתוב כאן על פני המים, וכתוב בפ' בראשית על פני תהום.

יג) ולאחזאה ולהראות שאלה שנפלו היו מהערב רב, הוכחה לכך, כתוב אח"כ ויקהל משה את כל עדת בני ישראל, ולא נזכר שם עם, אחר כך כתוב קחו מאתכם, הפסוק

לב, לב מחנני נא מספרך אשר כתבת: טו) תלת אינון דגרמין ביש לגרמיהו, חד מנהון מאן דלייט גרמיה וכו', מאן לן רב ממשה דאמר ואם אין מחנני נא מספרך וגו', ואמר לצורך, ואע"ג דקב"ה עביד רעותיה עם כל דא, לא אשתזיב מעונשא, והא אתמר דלא אדכר בפדשת ואתה תצוה ואתמחי מתמן. כו).

לג, ו— ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב, ומשה יקח את האהל וגו': אמר רבי אלעזר, טז) מאי קרא האי לגבי האי, אלא כיון דידע משה, דאתעברו מנייהו דישראל אינון זיינין עלאין, אמר הא ודאי מכאן ולהלאה, חויא בישא ייתי לדיירא בינייהו, ואי יקום מקדשא הכא בינייהו יסתאב, מיד ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה הרחק מן המחנה כז).

ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה וגו': וקרא לו אהל מועד יז) וכי לא הוה בקדמיתא אהל מועד, אלא בקדמיתא אהל סתם, השתא אהל מועד, מאי מועד, ד' אלעזר אמר לטב, ר' אבא אמר לביש, ר"א אמר לטב, מאי מועד דאיהו

מראה מקומות

כו ו' פנחס רמו, ע"א. כז ו' תשא קצו, ע"א.

ביאור

טו) תלת אינון שלשה הם שגורמים רע לעצמם, ואחד מהם הוא מי שמקלל את עצמו. מי גדול כמשה שאמר ואם אין מחנני נא מספרך, ואמר זה לצורך לבטל הגזירה רעה מישראל, ואע"ג שהקב"ה עשה רצונו, בכל זאת לא אשתזיב מעונשא לא ניצל מעונש, דלא אדכר שלא נזכר שמו בפ' תצוה, שמתחילת פרשת שמות שנוכר בראשונה בתורה שם משה, נזכר שמו בכל הפרשיות בכל התורה חוץ מפרשת תצוה. (שמענו, הואיל וברוב השנים חל יום ז' באדר, שהוא יום פטירת מרע"ה בשבוע של פ' תצוה לכן לא נזכר שמו דוקא בפ' תצוה).

טז) מאי קרא האי איזו שייכות יש לפסוק ויתנצלו את עדים, סמיכות לפסוק שלאחריו, ומשה יקח את האהל, אלא, כיון שידע משה שהוסר מישראל העדי שניתן להם בהר סיני, אמר בודאי מכאן ואילך, חויא בישא, הנחש הרע יבוא לדור ביניהם, ואם יקום המקדש פה

ביניהם יטמא, מיד לקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה הרחק מן המחנה.

יז) וכי לא הוה בקדמיתא האם השם אהל מועד לא ניתן מקודם, שמדגיש כאן וקרא לו אהל מועד, אלא, מקודם נקרא אהל סתם, כמש"כ ומשה יקח את האהל, ועכשיו קרא לו אהל מועד, מאי מועד מהי הכוונה ע"י הוספת התיבה מועד, בזה חולקים התנאים, ר' אלעזר אמר לטוב, ור' אבא לרע, ר"א אמר לטוב, כמו שמועד חג, שמחת הלכנה שנתוסף בו קדושה ולא שולט בו פגם, כן גם כאן נקרא בשם מועד בכדי להראות, הגם שנתרחק מהם לחוץ למחנה לא נפגם, ר' אבא אמר לרע, שמקודם נקרא אהל סתם, כמו שכתוב אהל בל יצען, שהוא בקביעות ולא יעקד ממקומו לעולם, ועכשיו אהל מועד זמני, כי מועד פירושו זמן, מקודם היה האהל נותן חיים ארוכים לעולם, שלא ישלוט בהם המות, מכאן והלאה אהל מועד, כמ"ש ובית מועד לכל חי,

יום חדוה דסיהרא דאיתוספתא ביה קדושא לא שלטא ביה פגימותא, אוף הכא קרי ליה בשמא דא, לאחזאה דהא אתרחיק מבינייהו ולא אתפגים וכו', ר' אבא אמר לביש, דהא בקדמיתא הוה אהל סתם, כד"א כח אהל כל יצען בל יצען בל יסע יתדותיו לנצח והשתא אהל מועד, בקדמיתא למיהב חייך ארוכין לעלמין דלא ישלוט בהו מותא מכאן ולהלאה אוהל מועד כד"א כט בית מועד לכל חי השתא אתיהיב ביה זמנא, וחייך קצובין לעלמא, בקדמיתא לא אתפגים, והשתא אתפגים, בקדמיתא חברותא וזווגא וכו' דלא יעדון, השתא אהל מועד זווגא דלהון מזמן לזמן, ובגין כך וקרא לו אהל מועד ל'.

לג, יא ודבר ה' אל משה וגו' ושב אל המחנה: יח) האי קרא לאו רישיה סיפיה, ולאוי סיפיה רישיה וכו', בקדמיתא ודבר ה' אל משה פנים אל פנים שפיר, לבתר ושב אל המחנה, לבתר ומשרתו וכו', מהו א"ר אלעזר ודאי קב"ה אתרעי ביקרא דילן פתח ואמר ודבר ה' אל משה וגו' בכמה דרגין עלאין ויקירין אתפרש משה נביאה מהימנא על כל שאר נביאי דעלמא, דהא כלהו לקבליה כקוף בפני בני נשא וכו' פנים אל פנים, זקיף רישא בלא דחילו, אנפוי זקפאן ומסתכל בזיו יקרא עלאה ולא אשתני דעתוי ואנפוי כשאר נביאין, דכד הוו נבאן לאסתכלא

מראה מקומות

כח ישעיה לג, כ. כט איוב ל, כג. ל' ד' תשא קכד, ע"א; ד' בראשית נב, ע"א.

ביאור

ביכולתו לשמוע הנבואה בראש זקוף בלי פתח, בפנים זקופים ומסתכל בזיו וזהו יקר עליון, ולא נשתנה דעתו ופניו כשאר נביאים, שבזמן הנבואה היו יוצאים מרשותם ומדעתם, והיה משתנה זיו פניהם, ויוצאים מן הגשמיות שלהם, ולא היו יודעים מעולם הזה דבר, אבל משה רבינו לא היה כך, דמשה בההוא דרגא עליונה היה מקושר אל האלהים, אבל גם אז לא נפק לא יצא מרשותו ומדעתו, שגם באותי הזמן שהיה מביט ומסתכל בזיו יקר עליון, מיד ושב אל המחנה היה בכוחו להשפיל עצמו אל הקהל למללא לדבר עמהם כל מה שהיה צריך, ודעתו היתה מיושבת עליו כמקודם, וזהו פירוש הדברים ושב אל המחנה, ומשרתו יהושע וכו' מתוך האהל אוליף לאסתכלא למד להביט ולהסתכל ברוח הקודש.

שפירושו זמן קצוב, וחיים קצובים לעולם, בתחילה לא היה בו פגם ועתה נפגם, מקודם חבור וזוג דלא יעדון שלא יפסק, ועתה הווגג שלהם הוא רק מזמן לזמן, ומפני זה קרא לו אהל מועד.

יח) האי קרא הפסוק הזה אין לו שום קשר בין הראש לסוף וסופו לראשו, מתחלה מספר, שדיבר ה' אל משה פנים אל פנים, זה אנחנו מבינים, ושב אל המחנה, כבר אין קשר לקודם, ואח"כ ויהושע בן נון גם כן אין שום קשר אל הקודם, בכמה דרגין התוה"ק מספרת אין שבכמה מדרגות עליונים ויקרים, היה נבדל משה משאר נביאי העולם, שכולם היו נגדו, כמו קוף בפני בני אדם, והפסוק מסביר שהקב"ה דיבר עם משה פנים אל פנים שהיה

נפקי ברשותייהו ומדעתייהו, ואשתני זיו אנפייהו ולא הוו ידעי מהאי עלמא כלום, ומשה לאו הכי, דמשה בההוא דרגא עלאה ממש הוה מסתכל ולא נפק מרשותיה ומן דעתיה, דהא בשעתא דהוה מסתכל בזיו יקרא עלאה מיד ושב אל המחנה למלא עמהון בכל מה דאצטריכאן, ודעתוי מתישבא ביה כבקדמיתא ויתיר ודא הוה ושב אל המחנה ומשרתו יהושע בן נון דהוה יניק, מתוך האהל אוליף לאסתכלא ברוח קודשא כד"א לא והנער שמואל משרת את ה' לב.

לד, ז נשא עון: (ג) נושא יט) סליקו דמטולא לג.

לד, יז—יח אלהי מסכה לא תעשה לך. את חג המצות תשמר וגו': (כ) מאי עביד

מראה מקומות

לא שמואל"א ג. א. לב ז' ואתחנן רסח, ע"ב: רסט, ע"א. לג ז' פנחס דמת, ע"א.

ביאור

יט) סליקו דמטולא מעלה המשא של כובד (כ) מאי עביד איזו סמיכות הפסוקים האלו העון או מסיר העון, עיין בתו"א. אלא הכי אוקמוה, כך פירושו, מי שאוכל

תורה אור

(ג) הנה הפירוש מה נושא עון מצאנו מחלוקת בג"מ רה"ש יז, ע"א, ובעדכין ה, ע"ב, ואם כי אין בשכלנו הפעוט להבין עומק דברי רז"ל בזה עכ"ז הנני מביא דבריהם ז"ל, ר' אלעזר אמר כובשו שנאמר ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו (מיכה ז, יט) ופירש"י ז"ל ברה"ש כובש את כף המאזנים של זכות ומכריעין את העונות, ר' יוסי ב"ר חנינא אמר נושא, שנאמר, (שם) נושא עון ועובר על פשע, ופירש"י ז"ל נושא מגביה כף מאזנים של עון, ובעדכין פירש"י כובש הקב"ה כובש ומסתיר עונות תחת מחילת כסא הכבוד, נושא נושא ומגביה כף העונות למעלה כדי שיכריעו הזכיות א"כ פירוש סליקו דמטולא הכתוב כאן הוא או שמגביה כף העונות בכדי שהזכיות יכריעו, או שמסלק העונות ומסתירם תחת כסא הכבוד, וטעמם של שני האמוראים לעני"ד הוא, כי הלא היצר הרע נכנס באדם מיום הולדו כמש"כ (בראשית ח, כא) כי יצד לב האדם רע מנעריו ונקרא מלך א"כ בזמן שאדם עושה מצוה יש לו מלחמה גדולה עם היצה"ר, וכשכובשו, הלא ערך המצוה היא יותר כבדה במשקלה, ואם עושה עבירה הוא לא במרד ובמעל, אלא מפני שהיצה"ר משיאו, וקשה לו לעמוד בנסיון, וזה הוא כונתם שחד אמר שהקב"ה מתחשב עם כובד המצוה וחד אמר שהקב"ה מתחשב עם קלות העבירה ואולי זה הוא כונת הרמב"ם בהלכות תשובה פ"ג, ה"ב ואין שוקלין (הזכיות והעונות), אלא בדעתו של אל דעות, והוא היודע איך עורכין הזכיות כנגד העונות עיין בעירובין סה, ע"א אמר ר' ששת משום ר"א בן עזריה יכול אני לפטור כל העולם מן הדין וכו', ועיין באדר"ן פ' ט"ז אמר ר' שמעון בן יוחי מכאן שאין ישראל רואין פני גיהנם לעולם, ומביא משל וכו' כך עתידים ישראל לאמר לפני הקב"ה רבש"ע אתה יודע ביצר הרע שהוא מסית בנו, שנאמר (תהלים קג, יג) כי הוא ידע יצרנו ע"ש.

האי לגבי האי, אלא הכי אוקמוה, מאן דאכיל חמץ בפסח כמאן דפלח לעכו"ם וכו'. דאקרי אוף הכי שאור, ודא איהו יצר הרע, דהכי איהו יצה"ר לבר נש (ד) כחמיר בעיסה עאל במעוי דבר נש זעיר זעיר ולבחר אסגי ביה, עד דכל גופא אתערב בהדיה ודא איהו עכו"ם ועל דא כתיב לד לא יהיה בך אל זר ודאי את חג המצות תשמר לה.

לד, כג יראה כל זכורך: ר' חייא אמר בזכות ישראל (כא) גזירין אתכנעו שגאיהון תחותיהון וירתי אחסנתיהון ת"ח מה כתיב יראה כל זכורך וכתיב בתריה כי אורישי גוים מפניך והרחבתי את גבולך לו.

לד, ל ויראו מגשת אליו: ת"ח, מה (כב) כתיב בקדמיתא, לז וירא ישראל את היד הגדולה, וכלהו המאן זהרין עלאין ואתגהרין באספקלריאה דנהרא, דכתיב לח וכל העם רואים את הקולות, ועל ימא, הוה חמאן ולא דהלין, דכתיב לט זה אלי ואנוהו, לבתר דחטו פני הסרסור לא הוה יכלו למיחמי מה כתיב, ויראו מגשת אליו מ.

מראה מקומות

לד תהלים פא, י. לה ד' תצוה קפב, ע"א. לו ז' משפטים קכד, ע"א.
לז שמות יד, לא. לח שם כ, טו. לט שם טו, ב. מ ד' תשא קצה, ע"א.

ביאור

המץ בפסח, הוא כמו דפלח שעובד עבודה זרה, והשאור שאסור לאכול בפסח הוא רמז ליצר הרע, שהיצר הרע לאיש, הוא כמו חמיר שאור לעיסה לבצק, כמו שאור נכנס מעט מעט לתוך הבצק ואחר כך מנפת אותו, כן היצר הרע נכנס זעיר זעיר מעט מעט לתוך גוף האדם ומתפשט בו עד שכל הגוף מתערב עמו, ועל זה כתוב לא יהיה בך אל זר, בתוך גופך.
כא) גזירין גימולים, בזכות מצות מילה אתכנעו נכנעו שונאיהם תחתם וירתי אחסנתיהון וירשו נחלתם, וסמיכות הפסוקים מוכיחה, יראה כל זכורך וסמוך לו הפסוק כי אורישי גוים מפניך והרחבתי את גבולך.
כב) כתיב בקדמיתא מה כתוב מקודם, וירא ישראל, חמו ראו, זהרין עלאין אורות עליונים, אתגהרין שהאירו במאור בהיה, וגם על הים היו רואים ולא יראו ולא פחדו לבתר דחטאו ואחר שחטאו בעגל, פני הסרסור גם פני משה לא יכלו לראות.

תורה אור

(ד) ברכות יז, ע"א, בתפלת ר' אלכסנדר, ומי מעכב שאור שבעיסה עיין פירש"י שם, עיין בשבת קה, ע"ב, בדברי ר' יוחנן בן גורי כך אומנתו של יצר הרע היום אומר לו עשה בך, ולמחר אומר לו עשה כך, עד שאומר לו עבוד ע"א והולך ועובד, וכעין זה אמרו בגמ' סוכה גב, ע"ב אמר רבא בתחלה קראו הלך ולבסוף קראו אורח ולבסוף קראו איש עי"ש.

פרשת ויקהל

לה, י ויקהל משה את כל עדת בני ישראל וגו' קחו מאתכם תרומה לה': ויקהל משה וגו' א) מאן אתר כניש לון, אלא בגין דהוו אינון ערב רב בינייהו, אצטריך משה לאכנשא לון וליחדא לון מבינייהו. קחו מאתכם, מאתכם ודאי ולא כקדמיתא, דכתיב מאת כל איש אשר ידבנו לבו, ות"ח מה כתיב בקדמיתא מאת כל איש וגו' בגין דבעא קב"ה למעבד עובדא דמשכנא מכל סטרין במוחא וקליפה, ובגין דהוו אינון ערב רב בגווייהו אתמר מאת כל איש אשר ידבנו לבו לאכללא לון בינייהו דישראל, דאינון מוחא וכלהו אתפקדו, לבתר סטא זינא לזיניה, ואתו אינון ערב רב ועבדו ית עגלא, וסטו אבתרייהו אינון דמיתו, וגרמו לון לישראל מותא וקטולא, לבתר אמר קב"ה מכאן ולהלאה עובדא דמשכנא לא יהא אלא מסטרא דישראל בלחודייהו. מיד ויקהל משה וגו' א.

ויקהל משה את כל עדת בני ישראל: ב) אליו גוברין דכניש לון ואפריש לון לחודייהו. בשעתא דעבדו ישראל ית עגלא, ומיתו כל אינון אוכלוסין, הוה מלאך המות אשתכח ביני נשי וכו', כיון דאסתכל משה דהא מלאך המות אשתכח ביני נש וכו', מיד כניש לכל גוברין לחודייהו וכו', ומלאך המות לא הוה מתפרש מגו נשין עד דאתוקם משכנא ב.

ויקהל משה את כל עדת בני ישראל: ג) אמאי כניש לון, בגין למסר לון שבת

מראה מקומות

א ז' ויקהל קצה, ע"א. ב שם קצו, ע"ב.

ביאור

א) מאן אתר מאיזו מקום אסף אותם, אלא בגין משום דהערב רב היה ביניהם צריך היה משה לאסוף אותם, ולהבדילם מהערב רב, קחו מאתכם, הפסוק מדגיש, שרצון הקב"ה היה שיקחו רק מאתם, מבני ישראל, ולא כמקודם, בפ' תרומה, אמר הקב"ה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי בשביל בנין המשכן, משום שרצון הקב"ה היה לעשות מכל הצדדים ומכל סוגי האנשים במוח וקליפה להכליל הערב רב בין ישראל, לבתר אתר כך סטא זינא סטה מין למינו, בא הערב רב ועשה את העגל וגטו אחריהם מבני ישראל

ונמשכו אחריהם, ימתו מהם, וגרמו לישראל מיתה והריגה, לבתר אתר כך אמר הקב"ה מכאן ולהלאה מהיום והלאה, עובדא מעשה המשכן לא יהא אלא מצד ישראל בלבד, מיד ויקהל משה.

ב) אליו גוברין זה שנאמר בני ישראל, הפירוש הגברים, שהפריש הגברים מן הנשים והקהילם, הואיל ואחרי עון העגל, נשאר מלאך המות בין הנשים ומפני זה הפריש את הגברים לחוד.

ג) אמאי כניש להון בשביל מה הקהיל משה את בני ישראל, ומתריץ כדי למסור להם מצות

כמלקדמין, דהא בקדמיתא עד לא עבדו בני ישראל ית עגלא מסר לון את השבת, ודא איהו דלא נטרו, אינון ערב רב, כיון דשמעו ביני ובין בני ישראל, אמרי, ואנן מלה דא אתמנע מינו, מיד ג ויקהל העם על אהרן וגו', ואתמשכו סגיאיין אבחריייהו, לבתר דמיתו אינון דמיתו, כניש משה לבני ישראל בלחודייהו, ויהב לון שבת כמלקדמין, דהא הוא דכתיב ששת ימים וגו' ד.

לה, ג לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת: (ד) בכל מושבותיכם, ואפילו בגופא וכו' וצריך דלא יתער עציבו וקטטא וכו', דתהא לב נטיר מכלהו וכו', וצריך אתתא לתקנא שרגא בליל שבת לימינא, ואתחשיב לה כאילו תקנא מנרתא בדרום, ופתורא בצפון (עיי"ש) ה.

לה, ה קחו מאתכם תרומה לה' כל נדיב לבו יביאה: (ת"ח ה) בשעתא דבר נש שוי רעותיה לגביה פולחנא דמאריה, ההוא רעותא סליק בקדמיתא על לבא, דאיהו קיומא ויסודא דכל גופא, לבתר סליק ההוא רעותא טבא על כל שייפי

מראה מקומות

ג שמות לב, א. ד ו' ויקהל רג, ע"א. ה תקו"ז סט, ע"א.

ביאור

השבת כמקודם, משום שלפני שעשו בניי את העגל נמסר להם מצות השבת, אבל כאשר הערב רב שמע מה שאמר הקב"ה ביני ובין בני ישראל (שמות לא, יז) שהשבת הוא אות רק לבני ישראל, אמרו, הדבר הזה נמנע מאתנו, מיד, ויקהל העם, על אהרן וגו' ואתמשכו סגיאיין ונמשכו אחריהם הרבה מבני ישראל ועשו את העגל, אחרי שמתו אלה שחטאו, אסף משה לבני ישראל בלבד, בלי הערב רב, ונתן להם השבת כבדראשונה, וזהו הטעם שנזכר בפרשה זו מצות השבת.

(ד) בכל מושבותיכם מרבה אפילו בגוף, שבתוך הגוף תהיה לו מנוחה, שלא יהיה לו שום כעס, וצריך שלא יתער יעורר עצביות ומחלוקת, בכדי שהלב יהיה שמור ונתן מכל הטרדות, ושגם האשה תתקן בליל שבת נדות לימין, ינחשב לה כאילו תיקנה במשכן המנורה בדרום, ופתורא והשלחן בצפון.

ה) בשעתא דבר נש בזמן שאיש משימ רצונו לעבודת אדונו אדון העולם, הרצון הזה עולה מקודם על הלב, שהוא היסוד של כל הגוף, ואחר כך עולה משם רצון הטוב על כל אברי הגוף, והרצון של כל אברי הגוף ורצון הלב מתחברים ביחד, והם מושכים עליהם וזהו השכינה שתשכון עמהם, והאיש הזה הוא חלקו של הקב"ה, וזהו כוונת הפסוק קחי מאתכם, מאתכם היא ההמשכה, שתקבלו עליכם התרומה שתהיו חלקו של הקב"ה, אלו הם כוונת הדברים, כל נדיב לבו יביאה, היינו, מי שעושה מצות הצדקה התרומה בנדבת הלב, על ידי זה יביאה היינו, יביא את השכינה וימשכנה אליו, ממקום העליון ימשוך אותה, שתשכון עמו, ובזמן שהשכינה באה ע"י רצון לבו הטוב לשכון ולדור עמו, השכינה מביאה עמה אל האיש הזה, כמה ברכות ועושר, וזהו מרומזו בתיבות זהב וזכסף ונחשת, לא יחסר לה כל עושר העולם.

גופא, ורעותא דכל שיפפי גופא ורעותא דלבא מתחבראן כחדא, ואינון משכינ עליהו זיהרא דשכינתא לדיירא עמהון, וההוא בר נש איהו חולקא דקב"ה הוי הה"ד קחו מאתכם תרומה, מאתכם הוה אמשכותא לקבלא עלייכו ההיא תרומה למהוי חולקא לה' וכו', ת"ח מה כתיב כל נדיב לבו יביאה את תרומת ה', כל נדיב לבו ודאי, מאן דיתרעי לביה ימשך לה לשכינתא לגביה וכו', יביאה מאתר עלאה לאמשכא לדיירא עמיה, וכד תיתי לאשראה עמיה כמה ברכאן וכמה עתרא תיתי עמה, הה"ד זהב וכסף ונחשת, לא יחסר לה כל עתרא דעלמא ו'.

קחו מאתכם תרומה: ו) מאתכם, ולא מערב רב, שלא אתקרי קהלה וחבור עד דאתעבר מנהון ערב רב, ובגין דא קחו מאתכם ולא משותפי אחרא, דלא בעינא לשתפא אחרנין ביני וביניכו ז'.

לה, כב ויבאו האנשים על הנשים: ז) ויבאו האנשים עם הנשים לא כתיב, אלא ויבאו, בארחא לא הוו אזלין אלא לבתר כתפייהו, בגין דמלאך המות לא אתפרש מבינייהו עד דאתוקם משכנא, אמאי ביני נשי, דהכי הוא אורחוי מיומא דפתי לחוה ובגינה גרים מותא לכל עלמא ח'.

לה, כו וכל הנשים אשר נשא לבן וגו': ח) בשעתא דהוו עבדין עבירתא, הוו אמרין דא למקדשא, דא למשכנא, דא לפרוכתא, וכן כל אינון אומנין, בגין דתשרי קדושה על ידיהו, ואתקדש ההוא עבדתא ט'.

לה, כז והנשאים הביאו את אבני השהם וגו': ט) מ"ט דמלין אלין אקריבו נשיאים

מראה מקומות

ח ז' ויקהל קצו, ע"ב.

ז ז' פנחס דלה, ע"ב.

ז ז' ויקהל קצו, ע"ב.

ט ז' תזריע ג, ע"א.

ביאור

ו) **מאתכם** הפסוק מדייק מאתכם, שרק מאת בני ישראל תקחו תרומה, שלא נקראו קהלה רק אחרי שנפרדו מן הערב רב, אני רוצה לקחת רק מכם, ולא משותפים אחרים כי אינני רוצה לשותפים אחרים ביני וביניכם.

ז) **ויבאו האנשים** כי היה צריך לכתוב ויבאו האנשים, וכתוב ויבאו האנשים על הנשים, אין זה מובן, אלא הפירוש הוא, שלא הלכו האנשים עם הנשים זה בצד זה, אלא לבתר כתפייהו אחרי הכתפים שלהם בכדי שלא ידאו פנים בפנים, משום שמלאך המות

לא נפרש מבין הנשים מזמן עשית העגל עד שהוקם המשכן.

ח) **בשעתא** בזמן שהיו עושים המלאכה, היו אומרים קודם התחלת העבודה, דא למקדשא, זה למקדש, זה למשכן, זה לפרוכת, בגין בכדי שתשרה קדושה על ידיהן ונתקדשה המלאכה וזוהי כונת הפסוק אשר נשא לבן שלא היו מתחילין המלאכה רק אחרי כונה בלב והזמנה בפה.

ט) **מ"ט דמלין אלין** למה אבני השהם ואבני המילואים הביאו הנשיאים ולא איש אחר,

ולא בר נש אחרא, והא כתיב כל נדיב לבו יביאה וגו' ואבני שהם וגו', אלא אמר קב"ה וכו' האי נדבה סליקו אלין אבנים לנשיאים, מ"ט בגין דעל לבא דכהנא אשתכחו, אמר קב"ה ליתו נשיאים דלבייהו גס בהו, וייתון אלין אבנין דאינון משתכחו על לבא דכהנא, ויתכפר עלייהו מגסות לבייהו, ובגין כך י אשר נשיא יחטא ודאי י"א.

פרשת פקודי

לח. כד כל הזהב העשוי: א) הוה עשוי, מההיא שעתא דיהבו ליה לישראל, והוה עשוי ואתתקן מקדמת דנא בכל מלאכת הקודש א.

לט. ל ויעשו את ציץ נזר הקדש: פתח ואמר, אמאי אקרי ציץ, ב) אסתכלותא. לאסתכלא ביה ובגין דהוא קיימא על אסתכלותא דבר נש אקרי ציץ, וכל מאן דאסתכל ביה בההוא ציץ אשתמודעא ביה, בציצ הוה אתוון דשמא קדישא גליפן בגלופא ומחקקן ביה, ואי זכאה הוה ההוא דקיימא קמיה אינון דמחקקן ביה גו דהבא

מראה מקומות

י ויקרא ד, כב. י' ז' ויקרא כג, ע"א.

א ז' פקודי דכג, ע"א.

ביאור

לישראל הזהב ככר היה עשוי ונתקן למעלה מקודם לכן.

ב) אסתכלותא להביט, הציץ נקרא בשם ציץ שהוא לשון הבטה והסתכלות, ומשום שהוא נעשה להסתכלות האדם נקרא ציץ, וכל מי שמסתכל בציצ היה ניכר בו אם הוא צדיק או לא. ועכשיו מבאר, איך מכירים בו את האיש. בציצ היו אותיות השם הקדוש מפותחות בפתוח, וחקוקות בו, ואם האיש שהיה עומד לפני הכהן גדול ולפני הציץ היה זכאי וצדיק, היו אותם האותיות החקוקים בהב בולטין מלמטה למעלה, היו עולות מהחקיקה במאור והיו מאירות בפני האיש ההוא, והיו נוצצים ולא נוצצים בפעם הראשונה, ובמבט הראשון, כשהיה הכהן מסתכל בו, היה רואה מאור כל האותיות בפניו של האיש, וכשהיה מסתכל

הלא כתוב כל נדיב לב יביאה, ובפרשת תרומה נזכרו גם האבנים האלו, אלא, אמר הקב"ה, נדבה זו של האבנים שייך לנשיאים להביא, משום שהאבנים האלו נמצאו על לב הכהן הגדול, אמר הקב"ה יביאו הנשיאים דלבייהו גס בהן, שלבם גס בהם, שיש בהם גארות, ויביאו את האבנים האלו שנמצאים על לב הכהן, ויתכפר להם עון גסות וגארות שבלב, ועל זה נאמר, אשר נשיא יחטא, שבכל הקרבנות שזכרו מקודם בפרשת ויקרא אם הכהן המשיח, אם כל עדת ישראל, נאמר אם, בלשון ספק, אם יזדמן שיחטא, אבל בנשיא לא כתוב אם, אלא אשר, שזה ברור הדבר שיחטא ע"י שנמצא בו גארות.

א) הוה עשוי בפסוק כתוב העשוי שפירושו, שכבר נעשה מההיא שעתא מזמן שניתן

הוּו בלטין מתתא לעילא וסלקין מההוא גליפו בנהירו, והוּו גהרין באנפין דההוא בר נש, נציץ נציצו ביה ולא נציצין, בשעתא קרמיתא דאסתכל כהנא ביה הוּו חמי נהירו דאתון כלהו באנפין, וכד הוּו מסתכלא לעיינא ביה לא הוּו חמו מדי, אלא נהירו דאנפוי דנהירי, כאלו ניצוצא דדהבא הוּו נציץ ביה, בר דכהנא הוּו ידע חיזו דאסתכלות' קדמאה דהוּו חמי לפום שעתא, דהא רעותא דקב"ה הוּו ביה בההוא בר נש, וידע דאיהו זמין לעלמא דאתי וכו', ואי קיימא בר נש קמי ההוא ציץ ואנפוי לא אחזין לפום שעתא חיזו קדישא, הוּו ידע כהנא דהא איהו תקיף מצחא, ובעי לכפרא עליה, ולמבעי עלוי רחמין וכו', כל אינון תקיפי מצחא דהוּו בהו בישראל, כד הוּו מסתכלן בההוא ציץ הוּו מתברו לבייהו ומסתכלן בעובדייהו, בגין דציץ על את הוּו קאים, וכל מאן דמסתכל ביה הוּו מכסיף בעובדוי, ועל דא ציץ מכפרא על אינון תקיפי אנפין תקיפי מצחא (עיי"ש באריכות) ב.

לט, לג ויביאו את המשכן אל משה: אמאי אל משה, הכי אמרו, ג) בגין דמשה חמא ליה בטורא, וקב"ה אחמי ליה בחיזו דעינא כד"א ג כאשר הראה אותך בהר וכתוב ד' כמראה אשר הראה ה' את משה, וכתוב ה' וראה ועשה בתבניתם אשר אתה מראה בהר השתא אייתיאו ליה, בגין דיחמי, אי איהו כההוא משכנא דחמא ו.

מראה מקומות

ב ז' ויקהל דין, ע"ב; דית, ע"ב. ג שמות כז, ת. ד במדבר ת, ה. ה שמות כה, מ. ו ז' ויחי דלט, ע"א.

ביאור

לעיין בו לא דאח"כ כלום, דק מאוד הפנים היה מאיד כמו שנוצץ הזהב היה נוצץ בו בפנים, רק הכהן היה יודע המראה מהסתכלות והבטה הראשונה, שהה ירואה בשעתו, והכהן היה יודע, שרצון הקב"ה באיש הזה, וידע הכהן שהאיש הזה מוזמן לחיי העולם הבא, ואם האיש שעמד לפני הציץ ובפניו לא נראה בשעתו מראה הקדוש, היה יודע הכהן דהא איהו ונקיף מצחא, שהאיש הזה הוא עז פנים, וצריך לכפר עליו ולמבעי ולבקש עליו דחמים. כל אינון תקיפו מצחא כל אלה עזי פנים שהיו בישראל, בזמן שהיו מסתכלין בהציץ, הוּו מתברו לבייהו היה הלב שלהם גשבר בקדבו, ומסתכלן בעובדייהו,

והיו מסתכלין ומעיינין במעשיהם הרעים, לעשות תשובה עליהם, בגין משום שהציץ נעשה בשביל זה להחזיר בתשובה את אלה שזקוקים לכך, וכל מאן דמסתכל וכל מי שמסתכל בו, הוּו מכסיף בעובדוי היה מתבייש ממעשיו הרעים, ועל זה אמרו רז"ל שהציץ מכפר על עזי פנים, שהיה הגורם שיחזרו בתשובה. ג) בגין דמשה בשביל זה הביאו המשכן דוקא למשה, מפני שמה חמא דאח את תבנית המשכן בהר, וקב"ה הראה לו שיראה בעיניו את המשכן, ומפני זה אייתיאו ליה הביאוהו אליו בגין דיחמי בכדי שיראה, אם הוא כמשכן שראה בהר.

מ. יז הוקם המשכן: תא חזי, למה כתיב ד' הוקם ביומא דאתקם משכנא לתתא
בההוא יומא אתתקם משכנא אחרא לעילא עמיה, דכתיב הוקם המשכן סתם ז'.

מראה מקומות:

ז' ד' ויקרא ג, ע"ב.

ביאור

ד' הוקם למה כתיב הוקם, שפירושו שהוקם מעצמו, והיה צריך לכתוב הקים, שפירושו שמשא הקים אותו, אלא מפני שבזמן שנעשה המשכן למטה, באותו היום אתתקם הקימו משכן אחר למעלה בשמים, לכן כתוב הוקם המשכן סתם, שהכונה על המשכן שלמעלה בשמים.